

NARODOWY
BANK POLSKI

Październik 2023 r.

Ocena funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2023 r.

Październik 2023 r.

Ocena funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2023 r.

Opracował:

Departament Systemu Płatniczego przy współpracy
z Departamentem Emisyjno-Skarbcowym

Narodowy Bank Polski
00-919 Warszawa
ul. Świętokrzyska 11/21
tel.: +48 22 185 10 00
faks.: +48 22 185 10 10
www.nbp.pl

Niniejsze opracowanie i jego poprzednie edycje dostępne są na stronie internetowej NBP
<https://nbp.pl/system-platniczy/dane-i-analizy/ocena-funkcjonowania-systemu-platniczego/>

© Copyright Narodowy Bank Polski, 2023

Spis treści

Spis treści	2
Synteza	4
Informacje wstępne	12
1. Podmioty w systemie płatniczym	13
2. Systemy płatności	16
2.1. Systemy płatności wysokokwotowych	16
2.1.1. System SORBNET2	16
2.1.2. System TARGET-NBP	19
2.2. Systemy płatności detalicznych	20
2.2.1. System Elixir	20
2.2.2. System Euro Elixir	21
2.2.3. System Express Elixir	23
2.2.4. System BlueCash	25
2.2.5. System BLIK	27
2.2.6. Krajowy System Rozliczeń	29
2.3. Porównanie średniej dziennej liczby zleceń i średniej wartości jednego zlecenia w systemach płatności	31
3. Systemy rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych	33
3.1. Systemy rozrachunku papierów wartościowych	33
3.1.1. System rozrachunku papierów wartościowych prowadzony przez KDPW	33
3.1.2. System SKARBNET4	35
3.2. Systemy rozliczeń papierów wartościowych	37
3.2.1. Systemy rozliczeń papierów wartościowych prowadzone przez KDPW_CCP	37
3.2.2. System rozliczeń i rozrachunku IRGiT SRF	38
4. Pozostałe elementy infrastruktury polskiego systemu płatniczego	39
4.1. Podmioty świadczące usługi płatnicze	39
4.2. Schematy płatnicze	42
4.3. Bankomaty	44
4.4. Punkty handlowo – usługowe akceptujące karty płatnicze	47
4.5. Usługa <i>cash back</i>	49
5. Rachunki bankowe i bezgotówkowe instrumenty płatnicze	51
5.1. Rachunki bankowe	51
5.2. Bezgotówkowe instrumenty płatnicze	51
5.2.1. Karty płatnicze	52
5.2.2. Polecenie przelewu	56
5.2.3. Polecenie zapłaty	57
5.2.4. Instrumenty pieniądza elektronicznego – Billon	57
5.2.5. Innowacyjne instrumenty i usługi płatnicze	57
5.3. Oszustwa dotyczące instrumentów płatniczych	60
6. Obrót gotówkowy	65

7. Działania w zakresie polityki i rozwoju systemu płatniczego	69
7.1. Funkcjonowanie Rady ds. Systemu Płatniczego	69
7.2. Działania na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa obrotu gotówkowego	70
7.3. Działania monitorujące i analityczne w zakresie pieniądza cyfrowego banku centralnego	71
7.4. Zagadnienia prawne	73
7.4.1. Krajowe i unijne akty prawne związane z funkcjonowaniem polskiego systemu płatniczego przyjęte w I półroczu 2023 r.	73
7.4.2. Projekty unijnych aktów prawnych związanych z funkcjonowaniem polskiego systemu płatniczego przedstawione w I półroczu 2023 r.	81
7.5. Działania w zakresie upowszechniania obrotu bezgotówkowego	91
7.6. Działania na rzecz ograniczenia wykluczenia finansowego	93
7.7. Działania na rzecz SEPA	93
8. Wyniki wybranych badań i analiz w zakresie systemu płatniczego	95
8.1. Zwyczaje płatnicze a rozwój sieci akceptacji kart w Polsce: badanie konsumenckie 2022	95
8.2. Analiza opłat i prowizji związanych z korzystaniem z rachunku płatniczego w Polsce (wg danych na dzień 31 grudnia 2022 r.)	96
Wykaz stosowanych skrótów	99

Synteza

Ocena funkcjonowania polskiego systemu płatniczego jest cyklicznym materiałem, przygotowywanym przez Departament Systemu Płatniczego, stanowiącym dla Zarządu NBP podstawę do dokonania okresowej oceny rozliczeń pieniężnych i obiegu pieniężnego, tj. realizacji zadania określonego w art. 17 ust. 4 pkt 3 ustawy o Narodowym Banku Polskim¹.

W *Ocenie funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2023 r.*, zwanej dalej *Oceną*, przedstawiono główne tendencje i wydarzenia, które wystąpiły w polskim systemie płatniczym w I połowie 2023 r., jak również dane statystyczne odzwierciedlające rozwój systemu płatniczego w Polsce w tym okresie.

Wśród najistotniejszych dla krajowego systemu płatniczego wydarzeń w I połowie 2023 r. należy wymienić:

- przeprowadzenie z sukcesem, w dniach 17–19 marca 2023 r., migracji z systemu TARGET2 na TARGET, a 20 marca 2023 r. uruchomienie polskiego komponentu systemu TARGET, tj. systemu TARGET-NBP. NBP oferuje pełen pakiet usług w nowym systemie TARGET-NBP, w tym w szczególności otwieranie i prowadzenie rachunków uczestników w różnych usługach wchodzących w skład skonsolidowanego systemu TARGET: T2 (usługa obejmująca międzybankowy rozrachunek płatności w euro), TARGET2-Securities (T2S) (usługa umożliwiająca realizację rozrachunku transakcji, których przedmiotem są papiery wartościowe) i TARGET Instant Payment Settlement (TIPS) (usługa umożliwiająca rozrachunek płatności natychmiastowych).
- przejście systemu STEP2-T i jego uczestników, w tym NBP, na nowy system TARGET od 20 marca 2023 r. NBP pełni dla uczestników systemu Euro Elixir rolę pośrednika w dostępie do systemu STEP2-T w ramach usługi polecenia przelewu SEPA. Rachunek techniczny systemu STEP2-T służący do gromadzenia środków niezbędnych dla rozrachunku zleceń prowadzony jest w systemie TARGET w komponencie TARGET-ECB.

Najważniejsze zmiany w obszarze regulacji systemu płatniczego obejmują:

- przyjęcie ustawy dotyczącej limitów na płatności gotówkowe². Zrezygnowano z wprowadzenia od 1 stycznia 2024 r. obowiązku realizowania przez konsumenta płatności za pośrednictwem rachunku płatniczego, jeżeli jednorazowa wartość transakcji z przedsiębiorcą przekraczałaby 20 tys. zł lub stanowiła równowartość tej kwoty. Odstąpiono także od obniżenia do 8 tys. zł

¹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz. U. z 2022 r. poz. 2025).

² Ustawa z dnia 16 czerwca 2023 r. zmieniająca ustawę o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw oraz ustawę o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz. U. poz. 1414).

limitu 15 tys. zł, od której to kwoty przedsiębiorcy mają obecnie obowiązek wykorzystywania rachunków płatniczych do rozliczeń między sobą.

- uchwalenie unijnego rozporządzenia o rynku kryptoaktywów (MiCA – *regulation on markets in crypto – assets*)³. Rozporządzenie to ustanawia jednolite w UE wymogi prawne dla dostawców usług w zakresie kryptoaktywów i ich emitentów. Wprowadza także specjalne zasady dla jednej z podkategorii kryptoaktywów, tzw. stablecoinów. Rozporządzenie będzie obowiązywać od 30 grudnia 2024 r., z wyjątkiem przepisów dotyczących tokenów ART i EMT, które będą obowiązywać od 30 czerwca 2024 r. Funkcjonowanie rozporządzenia MiCA w Polsce będzie wymagało przyjęcia dodatkowych przepisów krajowych, które powierzą KNF nadzór nad rynkiem kryptoaktywów oraz podmiotami świadczącymi usługi na tym rynku.

W I połowie 2023 r. prowadzono także działania (w tym w obszarze regulacyjnym), które mogą mieć znaczny wpływ na funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego w najbliższej przyszłości. Należą do nich w szczególności:

- kontynuowanie przez NBP prac w ramach Projektu SORBNET3, zgodnie z którym planowane jest uruchomienie w 2025 r. nowego systemu RTGS dla płatności w złotych zgodnego ze standardem ISO 20022,

oraz w obszarze regulacyjnym:

- opublikowanie 28 czerwca 2023 r. pakietu projektów regulacji dotyczących usług płatniczych oraz dostępu do danych finansowych⁴, w tym projektu *dyrektywy w sprawie usług płatniczych i usług pieniądza elektronicznego (PSD3 – Payment Services Directive)*⁵ oraz projektu *rozporządzenia w sprawie usług płatniczych (PSR – Payment Services Regulation)*⁶. Istotną zmianą zaproponowaną w projekcie dyrektywy PSD3 jest nowelizacja dyrektywy SFD⁷, która w zakresie definicji instytucji mogących być uczestnikami systemów wyznaczonych, w tym organizowanych przez banki centralne systemów płatności RTGS, włącza instytucje płatnicze⁸. W odniesieniu do płatności gotówkowych, istotna jest propozycja wyłączenia sklepów detalicznych spod zakresu

³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/1114 z dnia 31 maja 2023 r. w sprawie rynków kryptoaktywów oraz zmiany rozporządzeń (UE) nr 1093/2010 i (UE) nr 1095/2010 oraz dyrektyw 2013/36/UE i (UE) 2019/1937 (MiCA). (Dz. Urz. UE L 150 z 9.6.2023 r., s 40–205).

⁴ [Financial data access and payments package \(europa.eu\)](https://europa.eu/financial-data-access-and-payments-package)

⁵ Wniosek legislacyjny KE z dnia 28 czerwca 2023 r. dotyczący dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie usług płatniczych i usług związanych z pieniądzem elektronicznym w ramach rynku wewnętrznego, zmieniającej dyrektywę 98/26/WE i uchylającej dyrektywy (UE) 2015/2366 i 2009/110/WE.

⁶ Wniosek legislacyjny KE z dnia 28 czerwca 2023 r. dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego i zmieniającego rozporządzenie (UE) nr 1093/2010.

⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 98/26/WE z dnia 19 maja 1998 r. w sprawie zamknięcia rozliczeń w systemach płatności i rozrachunku papierów wartościowych (Dz. Urz. UE. L 166 z 11.6.1998, s. 45-50, z późn. zm.).

⁸ Za wyjątkiem instytucji płatniczych korzystających z wyłączeń określonych w art. 34, 36 i 38 dyrektywy PSD3, tj. zarejestrowanych dostawców usług płatniczych korzystających z wyłączeń krajowych, dostawców świadczących wyłącznie usługę dostępu do informacji o rachunku oraz operatorów bankomatów oferujących usługę wypłaty gotówki, którzy nie prowadzą rachunków płatniczych i nie świadczą innych usług płatniczych.

zarówno dyrektywy PSD3, jak i rozporządzenia PSR, w przypadku gdy świadczą one usługę wypłaty gotówki (*cashback*). Wyłączenie to ma obowiązywać bez względu na to, czy klienci dokonują zakupów w tych sklepach. Doprecyzowano zatem, że podmioty te nie będą musiały ubiegać się o licencję dostawcy usług płatniczych. Usługi takie powinny pozytywnie wpłynąć na dostęp do gotówki dla osób, które w określonych okolicznościach nie mogą albo nie chcą posługiwać się bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi.

- opublikowanie 28 czerwca 2023 r. pakietu legislacyjnego dotyczącego jednolitej waluty euro⁹. Wchodzący w skład tego pakietu projekt rozporządzenia mającego na celu ustanowienie cyfrowego euro¹⁰ tworzy podstawy prawne dla wprowadzenia przez EBC i jednolitego funkcjonowania waluty cyfrowej w strefie euro. Z kolei projekt rozporządzenia określającego zasady świadczenia usług w zakresie cyfrowego euro przez dostawców usług płatniczych spoza strefy euro¹¹ określa szczególne obowiązki, które muszą być przestrzegane podczas prowadzenia dystrybucji cyfrowego euro przez dostawców usług płatniczych zarejestrowanych w państwach UE spoza strefy euro. Ponadto projekt określa zasady egzekwowania przestrzegania tych obowiązków i nadzoru nad ich wykonywaniem. KE ogłosiła również projekt rozporządzenia w sprawie statusu banknotów i monet w euro jako prawnego środka płatniczego¹². Cyfrowe euro ma bowiem uzupełniać gotówkę, a nie ją zastąpić. Celem wspomnianego rozporządzenia jest uregulowanie statusu banknotów i monet euro jako prawnego środka płatniczego oraz dostępu do nich. W projekcie przyjęto, że banknoty i monety w euro oraz ich cyfrowy odpowiednik powinny być w pełni wymienne według ich wartości nominalnej. KE proponuje ponadto, że każdy w strefie euro powinien mieć wystarczający i skuteczny dostęp do banknotów i monet w tej walucie.
- przedstawienie przez KE w kwietniu 2023 r. projektu rozporządzenia delegowanego zmieniającego rozporządzenie delegowane (UE) 2018/1229¹³ w zakresie mechanizmu kar za przypadki nieprzeprowadzenia rozrachunku związane z transakcjami rozliczonymi przez CCP.

⁹ Całość dokumentacji, obejmująca projekty trzech rozporządzeń UE oraz analizy wpływu wprowadzenia cyfrowego euro m.in. na funkcjonowanie sektora bankowego, została opublikowana pod adresem: [Digital euro package](#).

¹⁰ Wniosek legislacyjny KE z dnia 28 czerwca 2023 r. dotyczący projektu rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustanowienia cyfrowego euro - COM(2023)369.

¹¹ Wniosek legislacyjny KE z dnia 28 czerwca 2023 r. dotyczący projektu rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie świadczenia usług związanych z cyfrowym euro przez dostawców usług płatniczych zarejestrowanych w państwach członkowskich, których walutą nie jest euro, zmieniającego rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1230 – COM(2023) 368.

¹² Wniosek legislacyjny KE z dnia 28 czerwca 2023 r. dotyczący projektu rozporządzenia w sprawie statusu banknotów i monet euro jako prawnego środka płatniczego.

¹³ Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2018/1229 z dnia 25 maja 2018 r. uzupełniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 909/2014 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych w zakresie dyscypliny rozrachunku (Dz. U. UE L 230 z dnia 19 września 2018 r., str. 1).

Najważniejsze dane statystyczne, z wyłączeniem danych dotyczących systemu TARGET–NBP¹⁴, odzwierciedlające rozwój polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2023 r. w porównaniu z poprzednim półroczem, są następujące:

Tabela 1. Dane dotyczące liczby i wartości zleceń zrealizowanych w I półroczu 2023 r. w systemach płatności oraz zmiany w porównaniu z II półroczem 2022 r.

System płatności	Liczba zleceń	Zmiana liczby zleceń	Wartość zleceń	Zmiana wartości zleceń
SORBNET2	2,7 mln	-1,9%	66,2 bln zł	-1%
Elixir	1,1 mld	2,3%	4,1 bln zł	1,0%
Euro Elixir	25,4 mln	1,9%	181,4 mld euro	-0,5%
Express Elixir	162,5 mln	25%	91,5 mld zł	12,1%
BlueCash	7,3 mln	-1,9%	9,4 mld zł	2,3%
BLIK	800 mln	15%	108 mld zł	16,4%
KSR	25,4 mln	-1,2%	7,6 mld zł	-3,5%

Źródło: dane NBP

Tabela 2. Dane dotyczące liczby i wartości operacji zrealizowanych w I półroczu 2023 r. w systemach rozrachunku i rozliczeń papierów wartościowych oraz zmiany w porównaniu z II półroczem 2022 r.

Systemy	Liczba operacji	Zmiana liczby operacji	Wartość operacji	Zmiana wartości operacji
System rozrachunku papierów wartościowych prowadzony przez KDPW	4,8 mln	0,6%	6,3 bln zł	1,3%
System SKARBNET4 prowadzony przez NBP	2,5 tys.	19,8%	15,6 bln zł	31,5%
Systemy rozliczeń transakcji instrumentami finansowymi prowadzone przez KDPW_CCP	19,9 mln	3,1%	576 mld zł	25,1%

Źródło: dane NBP

¹⁴ W materiale nie przedstawiono danych o liczbie i wartości transakcji w systemie TARGET–NBP, który w analizowanym okresie zastąpił system TARGET2–NBP (ostatnim dniem operacyjnym był 17 marca 2023 r.). Z uwagi na dużą złożoność skonsolidowanego systemu TARGET, który został uruchomiony 20 marca 2023 r., pewne jego funkcje pomocnicze, w tym hurtownia danych, nie osiągnęły w analizowanym okresie pełnej funkcjonalności. W związku z tym EBC – operator systemu TARGET – jeszcze nie opublikował na swojej stronie danych o liczbie i wartości transakcji obsługiwanych w tym systemie oraz nie udostępnił NBP takich danych o transakcjach realizowanych w polskim komponentcie tego systemu – TARGET-NBP.

Tabela 3. Wybrane dane dotyczące rozwoju infrastruktury polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2023 r. oraz zmiany w porównaniu z II półroczem 2022 r.

Infrastruktura polskiego systemu płatniczego	Liczba	Zmiana
Instytucje świadczące usługi płatnicze, w tym:	2 008	3,1%
Banki i oddziały instytucji kredytowych	557	-0,7%
KIP (krajowa instytucja płatnicza)	42	5%
MIP (mała instytucja płatnicza)	174	26,1%
BUP (biuro usług płatniczych)	1 201	2,4%
SKOK-i	18	-5,3%
Dostawcy świadczący wyłącznie usługę dostępu do informacji o rachunku	15	-
Poczta Polska	1	-
Bankomaty	21 787	2,2%
Punkty handlowo – usługowe udostępniające usługę <i>cash back</i>	280,4 tys.	0,3%
Akceptanci oferujący wypłaty sklepowe <i>cash back</i>	186,4 tys.	-0,5%
Akceptanci kart płatniczych umożliwiające realizację płatności kartą płatniczą w terminalach POS	570,6 tys.	0,2%
Akceptanci akceptujący płatności kartowe w Internecie	50,1 tys.	2,8%
Terminale POS w punktach handlowo - usługowych	1,2 mln	1%

Źródło: dane NBP

Tabela 4. Wybrane dane dotyczące rachunków bankowych i bezgotówkowych instrumentów płatniczych w I półroczu 2023 r. oraz zmiany w porównaniu z II półroczem 2022 r.

Rachunki bankowe i bezgotówkowe instrumenty płatnicze	Liczba	Zmiana
Rachunki bieżące osób fizycznych prowadzonych przez banki	50,1 mln	4,6%
Średnia liczba transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku płatniczym	151,8	-1,2%
Karty płatnicze, w tym:	44,9 mln	0,8%
Karty kredytowe	4,9 mln	-0,3%
Polecenie przelewu	2,8 mld	9,5%
Polecenie zapłaty	15,1 mln	1,5%

Źródło: dane NBP

W analizowanym okresie odnotowano nieznaczny spadek pieniądza gotówkowego w obiegu (z kasami banków) z 368,3 mld zł na koniec grudnia 2022 r. do 367,8 mld zł na koniec czerwca 2023 r. Ponadto, wartość odprowadzeń waluty polskiej do NBP nieznacznie przewyższała wartość pobrań—o 0,5 mld zł, wobec 10,7 mld zł w II półroczu 2022 r. Wartość odprowadzeń w I półroczu 2023 r., w porównaniu z II półroczem 2022 r., spadła o 9,5%.

W I półroczu 2023 r. kontynuowany był dynamiczny rozwój rynku nowoczesnych instrumentów i usług płatniczych, do których w szczególności należą karty zbliżeniowe i płatności mobilne. Polska należy do grona krajów o najwyższym wskaźniku użycia kart zbliżeniowych na świecie. Na koniec czerwca 2023 r. karty zbliżeniowe stanowiły 96,3% wszystkich kart płatniczych w Polsce, zyskując coraz większy udział w liczbie i wartości transakcji kartowych. W I półroczu

2023 r. udział transakcji kartami zbliżeniowymi w ogólnej liczbie bezgotówkowych transakcji kartowych osiągnął 98,5%, co wynika m.in. z faktu, że od I półrocza 2019 r. 100% terminali POS jest przystosowanych do obsługi kart płatniczych z funkcją zbliżeniową.

Oprócz kart zbliżeniowych bardzo dynamicznie rozwijają się płatności mobilne, zwłaszcza realizowane w systemie BLIK. System ten umożliwia dokonywanie przy użyciu np. telefonów komórkowych czy tabletów płatności zarówno przez Internet, jak i w tradycyjnych sklepach i punktach usługowych, komunikacji miejskiej, urzędach publicznych oraz pomiędzy użytkownikami telefonów komórkowych (P2P). Użytkownicy systemu BLIK najczęściej dokonują płatności bezgotówkowych w Internecie (w I półroczu 2023 r. liczba i wartość takich transakcji wzrosły w porównaniu z II półroczem 2022 r. o, odpowiednio, 8,9% oraz 14,2%). Dużą popularnością cieszą się też płatności typu P2P, w I półroczu 2023 r. bardzo dynamicznie wzrosła ich liczba (o 28,4%) i wartość (o 34,7%).

W I półroczu 2023 r. w zakresie kartowych operacji oszukańczych odnotowano:

- według danych otrzymanych od banków — spadek liczby oszustw o 14,3% w porównaniu z II półroczem 2022 r. (do 134,5 tys.) przy jednoczesnym wzroście ich wartości o 7,9% (do 46,6 mln zł),
- według danych otrzymanych od agentów rozliczeniowych — spadek liczby i wartości oszustw o, odpowiednio, 3,1% (do 20,9 tys.) i 4,1% (do 17,9 mln zł).

Biorąc pod uwagę powyższe dane statystyczne oraz szczegółowe informacje i opinie zawarte w całym opracowaniu, można sformułować następujące najważniejsze oceny dotyczące funkcjonowania polskiego systemu płatniczego w I półroczu 2023 r.:

- systemy płatności (SORBNET2, TARGET-NBP, Elixir, Euro Elixir, Express Elixir, BlueCash, BLIK i KSR) funkcjonowały prawidłowo, zapewniając bezpieczne i sprawne przeprowadzanie rozliczeń i rozrachunków międzybankowych,
- systemy rozrachunku papierów wartościowych (prowadzone przez KDPW i przez NBP) oraz systemy rozliczeń transakcji instrumentami finansowymi (prowadzone przez KDPW_CCP) funkcjonowały bez zakłóceń i stabilnie obsługiwały przetwarzane operacje,
- rozwijała się infrastruktura płatności detalicznych, w szczególności:
 - rosła sieć akceptacji kart płatniczych, zwłaszcza punktów akceptujących karty z funkcją zbliżeniową,
 - dynamicznie rosły wolumeny zleceń kierowanych do systemu płatności natychmiastowych Express Elixir, umożliwiającego bardzo szybkie (zwykle od kilku do kilkunastu sekund) zrealizowanie przelewu do innego banku, jak również do systemu BLIK rozliczającego (natychmiastowe) płatności mobilne,
- zmieniła się liczba punktów i usług umożliwiających dostęp do gotówki:
 - wzrosła sieć bankomatów, przy jednoczesnym wzroście liczby i wartości wypłat gotówki,
 - w ramach systemu BLIK nastąpił znaczący przyrost transakcji w terminalach płatniczych przy użyciu kodu lub zbliżeniowo, wzrosły wypłaty z bankomatów z wykorzystaniem telefonu komórkowego,

- wzrosły wypłaty gotówkowe w ramach usługi *cash back*, przy czym ich liczba i wartość jest nadal znikoma w porównaniu ze skalą wypłat w bankomatach,
- wzrosła liczba kart płatniczych z funkcją zbliżeniową, a także liczba płatności zbliżeniowych,
- wzrosła liczba poleceń przelewu oraz ich udział w ogólnej liczbie wszystkich transakcji bezgotówkowych,
- zwiększyła się liczba rachunków bankowych przy jednoczesnym spadku średniej liczby transakcji bezgotówkowych na jednym rachunku bankowym,
- wzrosło znaczenie płatności mobilnych dokonywanych pomiędzy osobami fizycznymi (P2P) oraz nastąpił dalszy wzrost liczby i wartości płatności bezgotówkowych w Internecie w ramach systemu BLIK,
- zmniejszyła się liczba kartowych operacji oszukańczych, skala oszustw była nadal niewielka, a ich zdecydowana większość dokonywana była poza granicami Polski, co świadczy o wysokim poziomie zabezpieczeń krajowej infrastruktury płatniczej.

Liczba incydentów, w tym ataków cybernetycznych, odnotowanych w I półroczu 2023 r. w krajowych systemach płatności, schematach płatniczych oraz systemach rozliczeń i rozrachunków papierów wartościowych była nieznacznie większa od tej z II półrocza 2022 r. Żaden incydent nie został uznany za krytyczny bądź istotny. Zareportowane zdarzenia dotyczyły przede wszystkim infrastruktury teleinformatycznej. Wskaźniki niezawodności operacyjnej wspomnianych elementów systemu płatniczego wskazują na wysoki poziom ich dostępności w I półroczu 2023 r.

Z omawianych w *Ocenie* badań i analiz w zakresie systemu płatniczego wynikają następujące najważniejsze wnioski:

- Na koniec 2022 r., z nielicznymi wyjątkami, nie zmieniły się w porównaniu z końcem 2021 r. minimalne i maksymalne opłaty i prowizje za usługi związane z korzystaniem z rachunku płatniczego w Polsce, jakie obowiązywały w cennikach dostawców usług płatniczych oferowanych klientom indywidualnym, mikroprzedsiębiorstwom oraz małym i średnim przedsiębiorstwom. Pomimo niewielkich zmian w cennikach analizowanych dostawców usług płatniczych odnotowali oni wzrost przychodów z tytułu opłat i prowizji. Mógł on być wynikiem wzrostu liczby rachunków i kart płatniczych oraz większej wartości wykonywanych transakcji, od których pobierane są niektóre opłaty (te wyrażone w stawkach procentowych).
- Udział płatności bezgotówkowych w liczbie transakcji zrealizowanych w 2022 r. osiągnął historycznie najwyższy poziom – 62% (wobec 43% w 2018 r.). Zwiększa się grupa konsumentów regularnie korzystających z bezgotówkowych instrumentów płatniczych. W 2022 r. 19% dorosłych Polaków płaciło wyłącznie bezgotówkowo¹⁵, wobec 5% w 2018 r. Natomiast 14% konsumentów stanowiły osoby nieubankowione, czyli nieposiadające rachunku bankowego i płacące tylko gotówką (15% w 2018 r.). Zwyczaje płatnicze Polaków różnią się w zależności od ich wieku, wykształcenia oraz miejsca zamieszkania.

¹⁵ Maksymalnie 5% transakcji w ciągu roku jest wykonywanych gotówką.

- W zakresie oceny sieci akceptacji kart płatniczych – supermarkety, drogerie, apteki i stacje paliw są postrzegane jako miejsca, w których niemal na pewno możliwe jest płacenie w formie bezgotówkowej. Wciąż jednak występują luki w akceptacji kart w części branż usługowych i transportowych.

NBP, realizując ustawowe zadanie organizacji rozliczeń pieniężnych, pełni w tym systemie nie tylko funkcję regulacyjną, nadzorczą i operacyjną. Wzorem innych banków centralnych NBP podejmuje również rolę katalizatora zmian, co przejawia się m.in. poprzez inicjowanie lub wspieranie działań innych podmiotów w obszarze krajowego systemu płatniczego, przy czym nie zawsze ma wpływ na ostateczne decyzje i działania tych podmiotów.

Biorąc pod uwagę przedstawione powyżej informacje i dane, NBP ocenia, że w I półroczu 2023 r. poszczególne elementy polskiego systemu płatniczego funkcjonowały prawidłowo, bezpiecznie i wypełniały swoje funkcje. Krajowy system płatniczy rozwijał się bez zakłóceń i charakteryzował się wysokim poziomem zabezpieczeń przed oszukańczymi transakcjami kartowymi. Kontynuowane były zapoczątkowane wcześniej tendencje w zakresie wykorzystywania bezgotówkowych instrumentów płatniczych oraz realizowano projekty dostosowujące infrastrukturę płatniczą oraz infrastrukturę rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych do nowych regulacji i standardów rynkowych. Rosło znaczenie nowoczesnych usług płatniczych przy dużej otwartości na innowacje w tym zakresie.

Informacje wstępne

Narodowy Bank Polski przedstawia ocenę funkcjonowania krajowego systemu płatniczego w I półroczu 2023 r. Materiał ma na celu kompleksowe przedstawienie rozwoju poszczególnych elementów tego systemu oraz odnoszących się do nich najistotniejszych prac i wydarzeń we wspomnianym okresie. Cykliczne sporządzanie *Oceny funkcjonowania polskiego systemu płatniczego* stanowi podstawę dla realizacji ustawowego obowiązku Zarządu NBP określonego w art. 17 ust. 4 pkt 3 ustawy o Narodowym Banku Polskim¹⁶, tj. dokonywania okresowej oceny rozliczeń pieniężnych i obiegu pieniężnego.

Prezentowany materiał zawiera informacje i dane o:

- systemach płatności, w tym: systemach SORBNET2 i TARGET-NBP prowadzonych przez NBP, systemach Elixir, Euro Elixir i Express Elixir prowadzonych przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A., systemie BlueCash, którego operatorem jest Blue Media S.A., systemie BLIK organizowanym przez Polski Standard Płatności Sp. z o.o. oraz Krajowy System Rozliczeń prowadzony przez Fiserv Polska S.A.,
- systemie rozrachunku papierów wartościowych prowadzonym przez Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A., systemie rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych SKARBNET4 prowadzonym przez NBP, prowadzonych przez KDPW_CCP systemach rozliczeń transakcji instrumentami finansowymi, systemie rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych IRGiT SRF prowadzonym przez Izbę Rozliczeniową Giełd Towarowych S.A. oraz
- pozostałych elementach infrastruktury polskiego systemu płatniczego,
- podmiotach mających wpływ na funkcjonowanie systemu płatniczego,
- rachunkach bankowych i bezgotówkowych instrumentach płatniczych,
- obrocie gotówkowym,
- działaniach podjętych przez NBP w zakresie polityki i rozwoju systemu płatniczego,
- wynikach wybranych badań i analiz NBP w zakresie systemu płatniczego.

¹⁶ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz. U. z 2022 r. poz. 2025).

1. Podmioty w systemie płatniczym

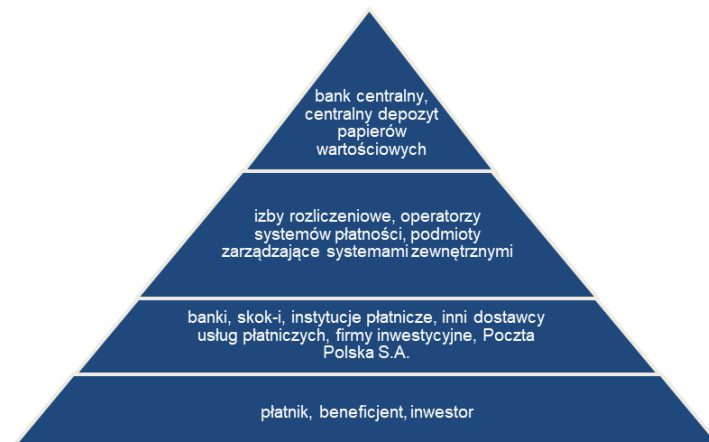
System płatniczy to sieć powiązań instytucjonalnych, prawnych, technicznych i organizacyjnych w danym kraju, umożliwiających obieg pieniądza gotówkowego i bezgotówkowego oraz obrót instrumentami finansowymi. System płatniczy tworzą jego uczestnicy, instrumenty płatnicze i finansowe oraz systemy płatności, schematy płatnicze i systemy rozliczenia i rozrachunku papierów wartościowych wraz z umożliwiającymi ich funkcjonowanie rozwiązaniami technicznymi, informatycznymi i komunikacyjnymi.

Uczestników systemu płatniczego można podzielić na cztery grupy:

- uczestników pierwszego poziomu – osoby fizyczne (konsumenci), przedsiębiorstwa lub inne podmioty, które są stronami dokonywanych w ramach tego systemu transakcji płatniczych lub transakcji papierami wartościowymi bądź innymi instrumentami (przykładowo płatnicy, beneficjenci, akceptanci, inwestorzy),
- uczestników drugiego poziomu – podmioty zaangażowane w bezpośrednią obsługę realizacji transakcji pomiędzy uczestnikami pierwszego poziomu, tj. w odniesieniu do transakcji płatniczych dostawcy usług płatniczych (np. banki, instytucje płatnicze, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe), zaś w odniesieniu do transakcji instrumentami finansowymi firmy inwestycyjne,
- uczestników trzeciego poziomu – podmioty pośredniczące w rozliczeniu transakcji pomiędzy uczestnikami drugiego poziomu lub – w przypadku transakcji płatniczych – dostawcami usług płatniczych. Takimi uczestnikami są podmioty prowadzące systemy płatności z funkcją rozliczeń, zwani również operatorami systemów płatności (np. Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A.), oraz tzw. podmioty zarządzające systemami zewnętrznymi, uczestniczące w systemach rozrachunku, w tym podmioty prowadzące systemy rozliczeń transakcji papierami wartościowymi (np. KDPW_CCP).
- uczestników czwartego poziomu – podmioty prowadzące systemy płatności wysokokwotowych lub systemy rozrachunku papierów wartościowych, w których na podstawie zleceń uczestników drugiego lub trzeciego poziomu dokonywany jest finalny rozrachunek transakcji. Tymi podmiotami, stanowiącymi fundament systemu płatniczego, są bank centralny – NBP oraz centralne depozyty papierów wartościowych (w Polsce KDPW).

Graficzny podział uczestników systemu płatniczego przedstawiono na schemacie 1.

Schemat 1. Podział uczestników systemu płatniczego

Źródło: dane NBP

Wymienione podmioty systemu płatniczego to uczestnicy bezpośrednio zaangażowani w obsługę transakcji mających za przedmiot środki pieniężne lub instrumenty finansowe, istotne znaczenie dla systemu płatniczego mają często jeszcze inne podmioty lub te już wcześniej wskazane, ale występujące w innej roli, w tym zwłaszcza:

- banki centralne, pełniące, obok roli dostawcy usług płatniczych dla wybranych klientów, np. rządu i instytucji publicznych, i roli agenta rozrachunkowego dla banków i operatorów systemów płatności, również rolę emitenta pieniądza (pieniądza gotówkowego, będącego powszechnie wykorzystywanym i akceptowanym instrumentem płatniczym, oraz kreację pieniądza bezgotówkowego na prowadzonych przez siebie rachunkach bankowych), rolę regulatora (w zakresie ograniczonym tylko do banków), rolę nadzorca systemowego (sprawującego nadzór *oversight* m.in. nad systemami płatności, schematami płatniczymi oraz systemami rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych czy usługą *acquiringu*), rolę analityczno-badawczą oraz rolę katalizatora zmian (np. przez działalność Rady ds. Systemu Płatniczego); wszystkie z tych ról pełni NBP,
- rząd i parlament, jako regulatorzy w zakresie ogólnych zasad dotyczących systemu płatniczego;
- organy sprawujące nadzór mikroostrożnościowy, tj. nadzór *supervision*, nad dostawcami usług płatniczych, tj. głównie bankami, spółdzielczymi kasami oszczędnościowo-kredytowymi i instytucjami płatniczymi oraz podmiotami rynku kapitałowego; w Polsce rolę tę pełni Komisja Nadzoru Finansowego (KNF);
- instytucje publiczne oraz podmioty podejmujące działania w zakresie ochrony praw uczestników pierwszego poziomu systemu płatniczego (tj. klientów dostawców usług płatniczych) i pełniące przez to ważną rolę w systemie płatniczym, np. Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów oraz Rzecznik Finansowy;
- związki i stowarzyszenia zrzeszające dostawców usług płatniczych, np. izby samorządowe banków, które reprezentują dany sektor w dyskusjach nad systemem płatniczym, a w wielu przypadkach prowadzą aktywną działalność w zakresie systemu płatniczego, np. działalność

standaryzacyjną i edukacyjną; przykładem takich związków w Polsce są przede wszystkim Związek Banków Polskich (ZBP), oraz Krajowy Związek Banków Spółdzielczych;

- globalne lub krajowe organizacje płatnicze (np. kartowe) prowadzące schematy płatnicze;
- instytucje lub gremia odpowiedzialne za normalizację i standaryzację; w przypadku Polski jest to m.in. Polski Komitet Normalizacyjny i jego komitety techniczne;

inne organizacje lub gremia pozarządowe, mające na celu reprezentowanie określonych uczestników systemu płatniczego, np. konsumentów, akceptantów lub innych przedsiębiorców, bądź skupiające różne podmioty, ale podejmujące działania w określonym celu w zakresie systemu płatniczego.

2. Systemy płatności

2.1. Systemy płatności wysokokwotowych

2.1.1. System SORBNET2

Na koniec czerwca 2023 r. w systemie SORBNET2 prowadzono rachunki bieżące w złotych dla 47 banków (bez zmian), rachunek bieżący Krajowej Spółdzielczej Kasy Oszczędnościowo-Kredytowej oraz rachunki KIR, KDPW, KDPW_CCP oraz NBP.

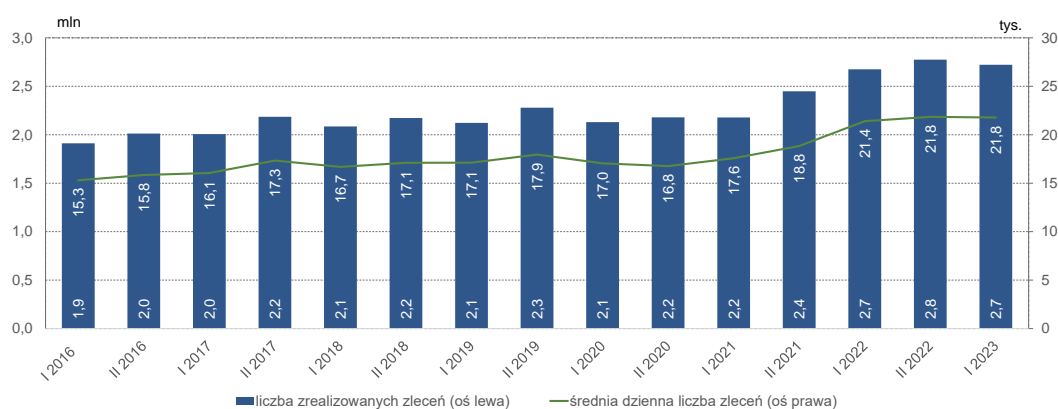
W I półroczu 2023 r. w systemie SORBNET2 zrealizowano 2 722 106 zleceń o łącznej wartości 66 189,9 mld zł, co oznacza niewielki spadek zarówno liczby, jak i wartości zleceń w porównaniu z II półroczem 2022 r. (wykresy 1 i 2). Średnie dzienne obroty były nieznacznie większe niż w poprzedzającym okresie (o 0,6%) i wyniosły 529,5 mld zł.

Zlecenia klientowskie, których w analizowanym okresie zrealizowano 2 592 364, stanowiły 95,2% wolumenu zleceń oraz 35,4% w ujęciu wartościowym (23 410,5 mld zł). Zarówno liczba, jak i wartość zleceń klientowskich były mniejsze niż w II półroczu 2022 r. o, odpowiednio, 1,6% oraz 8,2%. Natomiast liczba zleceń międzybankowych spadła o 7,7%, przy wzroście ich wartości o 3,5%. Spadek liczby zleceń dotyczył wszystkich uczestników systemu, natomiast do spadku obrotów w największym stopniu przyczyniły się banki, gdyż kierowana przez nie wartość zleceń zmniejszyła się o 9,8% (tabela 1)¹⁷.

W I półroczu 2023 r. w strukturze liczby zleceń według ich wystawców dominowały banki (94,1%) (wykres 3). Natomiast w strukturze według wartości 57,7% stanowiły zlecenia NBP, a 35,2% przypadło na zlecenia banków (wykres 4). Struktura ta zmieniła się nieznacznie w porównaniu z II półroczem 2022 r. W ujęciu ilościowym w zleceniach kierowanych przez NBP dominowały płatności realizowane w ramach obsługi budżetu państwa. W przypadku banków największy udział miały płatności składane w imieniu oraz na rzecz ich klientów. Natomiast pod względem wartości zrealizowanych płatności w zleceniach NBP największy udział miały operacje dotyczące kredytu technicznego. W zleceniach przekazanych przez banki przeważały płatności na rzecz lub z polecenia banków zagranicznych. 57,6% wartości operacji inicjowanych przez KDPW i KDPW_CCP stanowiły płatności z tytułu rozrachunku transakcji na papierach wartościowych przeprowadzanych w trybie sesyjnym.

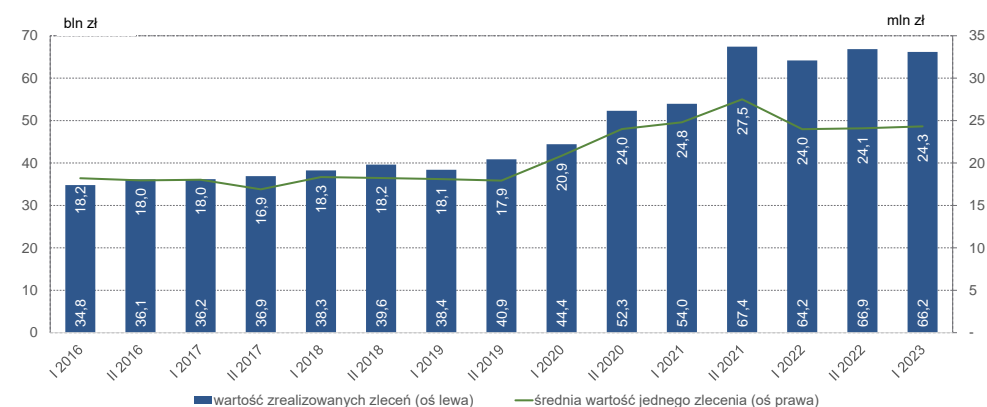
¹⁷ Szczegółowe dane dotyczące systemu SORBNET2 są publikowane na stronie NBP - <https://nbp.pl/wp-content/uploads/2023/08/Informacja-kwartalna-%E2%80%93-I-kwartal-2023-r.pdf>.

Wykres 1. Liczba zleceń i średnia dzienna liczba zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET2 w kolejnych półroczach w latach 2016 – 2023

Źródło: dane NBP

Wykres 2. Wartość zleceń i średnia wartość pojedynczego zlecenia zrealizowanych w systemie SORBNET2 w kolejnych półroczach w latach 2016 – 2023

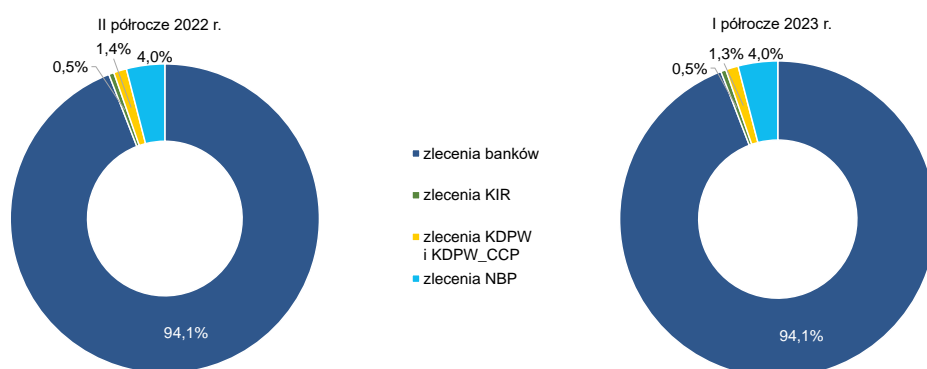
Źródło: dane NBP

Tabela 5. Liczba i wartość zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET2 w I półroczu 2023 r. oraz zmiany w poszczególnych kategoriach zleceń w porównaniu z II półroczem 2022 r.

	Liczba	Zmiana %	Wartość mld zł	Zmiana %
Ogółem	2 722 106	-1,9%	66 189,9	-1,0%
w tym:				
- międzybankowe	129 742	-7,7%	42 779,4	3,5%
- klientowskie	2 592 364	-1,6%	23 410,5	-8,2%
w tym:				
- zlecenia banków	2 562 733	-1,9%	23 292,7	-9,8%
- zlecenia KIR	14 283	-4,8%	1 716,2	7,7%
- zlecenia KDPW i KDPW_CCP	35 101	-6,4%	2 998,4	-15,8%
- zlecenia NBP	109 989	-1,0%	38 182,6	6,5%

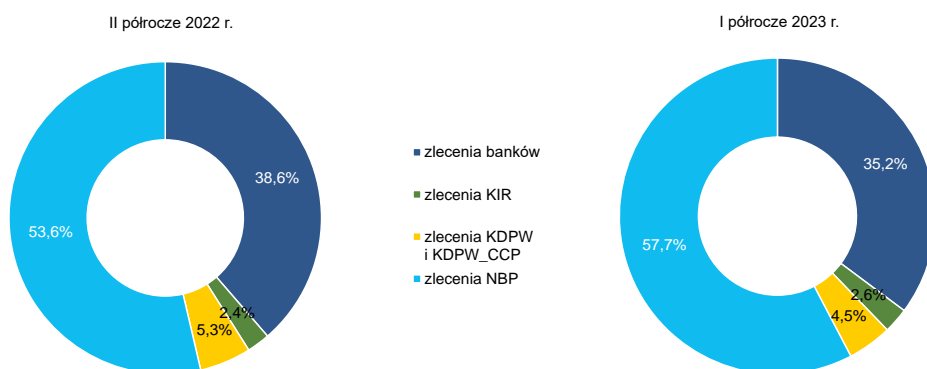
Źródło: dane NBP

Wykres 3. Struktura liczby zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET2 w II półroczu 2022 r. i I półroczu 2023 r.

Źródło: dane NBP

Wykres 4. Struktura wartości zleceń zrealizowanych w systemie SORBNET2 w II półroczu 2022 r. i I półroczu 2023 r.

Źródło: dane NBP

W I połowie 2023 r. system SORBNET2 funkcjonował prawidłowo. W tym okresie nie odnotowano żadnej dłuższej przerwy w dostępności systemu dla jego uczestników, która zakłócałaby realizację zleceń (dostępność tego systemu wyniosła 99,97%).

Kontynuowano prace zmierzające do uruchomienia nowego systemu RTGS w złotych zgodnego ze standardem ISO 20022, tj. systemu SORBNET3, który w 2025 r. ma zastąpić SORBNET2. W omawianym okresie prowadzono prace nad dokumentacją, przede wszystkim nad specyfikacją funkcjonalną systemu dla uczestników, w tym strukturą nowych komunikatów, oraz rozpoczęto prace programistyczne. Na spotkaniu 29 czerwca 2023 r. z przyszłymi uczestnikami systemu SORBNET3 NBP omówił postęp prac projektowych, w tym przedstawił szczegółowe informacje na temat głównych funkcjonalności nowego systemu (opisane w jego specyfikacji funkcjonalnej), oraz harmonogram prac na najbliższe miesiące.

2.1.2. System TARGET-NBP

Według stanu na 30 czerwca 2023 r. rachunki w systemie TARGET-NBP posiadało 19 podmiotów – 15 banków, NBP, KIR, KDPW i KDPW_CCP.

W I kwartale 2023 r. prowadzono intensywne prace przygotowawcze do migracji na nowy skonsolidowany system TARGET (uczestniczy w nim EBC, 20 banków centralnych Eurosystemu oraz banki centralne Bułgarii, Danii, Polski i Rumunii), w tym testy, prace programistyczne oraz dostosowania prawne. 16 marca 2023 r. NBP zakończył podpisywanie umów uczestnictwa w systemie TARGET-NBP. W dniach 17–19 marca 2023 r. przeprowadzono z sukcesem migrację z systemu TARGET2 na TARGET, a 20 marca 2023 r. nastąpiło uruchomienie systemu TARGET, jego polskiego komponentu TARGET-NBP oraz aplikacji wewnętrznej NBP współpracującej z systemem TARGET. Ostatnim dniem operacyjnym systemu TARGET2-NBP był 17 marca 2023 r., a pierwszym dniem operacyjnym dla polskiego komponentu nowego europejskiego systemu 20 marca 2023 r.

NBP oferuje pełen pakiet usług w nowym systemie TARGET-NBP, w tym w szczególności otwieranie i prowadzenie rachunków uczestników w różnych usługach wchodzących w skład skonsolidowanego systemu TARGET: T2 (usługa obejmująca płatności w systemie RTGS), TARGET2-Securities (T2S) i TARGET Instant Payment Settlement (TIPS). Zapewnia w ten sposób polskim podmiotom bezpieczny międzybankowy rozrachunek płatności w euro, dostęp do sprawnych kanałów rozliczeń w euro, w tym w szczególności systemu płatności Euro Elixir prowadzonego przez KIR, oraz możliwość rozliczania transakcji w euro w ramach prowadzonych przez KDPW i KDPW_CCP systemów, odpowiednio, rozrachunku i rozliczeń transakcji papierami wartościowymi.

Od uruchomienia skonsolidowanego systemu TARGET EBC nie zapewnił bankom centralnym uczestniczącym w tym systemie potrzebnego zakresu danych i nie opublikował na swojej stronie internetowej informacji o liczbie i wartości zrealizowanych transakcji. Dane dotyczące transakcji realizowanych w systemie TARGET2-NBP są dostępne m.in. w poprzednich edycjach opracowania¹⁸.

W okresie od 1 stycznia do 17 marca 2023 r. system TARGET2-NBP funkcjonował prawidłowo. Od uruchomienia systemu TARGET nie odnotowano żadnej poważnej awarii, jednakże uczestnicy ze wszystkich jego komponentów doświadczali pewnych problemów w ich funkcjonowaniu w pierwszych miesiącach działania systemu. Z uwagi na dużą złożoność systemu TARGET, pewne jego funkcje pomocnicze, np. dotyczące hurtowni danych czy automatycznego pobierania opłat, nie zostały uruchomione w przewidzianym terminie lub nie osiągnęły pełnej funkcjonalności.

¹⁸ Opracowanie dostępne na stronie internetowej: <https://nbp.pl/system-platniczy/dane-i-analazy/ocena-funkcjonowania-systemu-platniczego/> oraz <https://nbp.pl/system-platniczy/dane-i-analazy/systemy-platnosci/dane-statystyczne/>.

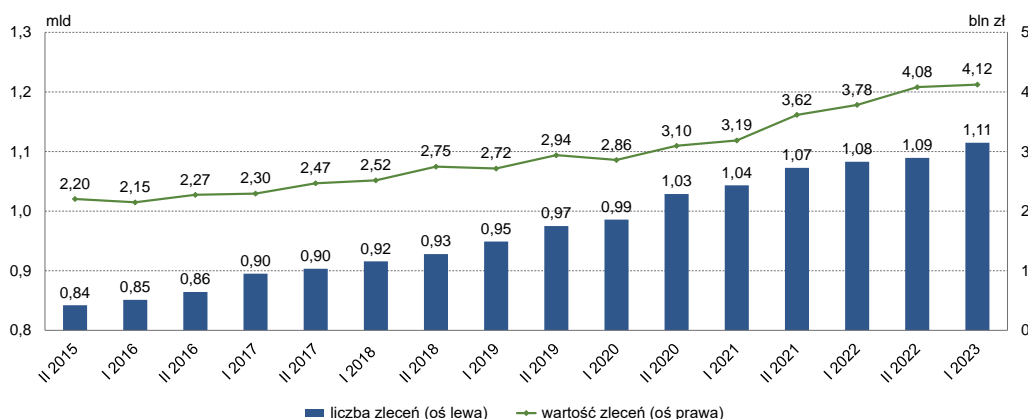
2.2. Systemy płatności detalicznych

2.2.1. System Elixir

System Elixir jest prowadzony przez Krajową Izbę Rozliczeniową S.A. (KIR). Według stanu na koniec czerwca 2023 r. bezpośrednimi uczestnikami wymiany zleceń płatniczych w systemie Elixir było 39 banków, w tym NBP. Liczba uczestników nie zmieniła się w porównaniu z końcem 2022 r.

W I półroczu 2023 r. w systemie Elixir obroty wyniosły 4,1 bln zł (wzrost o 1,0% w porównaniu z poprzedzającym półroczem). Liczba zleceń zwiększyła się o 2,3% i osiągnęła 1,1 mld (wykres 5). Transakcje uznania stanowiły dominującą część zrealizowanych zleceń (99,1% liczby i 99,7% ich wartości), pozostały udział przypadła na transakcje obciążeniowe.

Wykres 5. Wartość i liczba zleceń w systemie Elixir w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

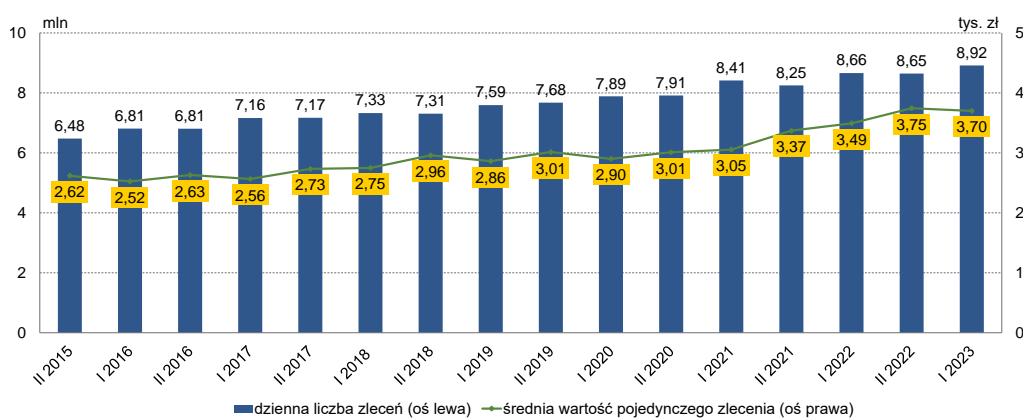

Źródło: dane NBP

W analizowanym okresie odnotowano wzrost o 3,1% średniej dziennej liczby transakcji w systemie Elixir, która wyniosła 8,9 mln zleceń. Średnia wartość pojedynczej transakcji realizowanej w tym systemie wyniosła 3 699 zł i była mniejsza o 1,3% w porównaniu z II półroczem 2022 r. (wykres 6)¹⁹.

¹⁹ Szczegółowe dane dotyczące skali i struktury transakcji realizowanych w systemie Elixir są publikowane na stronie internetowej NBP: https://static.nbp.pl/systemy/platniczy/kir_miesiace.xlsx

Wykres 6. Średnia wartość pojedynczego zlecenia oraz średnia dzienna liczba zleceń w systemie Elixir w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

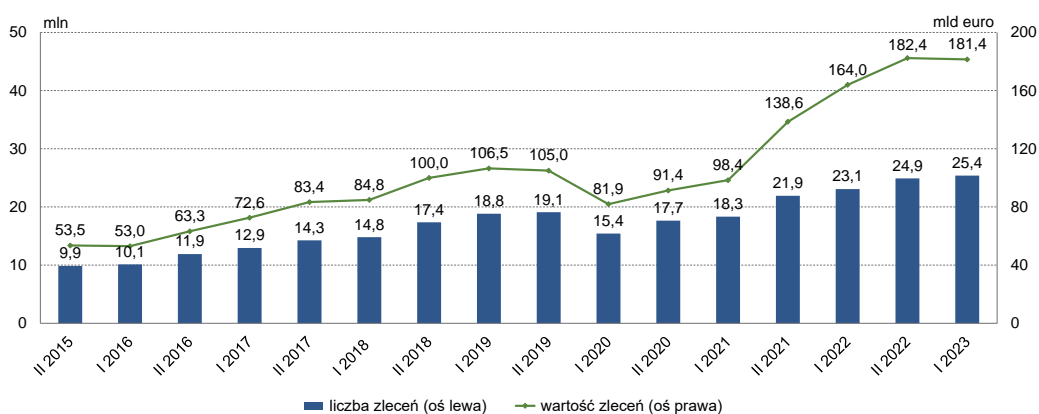
Źródło: dane NBP

2.2.2. System Euro Elixir

System Euro Elixir, którego operatorem jest KIR, służy do realizacji krajowych i transgranicznych detalicznych zleceń płatniczych w euro. Na koniec czerwca 2023 r. w systemie uczestniczyło 17 banków, w tym NBP. Liczba uczestników nie zmieniła się w porównaniu z końcem 2022 r.

W I półroczu 2023 r. w systemie Euro Elixir obroty wyniosły 181,4 mld euro, tj. o 0,5% mniej niż w półroczu poprzedzającym (wykres 7). Liczba przeprowadzonych transakcji osiągnęła 25,4 mln (wzrost o 1,9%).

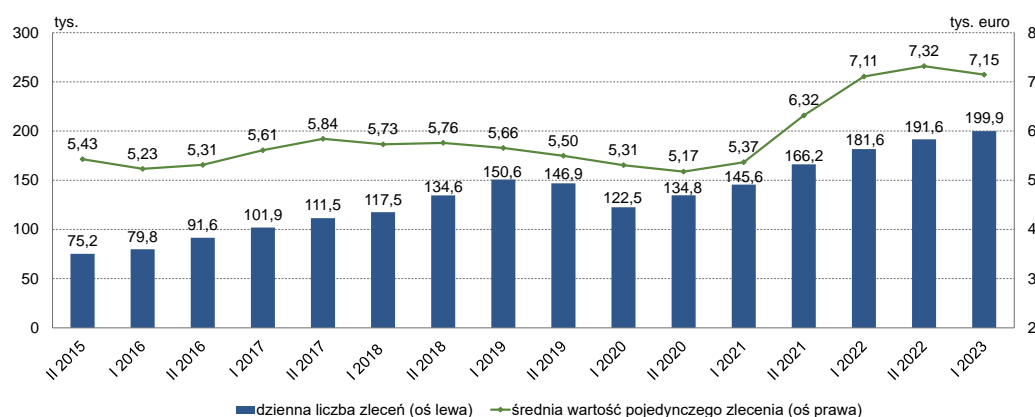
Wykres 7. Wartość i liczba zleceń w systemie Euro Elixir w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Średnia dzienna liczba transakcji realizowanych w systemie Euro Elixir zwiększyła się w omawianym okresie do 199,9 tys., tj. o 4,3% w porównaniu z II półroczem 2022 r. Średnia wartość pojedynczej transakcji obsługiwanej w tym systemie zmniejszyła się o 2,4% do 7 146 euro (wykres 8).

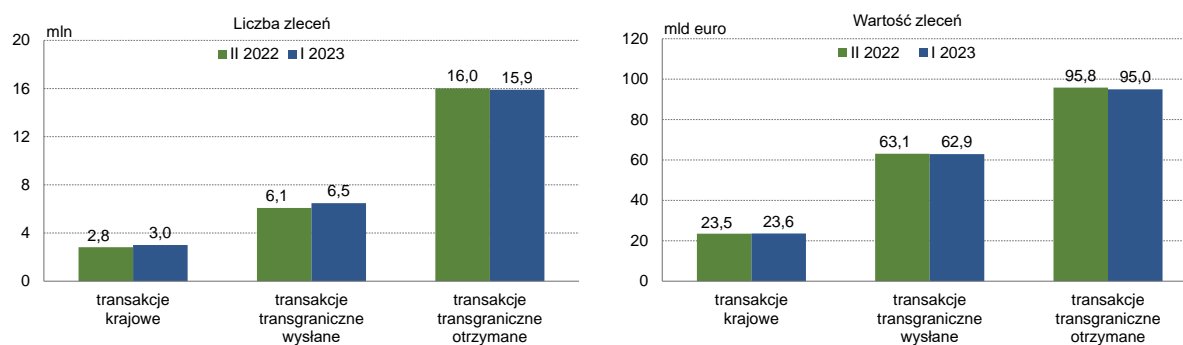
Wykres 8. Średnia wartość pojedynczego zlecenia oraz średnia dzienna liczba zleceń w systemie Euro Elixir w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

W systemie Euro Elixir przeważają zlecenia transgraniczne otrzymywane. Stanowiły one 62,6% liczby oraz 52,4% wartości obsługiwanych transakcji. W I półroczu 2023 r. rozliczono ich 15,9 mln na kwotę 95,0 mld euro (wykres 9). Zlecenia krajowe miały najmniejszy udział pod względem liczby (11,8%) oraz wartości transakcji (13,0%). W tej kategorii zleceń odnotowano natomiast największy wzrost liczby transakcji (o 6,7%) w porównaniu z II półroczem 2022 r.²⁰

Wykres 9. Liczba i wartość zleceń w poszczególnych kategoriach transakcji w systemie Euro Elixir w II półroczu 2022 r. oraz I półroczu 2023 r.

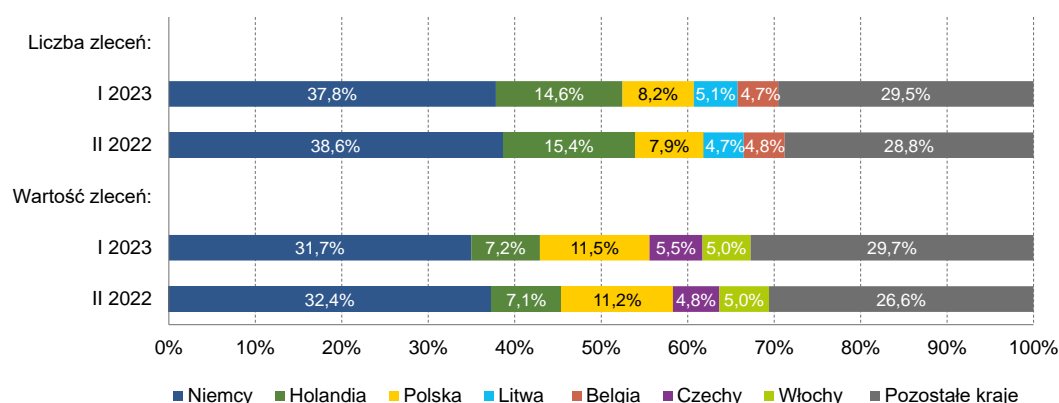
Źródło: dane NBP

Źródło: dane NBP

Największe obroty uczestników polskiego rynku usług płatniczych, zarówno pod względem liczby, jak i wartości transakcji, realizowane były z uczestnikami z rynku niemieckiego, podobnie jak w poprzednich okresach (wykres 10).

²⁰ Szczegółowe dane dotyczące skali i struktury transakcji realizowanych w systemie Euro Elixir są publikowane na stronie internetowej NBP: <https://static.nbp.pl/systemy/platniczy/EuroELIXIR.xls>

Wykres 10. Struktura liczby i wartości transakcji realizowanych w systemie Euro Elixir w podziale na kraje w II półroczu 2022 r. oraz I półroczu 2023 r.

Źródło: dane NBP

2.2.3. System Express Elixir

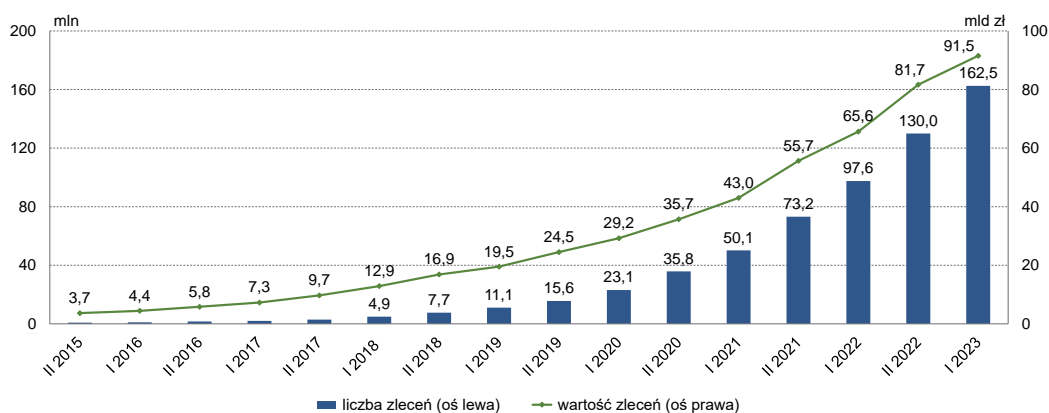
System Express Elixir, którego operatorem jest KIR, realizuje krajowe zlecenia płatnicze w złotych w trybie natychmiastowym, przez 24 godziny na dobę przez siedem dni w tygodniu. Z usługi mogą korzystać tylko klienci tych banków, które zawarły z KIR umowę uczestnictwa. Na koniec czerwca 2023 r. w systemie Express Elixir uczestniczyły 23 banki, w tym NBP. W marcu 2023 r. nowym uczestnikiem systemu został Nest Bank S.A.

W I połowie 2023 r. obroty w systemie Express Elixir zwiększyły się do 91,5 mld zł, tj. o 12,1% w porównaniu z półroczem poprzedzającym (wykres 11). Liczba transakcji wyniosła 162,5 mln, co oznacza wzrost o 25,0%.

Średnia dzienna liczba rozliczanych zleceń w I półroczu 2023 r. również wzrosła (o 27,1%) do 897,8 tys. Natomiast średnia wartość pojedynczego zlecenia zmniejszyła się o 10,4% i wyniosła 563 zł (wykres 12)²¹. Systematyczne zwiększanie się liczby i wartości zleceń zrealizowanych w systemie Express Elixir wynika z rosnącej popularności płatności typu P2P, które są inicjowane w systemie BLIK i rozliczane w systemie Express Elixir. Rosnąca popularność transakcji typu P2P (ich średnia wartość wyniosła 135 zł w I półroczu 2023 r.) wpływa na stopniowe zmniejszanie się średniej wartości pojedynczej transakcji w systemie Express Elixir.

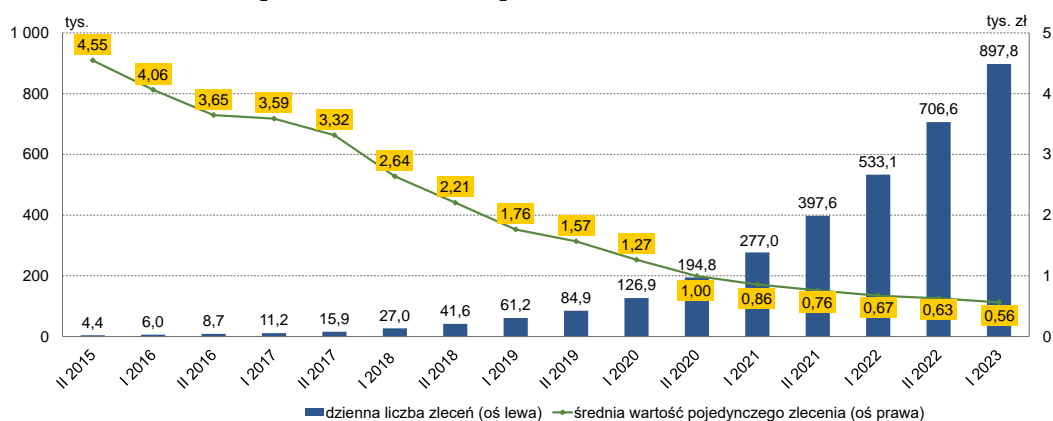
²¹ Szczegółowe dane dotyczące skali i struktury transakcji realizowanych w systemie Express Elixir są publikowane na stronie internetowej NBP: <https://static.nbp.pl/systemy/platniczy/ExpressElixir.xlsx>

Wykres 11. Wartość i liczba zleceń w systemie Express Elixir w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

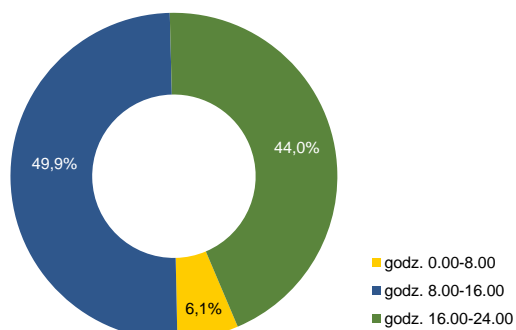
Wykres 12. Średnia wartość pojedynczego zlecenia oraz średnia dzienna liczba zleceń w systemie Express Elixir w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

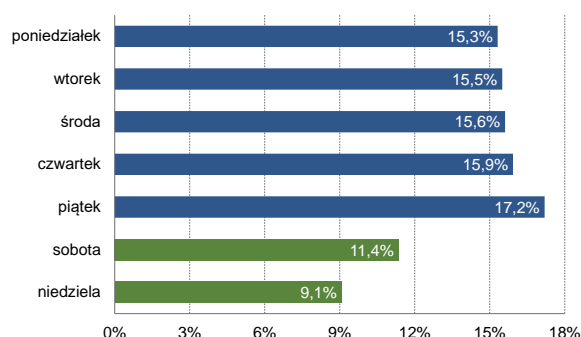
W I półroczu 2023 r. najwięcej zleceń w systemie Express Elixir (49,9%) realizowano w godz. 8.00-16.00. W godzinach wieczornych (tj. 16.00-24.00) obsłużono 44,0% zleceń, a pozostałe 6,1% zleceń w godzinach 0.00-8.00 (wykres 13). Struktura liczby zleceń według dni tygodnia wskazuje, że najwięcej zleceń w I połowie 2023 r. zostało rozliczonych w piątki (17,2%). W soboty i niedziele przetworzono 20,5% wszystkich transakcji w tym systemie (wykres 14).

Wykres 13. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie Express Elixir w I półroczu 2023 r. według godzin realizacji

Źródło: dane NBP

Wykres 14. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie Express Elixir w I półroczu 2023 r. według dni tygodnia

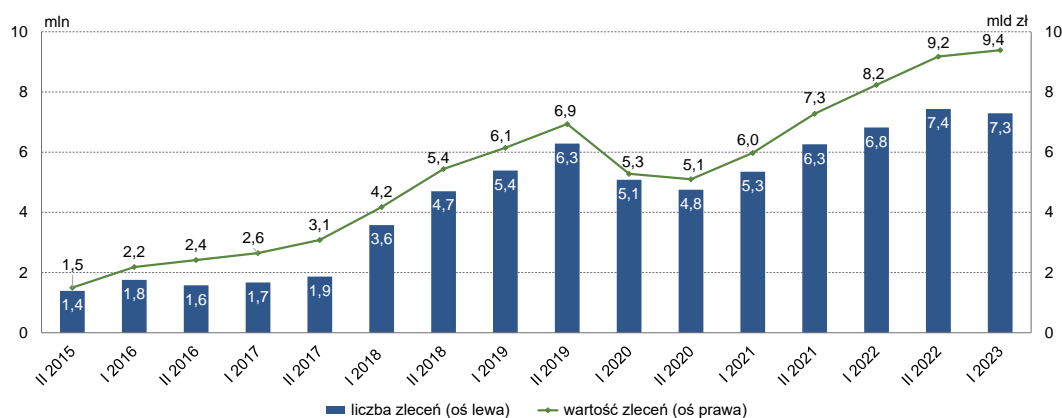
Źródło: dane NBP

2.2.4. System BlueCash

System płatności BlueCash, którego operatorem jest Blue Media S.A., umożliwia natychmiastową realizację krajowych transakcji płatniczych przez 24 godziny na dobę przez siedem dni w tygodniu. Grono uczestników systemu BlueCash zmniejszyło się od grudnia 2022 r. o trzy banki spółdzielcze oraz Nest Bank S.A. Na koniec czerwca 2023 r. uczestniczyło w nim 90 podmiotów: 5 banków komercyjnych, 84 banki spółdzielcze oraz Blue Media S.A.

W I półroczu 2023 r. odnotowano wzrost wartości zleceń zrealizowanych w systemie BlueCash. Obroty zwiększyły się o 2,3% i wyniosły 9,4 mld zł. Natomiast liczba zleceń spadła do 7,3 mln, tj. o 1,9% względem poprzedzającego półrocza (wykres 15).

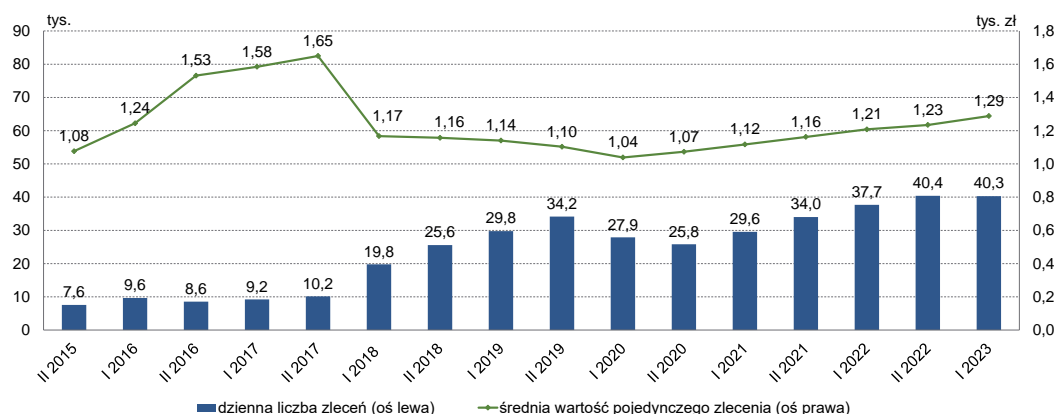
Wykres 15. Wartość i liczba zleceń w systemie BlueCash w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Średnia dzienna liczba zleceń w systemie BlueCash wyniosła 40,3 tys., tj. o 0,3% mniej w porównaniu z poprzedzającym półroczem. Średnia wartość pojedynczego zlecenia w I półroczu 2023 r. osiągnęła 1 288 zł (wykres 16)²².

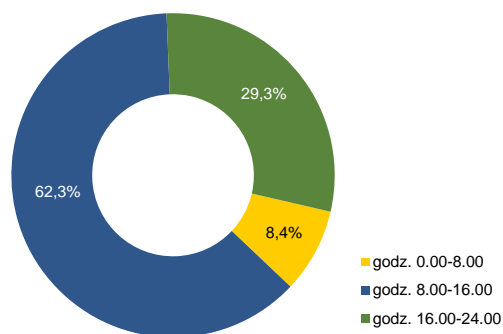
Wykres 16. Średnia wartość pojedynczego zlecenia oraz średnia dzienna liczba zleceń w systemie BlueCash w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

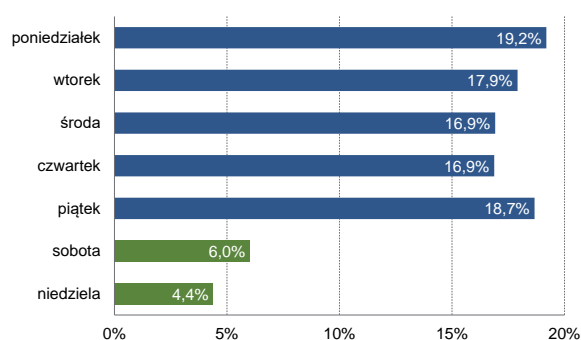
Najwięcej zleceń (62,3%) zrealizowano w godzinach 8.00-16.00, a w godzinach wieczornych (16.00-24.00) 29,3% zleceń (wykres 17). Rozkład obsługiwanych transakcji według dni tygodnia wskazuje, że w I półroczu 2023 r. najwięcej zleceń zostało rozliczonych w poniedziałki (19,2%). W weekendy rozliczano 10,4% zleceń kierowanych do systemu BlueCash (wykres 18).

Wykres 17. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie BlueCash w I półroczu 2023 r. według godzin realizacji

Źródło: dane NBP

Wykres 18. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie BlueCash w I półroczu 2023 r. według dni tygodnia

Źródło: dane NBP

²² Szczegółowe dane dotyczące skali i struktury transakcji realizowanych w systemie BlueCash są publikowane na stronie internetowej NBP: <https://static.nbp.pl/systemy/platniczy/SystemBlueCash.xlsx>

2.2.5. System BLIK

System BLIK, prowadzony przez Polski Standard Płatności Sp. z o.o., umożliwia natychmiastową realizację krajowych transakcji płatniczych w złotych przez 24 godziny na dobę przez siedem dni w tygodniu. Płatności mogą być dokonywane przez użytkowników przy użyciu urządzeń przenośnych (np. telefony komórkowe oraz tablety). System umożliwia realizowanie płatności zarówno przez Internet, jak i w tradycyjnych sklepach i punktach usługowych, a także w komunikacji miejskiej, urzędach publicznych oraz między użytkownikami.

Płatność mobilna P2P dokonywana między użytkownikami telefonów komórkowych pozwala na przesłanie środków pieniężnych bez konieczności podawania numeru rachunku bankowego, a jedynie przy użyciu numeru telefonu odbiorcy. Aktywowanie usługi wymaga od użytkownika systemu BLIK jedynie powiązania w aplikacji numeru telefonu z numerem rachunku bankowego. Funkcjonalność BLIK jest oferowana w aplikacjach banków uczestniczących w systemie. Na koniec czerwca 2023 r. w systemie BLIK uczestniczyło 19 banków – tyle samo, co w grudniu 2022 r.

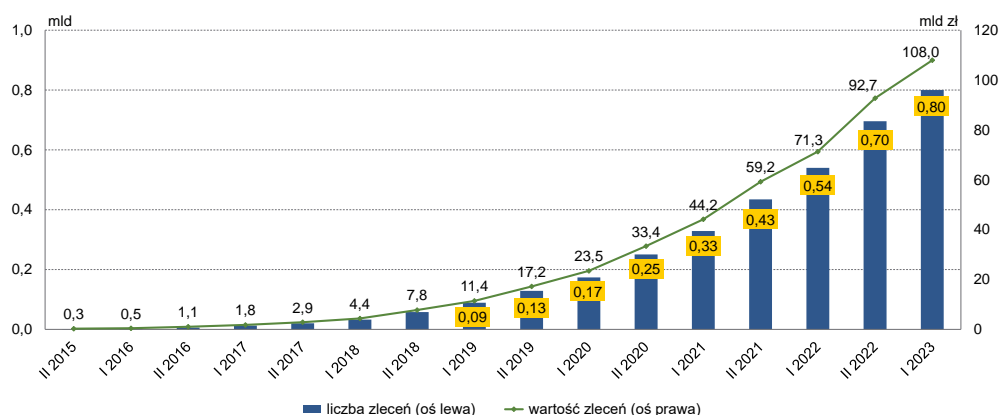
Liczba zarejestrowanych użytkowników systemu BLIK na koniec czerwca 2023 r. wyniosła 27,4 mln i była o 1,5 mln większa niż pół roku wcześniej. W Polsce funkcjonowało niemal 1,3 mln urządzeń akceptujących płatności mobilne (wzrost o 6,1% w porównaniu z końcem 2022 r.).

W I półroczu 2023 r. odnotowano znaczący wzrost zarówno wartości, jak i liczby zleceń we wszystkich kategoriach transakcji zrealizowanych w systemie BLIK. Liczba zleceń zwiększyła się o 15,0% do 800,0 mln. Obroty wyniosły 108,0 mld zł i były większe o 16,4% w porównaniu z poprzedzającym półroczem (wykres 19). Taka tendencja rozwojowa wynika z tego, że BLIK jest najczęściej wybieraną formą płatności w handlu internetowym oraz z rosnącej popularności przelewów P2P i płatności zbliżeniowych przeprowadzanych z wykorzystaniem usługi BLIK w terminalach płatniczych.

W systemie BLIK w I półroczu 2023 r. rozliczono średnio 4,4 mln zleceń dziennie, co oznacza istotny wzrost (o 16,9%) w porównaniu z półroczem poprzedzającym. Średnia wartość pojedynczego zlecenia wzrosła nieznacznie (o 1,3%) do 135 zł (wykres 20)²³.

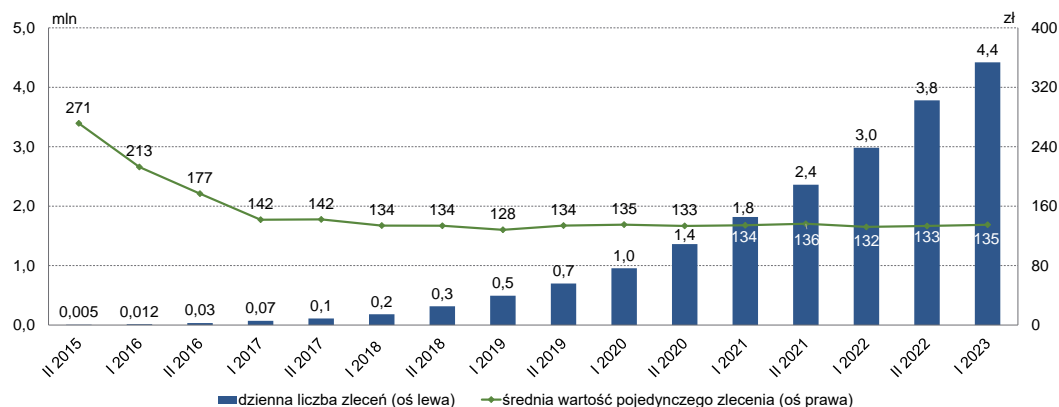
²³ Szczegółowe dane dotyczące skali i struktury płatności realizowanych w systemie BLIK są publikowane na stronie internetowej NBP: <https://nbp.pl/system-platniczy/dane-i-analizy/systemy-platnosci/dane-statystyczne/>

Wykres 19. Liczba i wartość zleceń w systemie BLIK w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Wykres 20. Średnia wartość pojedynczego zlecenia oraz średnia dzienna liczba zleceń w systemie BLIK w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

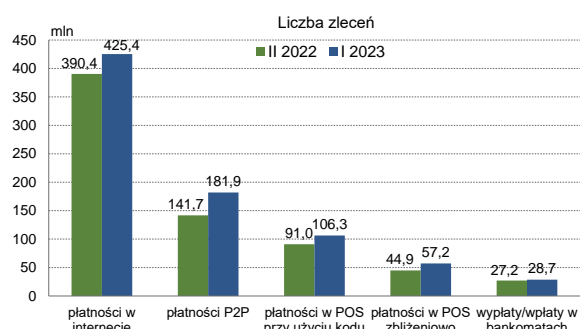
Źródło: dane NBP

System BLIK rozlicza cztery główne typy płatności: płatności w Internecie (53,2% liczby transakcji zrealizowanych w tym systemie w I półroczu 2023 r.), płatności P2P (22,7%), płatności w terminalu płatniczym (20,5%), a także wypłaty i wpłaty w bankomatach (3,6%) (wykres 22).

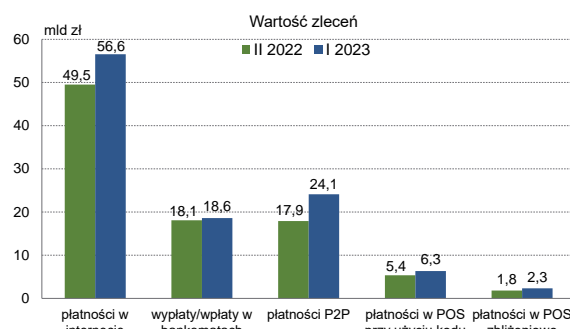
Przeważającą kategorią płatności realizowanych w systemie BLIK były transakcje w Internecie. W I połowie 2023 r. rozliczono 425,4 mln takich zleceń na kwotę 56,6 mld zł (wykres 21). W porównaniu z półroczem poprzedzającym, liczba transakcji tego typu wzrosła o 8,9%, a ich wartość o 14,2%. Drugą pod względem liczebności kategorię zleceń w tym systemie stanowiły płatności P2P. W analizowanym okresie zwiększyła się zarówno liczba (o 28,4%), jak i wartość (o 34,7%) płatności P2P w systemie BLIK. Transakcje w terminalach płatniczych realizowane w dwóch dostępnych opcjach – przy użyciu kodu lub zbliżeniowo – były trzecim najbardziej licznym typem płatności w systemie BLIK. Ich znaczący przyrost w I półroczu 2023 r. (o 20,3%) jest związany z aktywnym wykorzystaniem płatności zbliżeniowych. Takich transakcji zrealizowano w analizowanym okresie o 27,6 mln więcej niż w półroczu poprzedzającym, a ich wartość wzrosła

o 20,6% do 8,7 mld zł. Najmniej popularnym rodzajem operacji w systemie BLIK były wpłaty i wypłaty w bankomatach. Liczba i wartość takich transakcji wzrosły w porównaniu z II półroczem 2022 r. o, odpowiednio, 5,4% i 2,9%.

Wykres 21. Liczba i wartość zleceń w poszczególnych kategoriach płatności w systemie BLIK w II półroczu 2022 r. oraz I półroczu 2023 r.

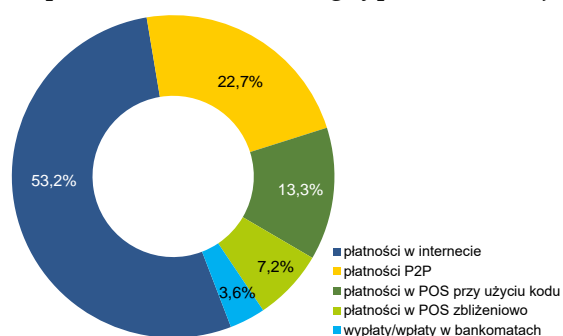
Źródło: dane NBP

Źródło: dane NBP

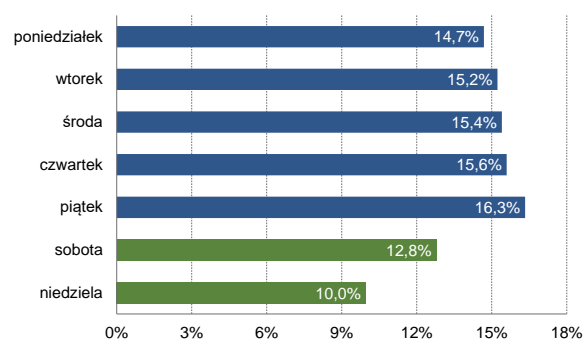
Rozkład transakcji w systemie BLIK według dni tygodnia wskazuje, że najwięcej zleceń było rozliczanych w piątki (16,3%). Udział transakcji realizowanych w weekendy wyniósł 22,8% (wykres 23).

Wykres 22. Struktura liczby zleceń realizowanych w systemie BLIK w I półroczu 2023 r. według typów transakcji

Źródło: dane NBP

Wykres 23. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie BLIK w I półroczu 2023 r. według dni tygodnia

Źródło: dane NBP

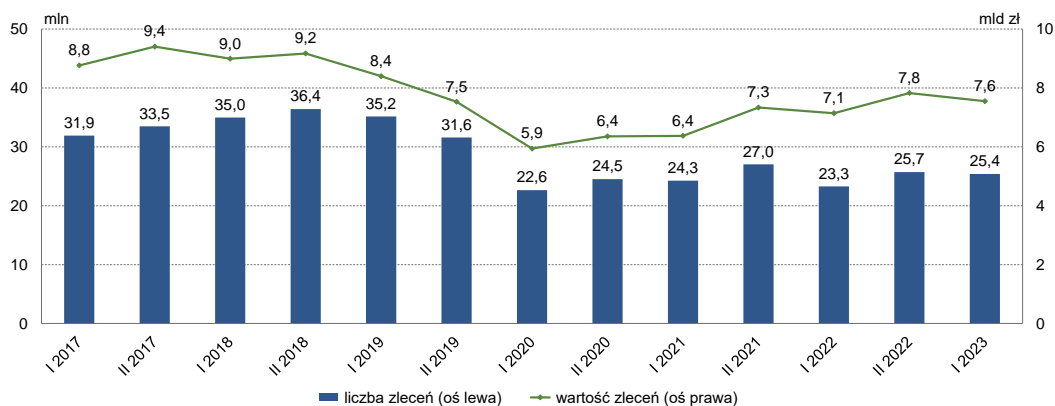
2.2.6. Krajowy System Rozliczeń

Krajowy System Rozliczeń (KSR), prowadzony przez spółkę Fiserv Polska S.A., umożliwia kompensacyjne rozliczanie transakcji krajowych dokonywanych przy użyciu kart płatniczych oraz wymianę danych pomiędzy podmiotami funkcjonującymi na rynku kart płatniczych w Polsce. Uczestnikami systemu KSR mogą być wszystkie banki wydające karty płatnicze oraz agenci rozliczeniowi. Na koniec czerwca 2023 r. w systemie KSR aktywnymi uczestnikami było 8 banków. Liczba ta nie zmieniła się w porównaniu z końcem 2022 r.

W I półroczu 2023 r. liczba przeprowadzonych transakcji w KSR zmniejszyła się w porównaniu z poprzedzającym półroczem o 1,2% do 25,4 mln (wykres 24). Obroty wyniosły 7,6 mld zł i były

mniejsze o 276,6 mln zł (spadek o 3,5%). Zmiany te są zbieżne z dotychczasowymi tendencjami, zgodnie z którymi w I półroczu zazwyczaj realizowanych jest mniej transakcji niż w II półroczu. Znaczący spadek liczby i wartości operacji przetworzonych w systemie KSR nastąpił w I połowie 2020 r., kiedy od października 2019 r. do lipca 2020 r. lista uczestników tego systemu zmniejszyła się o cztery podmioty.

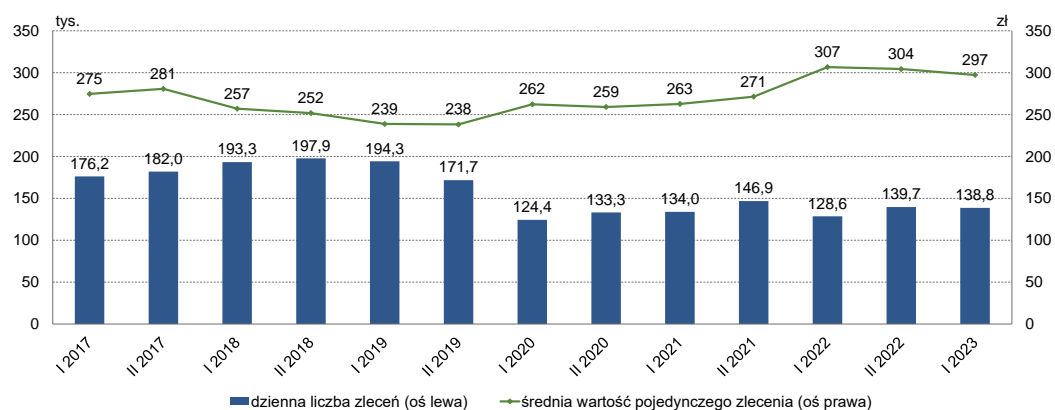
Wykres 24. Wartość i liczba zleceń w systemie KSR w latach 2017-2023

Źródło: dane NBP

W analizowanym okresie zrealizowano średnio dziennie 138,8 tys. zleceń (spadek o 0,7%). Średnia wartość pojedynczego zlecenia wyniosła 297 zł (wykres 25).

Wykres 25. Średnia wartość pojedynczego zlecenia oraz średnia dzienna liczba zleceń w systemie KSR w latach 2017-2023

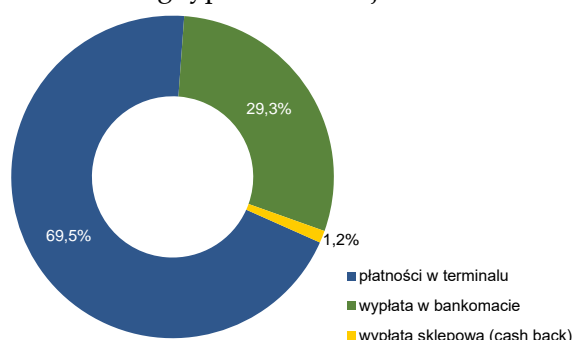
Źródło: dane NBP

System KSR rozlicza trzy typy płatności: płatności w terminalu, wypłaty w bankomacie oraz wypłaty sklepowe (*cash back*). Płatności w terminalu dominowały pod względem liczby zleceń w systemie KSR (69,5%). W I półroczu 2023 r. rozliczono 17,7 mln takich transakcji na kwotę 1,4 mld zł. W porównaniu z poprzedzającym półroczem odnotowano niewielki wzrost zarówno liczby, jak i wartości tego rodzaju zleceń (odpowiednio o 0,6% i 0,9%). Wypłaty w bankomatach

stanowiły 29,3% wszystkich transakcji zrealizowanych w KSR. W analizowanym okresie rozliczono ich 7,4 mln na kwotę 6,1 mld zł. Wypłaty sklepowe (*cash back*) stanowiły zaledwie 1,2% liczby oraz 0,9% obrotów w systemie. W I półroczu 2023 r. rozliczono 310,1 tys. takich wypłat na kwotę 69,8 mln zł (wykres 26).

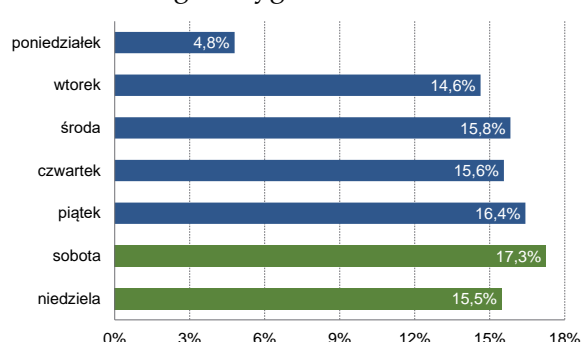
Liczba zleceń zrealizowanych w KSR według dni tygodnia wskazuje, że najwięcej transakcji rozliczano w piątki (16,4%), a najmniej w poniedziałki (4,8%). W weekendy przetworzono 32,8% zleceń kierowanych do KSR (wykres 27).

Wykres 26. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie KSR w I półroczu 2023 r. według typów transakcji

Źródło: dane NBP

Wykres 27. Struktura liczby zleceń rozliczanych w systemie KSR w I półroczu 2023 r. według dni tygodnia

Źródło: dane NBP

2.3. Porównanie średniej dziennej liczby zleceń i średniej wartości jednego zlecenia w systemach płatności²⁴

W analizowanym okresie największy wzrost średniej dziennej liczby zrealizowanych zleceń odnotowano w systemie Express Elixir (o 27,1%, w porównaniu z II półroczem 2022 r., do 897,8 tys. zleceń dziennie) i w systemie BLIK (o 16,9% do 4,4 mln zleceń dziennie). Transakcje bezgotówkowe typu P2P z systemu BLIK rozliczane są w ramach systemu Express Elixir, większa skala transakcji P2P przedkłada się zatem na wzrost obrotów w systemie Express Elixir.

Natomiast w systemach SORBNET2, BlueCash i KSR nastąpił spadek średniej dziennej liczby zrealizowanych zleceń o, odpowiednio, 0,3% (do 21,8 tys.), 0,3% (do 40,3 tys.) i 0,7% (do 138,8 tys.) (tabela 6).

²⁴ Od uruchomienia 20 marca 2023 r. skonsolidowanego systemu TARGET EBC nie zapewnił bankom centralnym uczestniczącym w tym systemie potrzebnego zakresu danych i nie opublikował na swojej stronie internetowej informacji o liczbie i wartości zrealizowanych transakcji. Dane dotyczące transakcji realizowanych w systemie TARGET2-NBP są dostępne m.in. w poprzednich edycjach opracowania pod adresem: <https://nbp.pl/system-płatniczy/dane-i-analazy/ocena-funkcjonowania-systemu-płatniczego/> oraz <https://nbp.pl/system-płatniczy/dane-i-analazy/systemy-płatności/dane-statystyczne/>

Tabela 6. Porównanie średniej dziennej liczby zrealizowanych zleceń w systemach płatności w II półroczu 2022 r. i w I półroczu 2023 r.

Systemy płatności	II półrocze 2022 r.	I półrocze 2023 r.	Zmiana %
SORBNET2	21 849	21 777	-0,3%
Elixir	8 645 647	8 917 471	3,1%
Euro Elixir	191 638	199 911	4,3%
Express Elixir	706 554	897 809	27,1%
BlueCash	40 400	40 284	-0,3%
BLIK	3 781 034	4 419 812	16,9%
KSR	139 733	138 772	-0,7%

Źródło: dane NBP

Największy wzrost średniej wartości zlecenia płatniczego realizowanego w systemach płatności w I półroczu 2023 r. miał miejsce w systemie BlueCash (o 4,3%, w porównaniu z II półroczem 2022 r., do 1 288 zł) i w systemie BLIK (o 1,3% do 135 zł). Natomiast w systemie Express Elixir średnia wartość realizowanego zlecenia zmniejszyła się o 10,4% (do 563 zł) (tabela 7), co oznacza kontynuację tendencji spadkowej zapoczątkowanej w I półroczu 2016 r. Na spadek średniej wartości pojedynczej transakcji w systemie Express Elixir wpływ ma liczba przetworzonych transakcji z systemu BLIK typu P2P.

Tabela 7. Porównanie średniej wartości zlecenia płatniczego realizowanego w systemach płatności w II półroczu 2022 r. i w I półroczu 2023 r.

Systemy płatności	II półrocze 2022 r.	I półrocze 2023 r.	Zmiana%
SORBNET2 (zł)	24 092 021	24 315 702	0,9%
Elixir (zł)	3 746	3 699	-1,3%
Euro Elixir (euro)	7 320	7 146	-2,4%
Express Elixir (zł)	628	563	-10,4%
BlueCash (zł)	1 235	1 288	4,3%
BLIK (zł)	133	135	1,3%
KSR (zł)	304	297	-2,3%

Źródło: dane NBP

3. Systemy rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych

Na koniec I półrocza 2023 r. w Polsce funkcjonowało pięć systemów rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych:

- system rozrachunku papierów wartościowych prowadzony przez KDPW,
- system rozrachunku papierów wartościowych SKARBNET4 prowadzony przez NBP,
- dwa systemy rozliczeń papierów wartościowych (transakcji instrumentami finansowymi) prowadzone przez KDPW_CCP:
 - system rozliczeń organizowany na podstawie Regulaminu rozliczeń transakcji (obróć zorganizowany),
 - system rozliczeń działający na podstawie Regulaminu rozliczeń transakcji (obróć niezorganizowany),
- system rozliczeń i rozrachunku papierów wartościowych IRGiT SRF organizowany przez IRGiT (nie prowadził działalności operacyjnej).

3.1. Systemy rozrachunku papierów wartościowych

3.1.1. System rozrachunku papierów wartościowych prowadzony przez KDPW

KDPW prowadzi działalność jako centralny depozyt papierów wartościowych w rozumieniu rozporządzenia CSDR²⁵. Podmiot ten świadczy następujące usługi podstawowe: rejestruje papiery wartościowe, prowadzi konta papierów wartościowych oraz dokonuje rozrachunku transakcji tymi papierami, a także świadczy niebankowe usługi pomocnicze (m.in. organizuje system udzielania pożyczek papierów wartościowych, wspiera przetwarzanie zdarzeń korporacyjnych, zapewnia sprawozdawczość wobec organów regulacyjnych) oraz oferuje inne niebankowe usługi, np. nadaje kody LEI. Operacje depozytowo-rozrachunkowe są realizowane w systemie informatycznym kdpw_stream.

W I półroczu 2023 r. KDPW dokonywał rozrachunku transakcji z rynku zorganizowanego, transakcji zawieranych poza obrotem zorganizowanym, transakcji zawieranych na rynku pierwotnym oraz pozostałych operacji papierami wartościowymi. Na koniec czerwca 2023 r. w KDPW zarejestrowane były akcje, akcje uprzywilejowane, prawa do akcji, prawa do nowej emisji, obligacje korporacyjne, obligacje municypalne, obligacje skarbowe, obligacje zamienne, obligacje BGK, fundusze ETF (*Exchange Traded Fund*), hipoteczne listy zastawne, certyfikaty

²⁵ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 909/2014 z dnia 23 lipca 2014 r. w sprawie usprawnienia rozrachunku papierów wartościowych w Unii Europejskiej i w sprawie centralnych depozytów papierów wartościowych, zmieniające dyrektywy 98/26/WE i 2014/65/UE oraz rozporządzenie (UE) nr 236/2012 (Dz. Urz. UE L257 z 2014 r., s. 1, z późn. zm.).

inwestycyjne, w tym warranty subskrypcyjne oraz certyfikaty strukturyzowane notowane kwotowo.

Na koniec czerwca 2023 r. w systemie rozrachunku prowadzonym przez KDPW uczestniczyły w sposób bezpośredni 83 podmioty (o jeden więcej w porównaniu z końcem 2022 r.)²⁶, w tym:

- 30 podmiotów maklerskich,
- 12 instytucji wykonujących działalność powierniczą,
- 2 zagraniczne centralne depozyty papierów wartościowych,
- jeden kontrahent centralny – CCP,
- 38 pozostałych instytucji, w tym posiadaczy rachunków papierów wartościowych.

Instytucje finansowe mają możliwość rozszerzenia uczestnictwa bezpośredniego w zakresie poszczególnych typów, tj. agent emisji i agent płatniczy. Na koniec analizowanego okresu status agentów emisji miały 22 podmioty, taka sama była liczba agentów płatniczych.

Na koniec czerwca 2023 r. uczestnikami systemu KDPW występującymi w typie emitent było 2 665 podmiotów krajowych (o 61 więcej niż na koniec 2022 r.) i 107 podmiotów zagranicznych (o 12 więcej). Na stały wzrost liczby emitentów wpływ ma obowiązek rejestracji wszystkich nowych emisji obligacji w centralnym depozycie papierów wartościowych²⁷.

W I półroczu 2023 r. w systemie rozrachunku KDPW zostało zaewidencjonowanych 4 770 tys. operacji o łącznej wartości 6 326 mld zł (w II półroczu 2022 r. wielkości te wyniosły odpowiednio 4 741 tys. oraz 6 246 mld zł). Oznacza to wzrost liczby operacji o 0,6% oraz wzrost ich wartości o 1,3% (wykres 28).

W ramach mechanizmów wspierających procesy rozrachunku, KDPW w analizowanym okresie wprowadził następujące zmiany:

- skrócono termin zgłaszania limitów obciążeń, przez uczestników pełniących funkcję banku płatnika w zakresie zobowiązań realizowanych podczas danej sesji rozrachunkowej, do czasu rozpoczęcia sesji rozrachunkowej; zmiany wprowadzają również obowiązek wskazywania takich limitów w ramach dedykowanego komunikatu systemowego xml, co będzie służyło automatyzacji procesu w KDPW,
- umożliwiono obsługę przymusowych wykupów akcji spółek niebędących spółkami publicznymi w ramach wyznaczonej procedury rozrachunku w systemie depozytowym.

Od marca 2023 r. nastąpiła zmiana terminu płatności kar naliczanych za nieterminowy rozrachunek transakcji zgodnie z regulacjami CSDR. Wydłużono termin płatności kar z 17 dni

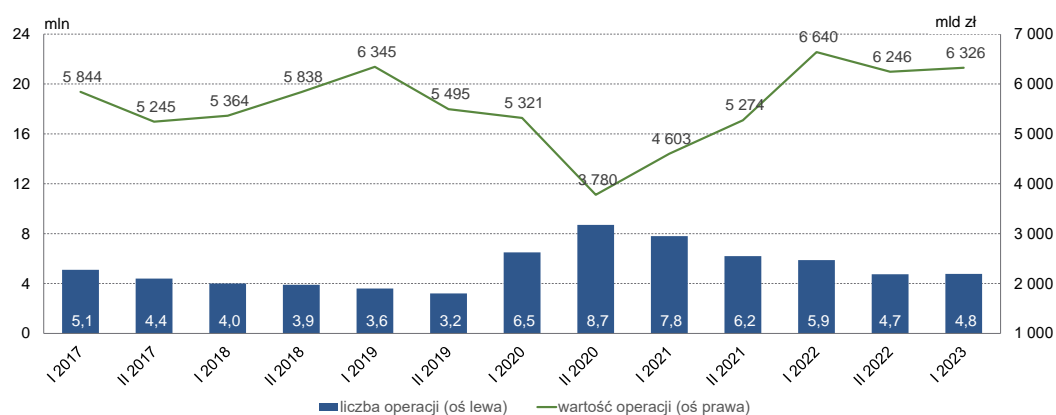
²⁶ W I półroczu 2023 r. status uczestnika uzyskał Bank Spółdzielczy Rzemiosła w Krakowie.

²⁷ Obowiązek ten został wprowadzony ustawą z dnia 9 listopada 2018 r. o zmianie niektórych ustaw w związku ze wzmocnieniem nadzoru nad rynkiem finansowym oraz ochrony inwestorów na tym rynku (Dz.U. poz. 2244) i wszedł w życie 1 lipca 2019 r.

roboczych do 18 dni roboczych następujących po zakończeniu miesiąca rozliczeniowego, w którym wystąpił nieterminowy rozrachunek transakcji.

Ponadto na wniosek BFG dokonano zmian w regulacjach KDPW, mających na celu przeprowadzanie rozrachunku transakcji zawartych w ramach organizowanych przez NBP przetargów obligacji zabezpieczonych poręczeniem lub gwarancją Skarbu Państwa, innych niż obligacje skarbowe i obligacje emitowane przez BGK. W wyniku tej zmiany umożliwiono przeprowadzanie przez NBP przetargów dla obligacji emitowanych przez BFG.

Wykres 28. Liczba i wartość operacji zaewidencjonowanych w systemie rozrachunku prowadzonym przez KDPW w okresie I półrocze 2017 r. – I półrocze 2023 r.

Uwagi: liczba i wartość operacji zrealizowanych w systemach KDPW zostały historycznie skorygowane w porównaniu z danymi przedstawianymi we wcześniejszych *Ocenach funkcjonowania systemu płatniczego*. Od I półrocza 2021 r. prezentowane wielkości są zgodne z danymi przekazywanymi przez KDPW na podstawie *Rozporządzenia Ministra Rozwoju i Finansów z dnia 8 maja 2017 r. w sprawie danych i informacji przekazywanych przez podmioty prowadzące depozyt papierów wartościowych, system rejestracji instrumentów finansowych niebędących papierami wartościowymi oraz system rozrachunku*.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KDPW

W I kwartale 2023 r. KDPW przygotowywał się do migracji na nowy system płatności w euro – TARGET. KDPW dokonuje płatności w euro wynikających z rozrachunków transakcji lub realizacji zobowiązań emitentów z papierów wartościowych zarejestrowanych w depozycie, a także nalicza kary za nieterminowy rozrachunek. KDPW przygotował się do obsługi połączeń telekomunikacyjnych w nowym interfejsie EBC oraz nowego typu komunikatów płatniczych xml zgodnych z ISO 20022. Ponadto dostosował moduły płatnicze w systemie kdpw_stream. Na wniosek KDPW otwarto rachunek w polskim komponencie nowego systemu TARGET-NBP. Nowy system, którego KDPW w efekcie powyższych działań stał się uczestnikiem, rozpoczął funkcjonowanie 20 marca 2023 r.

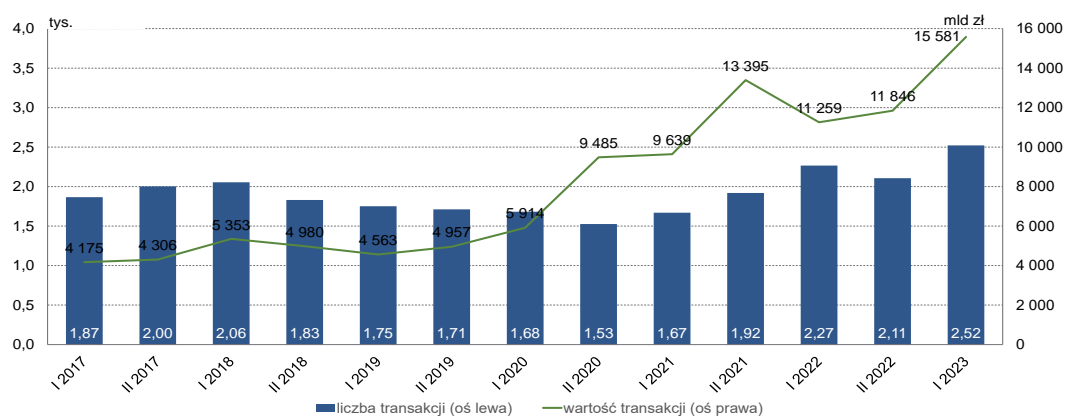
3.1.2. System SKARBNET4

System SKARBNET4 prowadzony przez NBP pełni funkcję centralnego depozytu dla bonów pieniężnych NBP i bonów skarbowych, a także obsługuje transakcje tymi papierami wartościowymi, tj. służy do rozliczania i rozrachunku transakcji nimi. Na koniec pierwszego

półrocza 2023 r. uczestnikami w systemie SKARBNET4 było 38 podmiotów (36 banków, KDPW i BFG).

W I półroczu 2023 r. w systemie SKARBNET4 przetworzono 2 522 transakcje bonami pieniężnymi NBP na kwotę 15 581 mld zł (w II półroczu 2022 r. było to 2 106 transakcji o wartości 11 845 mld zł). Oznacza to, że w analizowanym okresie nastąpił wzrost liczby transakcji bonami pieniężnymi NBP o 19,8%, przy jednoczesnym wzroście ich wartości o 31,5% (wykres 29). Transakcje bonami skarbowymi nie obsługiwano, gdyż nie znajdowały się one w obiegu (w I półroczu 2023 r. nie były one emitowane przez Ministerstwo Finansów).

Wykres 29. Liczba i wartość transakcji bonami pieniężnymi NBP zarejestrowanych w systemie SKARBNET4 w okresie I półrocze 2017 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: opracowanie własne NBP

W związku z dostosowaniem systemu SKARBNET4 do standardów dotyczących zdarzeń korporacyjnych i procesów fakturowania opracowanych przez Grupę Doradczą AMI-SeCo (Advisory Group on Market Infrastructures for Securities and Collateral) działającą przy EBC, w czerwcu 2023 r. w systemie SKARBNET4 zostały wprowadzone dwa nowe komunikaty zgodne z ISO 20022 zawierające:

- informacje o mającym się zdarzyć wykupie bonów skarbowych i bonów pieniężnych NBP,
- informacje o opłacie pobieranej za prowadzenie rachunku i konta depozytowego bonów skarbowych i pieniężnych NBP uczestnika w systemie SKARBNET4²⁸.

²⁸ Opłata jest pobierana przez NBP raz na kwartał na podstawie upoważnienia przekazanego przez uczestnika systemu SKARBNET4 przy zawarciu *Umowy o prowadzenie rachunku i konta depozytowego bonów skarbowych i bonów pieniężnych NBP oraz przeprowadzanie operacji na papierach wartościowych w systemie SKARBNET4*. Opłata jest pobierana w pierwszym dniu roboczym po zakończeniu kwartału, którego opłata dotyczy. Wyjątkiem jest ostatni kwartał roku – wtedy opłata jest pobierana ostatniego dnia roboczego roku.

3.2. Systemy rozliczeń papierów wartościowych

3.2.1. Systemy rozliczeń papierów wartościowych prowadzone przez KDPW_CCP

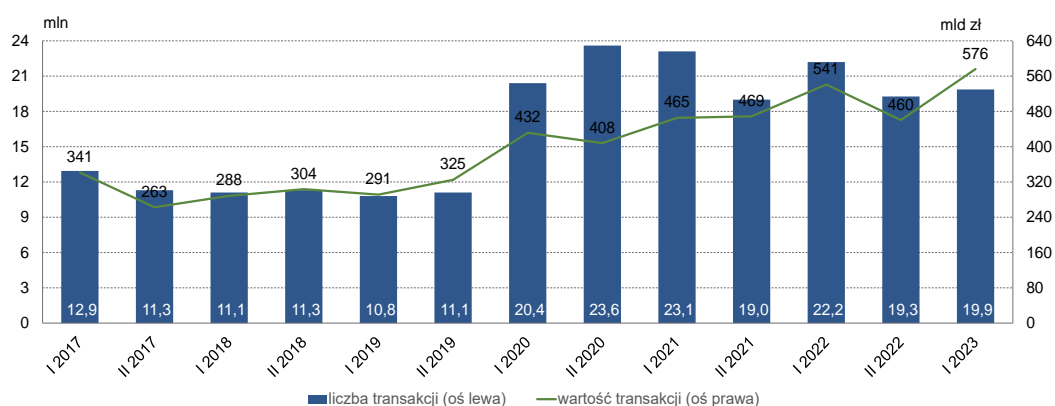
KDPW_CCP jest kontrahentem centralnym, który oferuje rozliczanie:

- transakcji nominowanymi w złotych instrumentami finansowymi znajdującymi się w obrocie zorganizowanym: akcjami, prawami do akcji (PDA), prawami poboru, certyfikatami inwestycyjnymi, obligacjami skarbowymi, obligacjami nieskarbowymi, listami zastawnymi, tytułami uczestnictwa funduszy ETF, produktami strukturyzowanymi, a także kontraktami terminowymi na indeksy akcji i akcje spółek, opcje indeksowe, kontraktami *futures* na kursy walut, wskaźniki WIBOR i obligacje skarbowe,
- transakcji nominowanymi w euro papierami dłużnymi dopuszczonymi do obrotu zorganizowanego,
- zawieranych na rynku OTC nominowanych w złotych transakcji *outright* obligacjami skarbowymi,
- nominowanych w złotych i w euro transakcji pochodnych FRA, IRS, OIS i *basis swap*,
- transakcji *repo* zabezpieczonych krajowymi obligacjami skarbowymi.

Na koniec czerwca 2023 r. w systemach rozliczeń prowadzonych przez KDPW_CCP uczestniczyły 33 podmioty (tyle samo co na koniec grudnia 2022 r.). Status uczestnika funduszu rozliczeniowego dla rynku regulowanego GPW i BondSpot posiadało 27 podmiotów. Uczestnikami funduszu zabezpieczającego rozliczenia transakcji z alternatywnych systemów obrotu GPW i BondSpot (w tym platformy Treasury BondSpot Poland, TBSP) było 27 instytucji (o jedną więcej). W funduszu zabezpieczającym rozliczenia transakcji z rynku OTC uczestniczyło natomiast 13 podmiotów (również o jeden więcej niż na koniec 2022 r.).

W omawianym okresie w systemach rozliczeń prowadzonych przez KDPW_CCP przetworzono 19 870 tys. transakcji o wartości 576 mld zł (w II półroczu 2022 r. wielkości te wyniosły 19 273 tys. oraz 460,4 mld zł). W porównaniu z poprzednim półroczem oznacza to wzrost zarówno liczby, jak i wartości transakcji o, odpowiednio, 3,10% oraz 25,12% (wykres 30).

Wykres 30. Liczba i wartość transakcji rozliczonych w systemach prowadzonych przez KDPW_CCP w okresie I półrocze 2017 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KDPW_CCP

W I półroczu 2023 r. KDPW_CCP nie wprowadził istotnych zmian w prowadzonych systemach rozliczeń. Kontynuował prace mające na celu dostosowanie narzędzi informatycznych systemu rozliczeniowego dla obrotu zorganizowanego oraz transakcji instrumentami pochodnymi OTC w związku z:

- planowanym zastąpieniem przez GPW systemu transakcyjnego UTP systemem WATS,
- zapowiadającym zastąpieniem wskaźnika referencyjnego WIBOR wskaźnikiem WIRON.

Z początkiem 2023 r. weszła w życie nowelizacja ustawy o podatku od niektórych instytucji finansowych²⁹. Wprowadziła ona zmianę polegającą na obniżeniu podstawy opodatkowania o wartość aktywów wynikających z transakcji *repo*, której przedmiotem są skarbowe papiery wartościowe, a drugą stroną transakcji jest podmiot inny niż Skarb Państwa, NBP lub BFG. Przyczyniło się to do wzrostu liczby transakcji *repo* zawieranych na platformie TBSP i rozliczanych przez KDPW_CCP.

3.2.2. System rozliczeń i rozrachunku IRGiT SRF

Na koniec czerwca 2023 r. w systemie IRGiT SRF zarejestrowanych było ośmiu uczestników. W analizowanym okresie w systemie IRGiT SRF nie przetworzono żadnych transakcji.

²⁹ Ustawa z dnia 15 stycznia 2016 r. o podatku od niektórych instytucji finansowych (Dz.U. z 2023 r. poz. 623).

4. Pozostałe elementy infrastruktury polskiego systemu płatniczego

4.1. Podmioty świadczące usługi płatnicze

Do instytucji świadczących usługi płatnicze należą przede wszystkim banki, które, zgodnie z przepisami ustawy – *Prawo bankowe*³⁰, prowadzą rachunki bankowe i świadczą te usługi w najszerszym możliwym zakresie.

Pozostałe instytucje świadczące usługi płatnicze to w szczególności³¹:

- spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe (SKOK-i)³², które są objęte nadzorem KNF. Z prowadzonych przez nie rachunków płatniczych zarówno osoby fizyczne, jak i prawne mogą dokonywać rozliczeń bezgotówkowych,
- krajowe instytucje płatnicze (KIP), oferujące usługi płatnicze, takie jak prowadzenie rachunków płatniczych, realizację przelewów, poleceń zapłaty, przekazu pieniężnego i *acquiring*. Działalność krajowej instytucji płatniczej prowadzona jest po uzyskaniu zezwolenia od KNF.
- małe instytucje płatnicze (MIP), prowadzące działalność w zakresie usług płatniczych, z wyłączeniem usługi inicjowania transakcji płatniczej i usługi dostępu do informacji o rachunku, przy czym miesięczna kwota obsługiwanych transakcji płatniczych nie może przekraczać równowartości 1 500 000 euro. Podjęcie tej działalności wymaga uzyskania wpisu do rejestru prowadzonego przez KNF.
- biura usług płatniczych (BUP) prowadzące działalność w zakresie świadczenia usługi przekazu pieniężnego, przy czym miesięczna wartość wykonanych transakcji nie może przekraczać równowartości 500 000 euro. Działalność biur usług płatniczych prowadzona jest na podstawie wpisu do rejestru prowadzonego przez KNF.
- dostawcy świadczący wyłącznie usługę dostępu do informacji o rachunku (AISP – *account information service provider*). Działalność ta prowadzona jest na podstawie wpisu do rejestru prowadzonego przez KNF.
- zagraniczne instytucje płatnicze, czyli podmioty, które w pozostałych krajach Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) uzyskały licencję na świadczenie usług płatniczych i na podstawie tzw. jednolitego paszportu mogą świadczyć takie usługi również w innych krajach EOG.

³⁰ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe (Dz. U. z 2022 r. poz. 2324, z późn. zm.).

³¹ Ustawa z dnia 19 sierpnia 2011 r. o usługach płatniczych (Dz. U. z 2022 r. poz. 2360, z późn. zm.).

³² Ustawa z dnia 5 listopada 2009 r. o spółdzielczych kasach oszczędnościowo-kredytowych (Dz. U. z 2023 r. poz. 1278, z późn. zm.).

- Poczta Polska S.A. wykonująca niektóre czynności bankowe³³, spośród których najważniejszą i najpowszechniejszą jest przyjmowanie wpłat na rachunki bankowe; oferowaną usługą jest również przekaz pocztowy, czyli przekazywanie gotówki od wpłacającego do odbiorcy.
- instytucje realizujące przekazy pieniężne, wykonujące usługi przekazu w różnych walutach, najczęściej w obrocie międzynarodowym, ale niektóre świadczą również usługi w zakresie przekazów krajowych.
- Zakład Ubezpieczeń Społecznych, który, będąc dostawcą usług płatniczych jako organ administracji publicznej, umożliwia każdemu płatnikowi opłacenie kilku składek łącznie w formie jednego przelewu na prowadzone przez tę instytucję indywidualne rachunki płatnicze do opłacania składek.

Wykaz numerów i identyfikatorów instytucji świadczących w Polsce usługi płatnicze, takich jak banki i niebankowi dostawcy usług płatniczych prowadzący rachunki płatnicze, jest dostępny na stronie internetowej ewib.nbp.pl. Zawiera on również informacje o numerach rozliczeniowych oraz dane identyfikujące te instytucje.

Łączna liczba instytucji świadczących usługi płatnicze wzrosła o 3,1% w porównaniu z końcem 2022 r. do 2 008 na koniec czerwca 2023 r., jednocześnie zmniejszyła się liczba ich placówek o 1,5% do 14 814 (tabela 8). W analizowanym okresie odnotowano dalsze ograniczenie sieci bankowej, przy znacznym wzroście liczby innych podmiotów świadczących usługi płatnicze, takich jak KIP, MIP i BUP oraz dostawców oferujących wyłącznie usługę dostępu do informacji o rachunku.

Według danych KNF, na koniec czerwca 2023 r. funkcjonowało 30 banków komercyjnych, BGK oraz 492 banków spółdzielczych (o 4 mniej niż pół roku wcześniej). Liczba oddziałów instytucji kredytowych nie zmieniła się. W I półroczu 2023 r. sieć bankowa (liczba oddziałów, filii, ekspozytur i innych placówek) zmniejszyła się o 1,6%, z 7 435 na koniec grudnia 2022 r. do 7 317 na koniec czerwca 2023 r. Ponadto w I półroczu 2023 r. nastąpił spadek liczby placówek spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych o 1,4% do 708 na koniec czerwca 2023 r., oraz spadek liczby placówek Poczty Polskiej o 1,5% do 6 789. Wzrosła natomiast liczba instytucji KIP o 5,0% w porównaniu z II półroczem 2022 r. (do 42 na koniec czerwca 2023 r.), MIP o 26,1% (do 174), BUP o 2,4% (do 1 201).

³³ Ustawa z dnia 5 września 2008 r. o komercjalizacji państwowego przedsiębiorstwa użyteczności publicznej „Poczta Polska” (Dz. U. z 2020 r. poz. 2064) oraz zgodnie ze statutem Spółki.

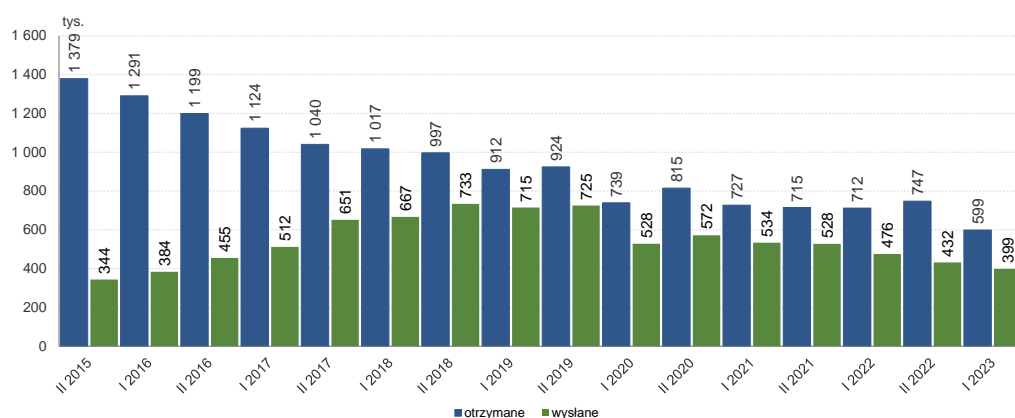
Tabela 8. Liczba podmiotów świadczących usługi płatnicze według stanu na koniec grudnia 2022 r. i czerwca 2023 r.

Banki, SKOK-i, placówki Poczty Polskiej oraz pośrednicy finansowi	XII 2022	VI 2023
Liczba banków i oddziałów instytucji kredytowych		
Liczba banków	31	31
Liczba banków spółdzielczych	496	492
Liczba oddziałów instytucji kredytowych	34	34
Sieć bankowa		
Liczba oddziałów w kraju	5 077	5 011
Liczba filii, ekspozytur i innych placówek obsługi klienta w kraju	2 358	2 306
SKOK-i		
Liczba kas	19	18
Liczba placówek	718	708
Poczta Polska		
Liczba instytucji	1	1
Liczba placówek	6 893	6 789
Krajowe Instytucje Płatnicze		
Liczba instytucji	40	42
Małe Instytucje Płatnicze		
Liczba instytucji	138	174
Biura Usług Płatniczych		
Liczba instytucji	1 173	1 201
Dostawcy świadczący wyłącznie usługę dostępu do informacji o rachunku		
Liczba instytucji	15	15
Ogółem		
Liczba instytucji	1 947	2 008
Liczba placówek	15 046	14 814

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych KNF, Poczty Polskiej, SKOK.

Na krajowym rynku usług płatniczych funkcjonują także podmioty pośredniczące w przekazach transgranicznych. Dane, jakie 32 takie podmioty przekazały do NBP za I półrocze 2023 r., wskazują, że w tym okresie zrealizowano 398 614 transakcji wysłania przekazów pieniężnych (spadek o 7,7% w porównaniu z II półroczem 2022 r.). Wartość wysłanych przekazów zwiększyła się z 10,1 mld zł do 11,0 mld zł. Jednocześnie w analizowanym okresie odnotowano spadek liczby transakcji przekazów otrzymanych do 598 699, przy wartości zbliżonej do zaobserwowanej w poprzednim półroczu – 11,7 mld zł (wykresy 31 i 32).

Wykres 31. Liczba przekazów pieniężnych wykonanych za pośrednictwem podmiotów realizujących przekazy pieniężne w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Wykres 32. Wartość przekazów pieniężnych wykonanych za pośrednictwem podmiotów realizujących przekazy pieniężne w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

4.2. Schematy płatnicze

Na koniec I półrocza 2023 r. w Polsce funkcjonowało 11 schematów płatniczych objętych nadzorem systemowym Prezesa NBP (w II półroczu 2022 r. schemat Diners Club wycofał się z Polski):

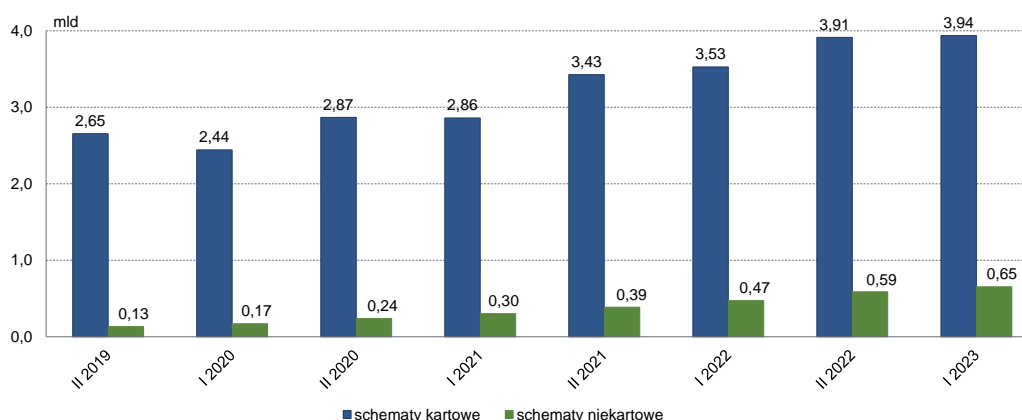
- trzy schematy płatnicze będące systemami kart płatniczych:
 - Visa Europe, prowadzony przez Visa Europe Limited;
 - Mastercard, prowadzony przez Mastercard Europe SA;
 - American Express, prowadzony przez American Express Services Europe Limited;
- osiem schematów płatniczych niebędących systemami kart płatniczych:
 - Schemat Płatniczy BLIK, prowadzony przez Polski Standard Płatności Sp. z o.o.;
 - YetiPay, prowadzony przez YetiPay Sp. z o.o.;
 - mPay, prowadzony przez mPay S.A.;

- SkyCash, prowadzony przez SkyCash Poland S.A.;
- Smoopay, prowadzony przez Planet Pay Sp. z o.o.;
- Billon, prowadzony przez Billon Solutions Sp. z o.o.;
- payeye, prowadzony przez PayEye Sp. z o.o.;
- PaySpe, prowadzony przez UPEPO Sp. z o.o.

W omawianym okresie łącznie we wszystkich wspomnianych schematach zrealizowano 4,6 mld transakcji płatniczych o wartości 395,8 mld zł. W porównaniu z poprzednim półroczem nastąpił wzrost zarówno liczby, jak i wartości tych transakcji, odpowiednio o 2,0% i 1,7%.

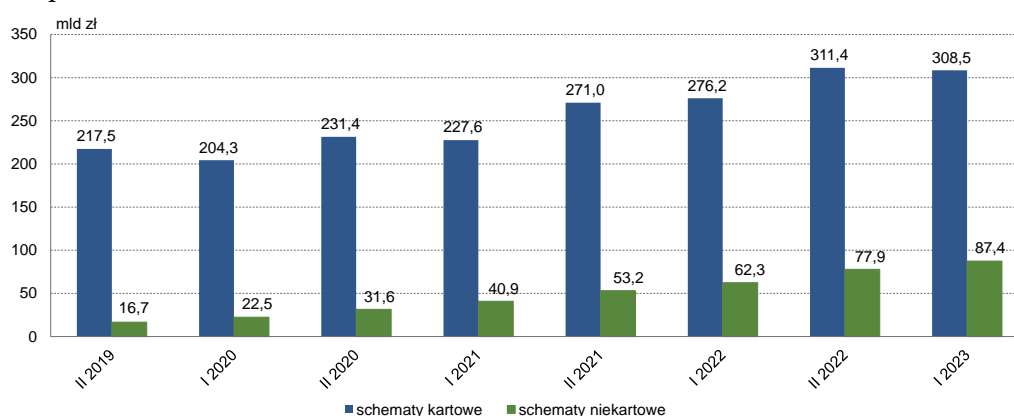
W schematach kartowych odnotowano w I półroczu 2023 r. wzrost liczby transakcji o 22,6 mln, tj. o 0,6% (wykres 33). Równocześnie wartość transakcji w tych schematach zmniejszyła się o 2,9 mld zł (spadek o 1,0%) (wykres 34). W przypadku schematów niekartowych od 2017 r. obserwowany jest stabilny wzrost zarówno liczby, jak i wartości realizowanych transakcji. W analizowanym okresie w schematach tych liczba przetworzonych transakcji wzrosła o 66,3 mln (11,3%), a ich wartość o 9,5 mld zł (12,2%).

Wykres 33. Liczba transakcji płatniczych w schematach płatniczych w okresie II półrocze 2019 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Wykres 34. Wartość transakcji płatniczych w schematach płatniczych w okresie II półrocze 2019 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

W strukturze transakcji obsługiwanych w schematach płatniczych (tabela 9) przeważały transakcje realizowane w terminalach punktów handlowo – usługowych. W I półroczu 2023 r. stanowiły one 84,9% liczby wszystkich transakcji przetwarzanych w schematach płatniczych funkcjonujących w Polsce. Pod względem wartości operacji udział ten wyniósł 61,9%. Największą dynamikę wzrostu miały transakcje zdalne (MO/TO/IO – transakcje dokonane za pomocą poczty email, telefonu lub w Internecie). Liczba i wartość tych transakcji wzrosły w porównaniu z II półroczem 2022 r. o, odpowiednio, 8,7% i 12,0%. Natomiast w przypadku transakcji płatniczych dokonywanych w bankomatach w I półroczu 2023 r. odnotowano spadek ich liczby (o 4,4%) i wartości (o 2,8%).

Tabela 9. Liczba i wartość transakcji płatniczych w schematach płatniczych w II półroczu 2022 r. oraz I półroczu 2023 r.

Transakcje płatnicze	II półrocze 2022 r.	I półrocze 2023 r.	Zmiana	Zmiana %
Liczba transakcji				
Ogółem	4,502 mld	4,590 mld	88,9 mln	2,0%
Terminale POS	3,848 mld	3,897 mld	48,4 mln	1,3%
MO/TO/IO	0,527 mld	0,573 mld	46,1 mln	8,7%
Bankomaty	0,126 mld	0,121 mld	-5,5 mln	-4,4%
Wartość transakcji (zł)				
Ogółem	389,3 mld	395,8 mld	6,6 mld	1,7%
Terminale POS	244,0 mld	244,8 mld	0,8 mld	0,3%
MO/TO/IO	66,7 mld	74,8 mld	8,0 mld	12,0%
Bankomaty	78,5 mld	76,3 mld	-2,2 mld	-2,8%

Uwaga: dane obejmują dokonane na terenie Polski transakcje instrumentami płatniczymi wydanymi w Polsce, przetworzone i rozliczone w schematach płatniczych, w tym w systemach kart płatniczych. Dane nie obejmują transakcji dokonanych kartami płatniczymi rozliczanych w ramach jednej instytucji finansowej (transakcje typu „on-us”).

Źródło: dane NBP

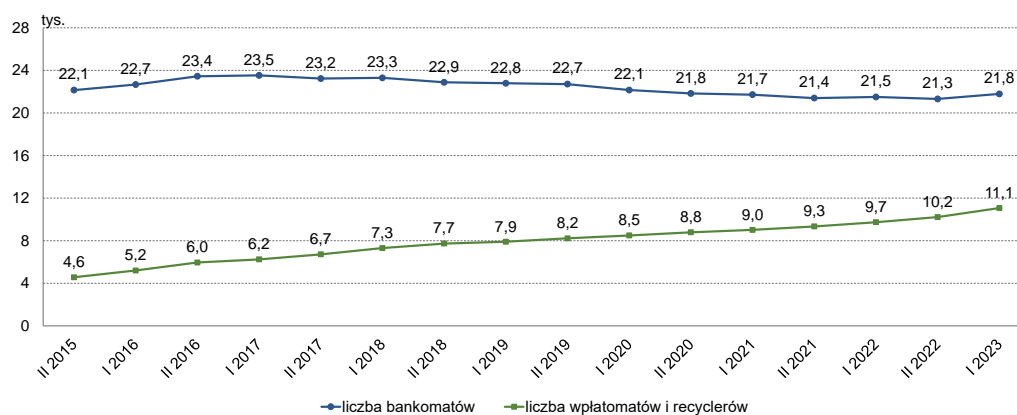
4.3. Bankomaty

Według danych otrzymanych od banków i niebankowych operatorów bankomatów, na koniec czerwca 2023 r. w Polsce funkcjonowało 21 787 bankomatów³⁴ (więcej o 2,2% w porównaniu z końcem grudnia 2022 r.). Wzrost ten może wynikać z uruchomienia w II kwartale 2023 r. bankomatów sezonowych zlokalizowanych w miejscowościach turystycznych. Liczba wpłatomatów³⁵ oraz recyclerów zwiększyła się do 11,1 tys. (wykres 35).

³⁴ Bankomat - urządzenia umożliwiające wypłatę gotówki, oraz urządzenia umożliwiające zarówno wypłatę jak i wpłatę – recyclery.

³⁵ Wpłatomat - urządzenie umożliwiające jedynie wpłatę gotówki.

Wykres 35. Liczba bankomatów oraz wpłatomatów i recyclerów w Polsce w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

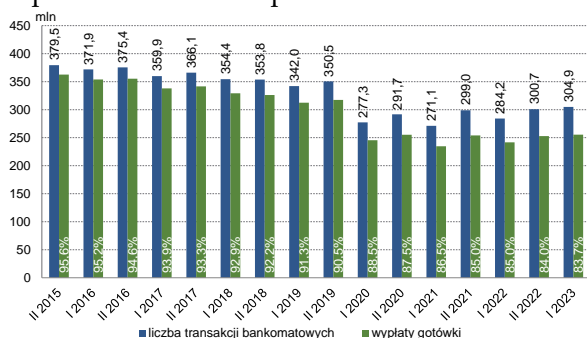
Uwaga: recyclery zawarte są również w kategorii bankomaty

Źródło: dane NBP

W I półroczu 2023 r. zrealizowano w bankomatach 304,9 mln transakcji (więcej o 1,4% w porównaniu z poprzedzającym półroczem), z czego 255,3 mln dotyczyło wypłaty gotówki (wzrost o 1,0%). Przez transakcję bankomatową rozumie się wypłatę gotówki, depozyt gotówkowy, przelew oraz zakup towarów lub usług. Udział wypłat gotówki we wszystkich transakcjach bankomatowych zmniejsza się systematycznie od 2012 r. i w I półroczu 2023 r. wyniósł 83,7% (wykres 36). Spadek ten spowodowany jest przede wszystkim rosnącą skalą innych operacji realizowanych w tych urządzeniach, w szczególności samoobsługowych depozytów gotówkowych w recyclerach oraz wpłatomatach.

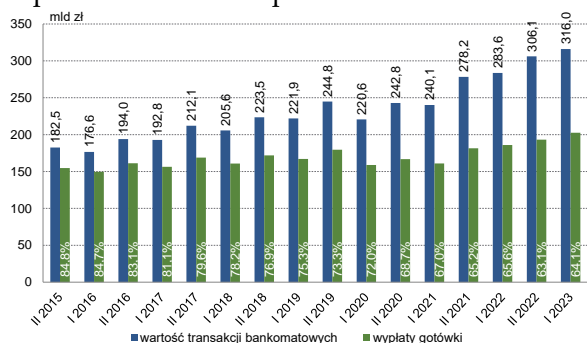
Wartość transakcji przeprowadzonych w bankomatach osiągnęła w I półroczu 2023 r. 316,0 mld zł (wzrost o 3,2% w porównaniu z II półroczem 2022 r.), z czego na operacje wypłat gotówki przypadło 202,5 mld zł (wzrost o 4,8%). Przekładało się to na nieznaczny wzrost udziału wartości wypłat gotówkowych we wszystkich transakcjach bankomatowych i zahamowanie długotrwałej tendencji zmniejszania się tego udziału (wykres 37). Główną przyczyną wspomnianej tendencji spadkowej do II półrocza 2022 r. była rosnąca popularność dokonywania we wpłatomatach oraz recyclerach wpłat depozytów gotówkowych. W I półroczu 2023 r. wartość takich wpłat była ponad 4-krotnie większa niż w II półroczu 2015 r. i osiągnęła 113,5 mld zł.

Wykres 36. Liczba transakcji bankomatowych oraz wypłat gotówki w Polsce w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

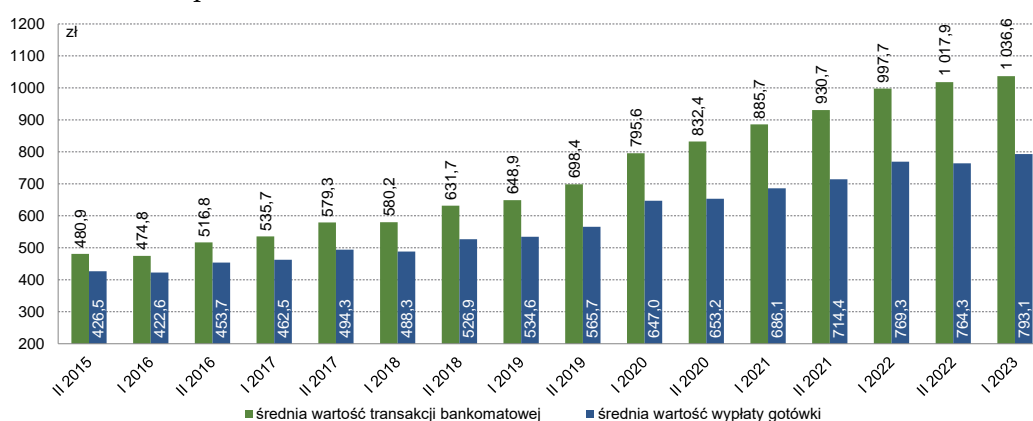
Wykres 37. Wartość transakcji bankomatowych oraz wypłat gotówki w Polsce w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

W I półroczu 2023 r. średnia wartość transakcji bankomatowej zwiększyła się o 1,8% do 1 036,6 zł. Średnia wartość transakcji wypłaty gotówki (najbardziej popularnego rodzaju transakcji bankomatowej) wyniosła 793,1 zł (wzrost o 3,8%) (wykres 38). Różnica między średnią wartością transakcji bankomatowej a średnią wartością wypłaty gotówki wynika z dużej skali wpłat gotówki do bankomatów (depozytów gotówkowych). Średnia wartość takich wpłat w I półroczu 2023 r. osiągnęła 2 296,3 zł.

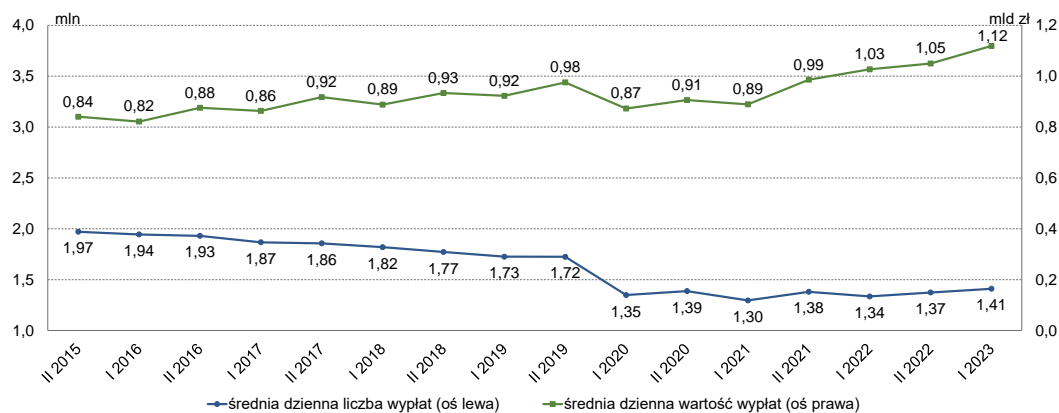
Wykres 38. Średnia wartość transakcji bankomatowej oraz wypłaty gotówki w Polsce w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Średnia dzienna liczba wypłat gotówki w bankomatach w I półroczu 2023 r. wynosiła 1,41 mln (wzrost o 2,7% w porównaniu z poprzedzającym półroczem), a ich średnia dzienna wartość 1,12 mld zł (wzrost o 6,6%) (wykres 39).

Wykres 39. Średnia dzienna liczba oraz wartość wypłat gotówki z bankomatów w Polsce w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

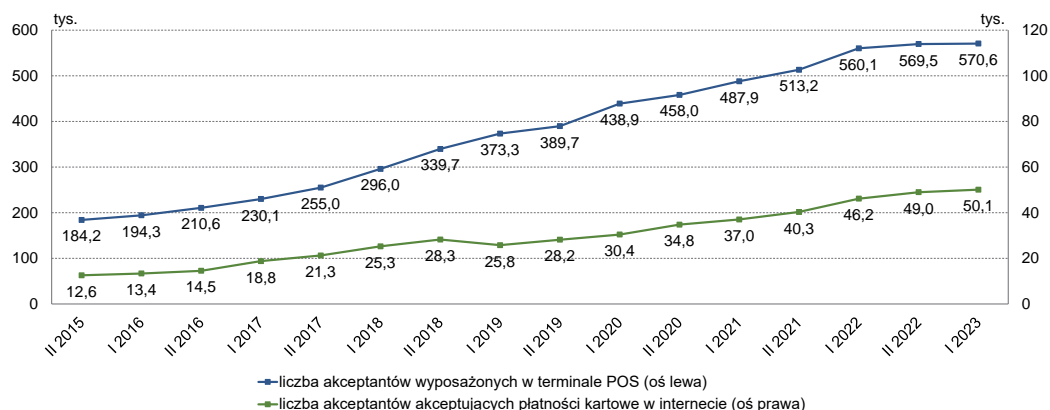

Źródło: dane NBP

4.4. Punkty handlowo – usługowe akceptujące karty płatnicze

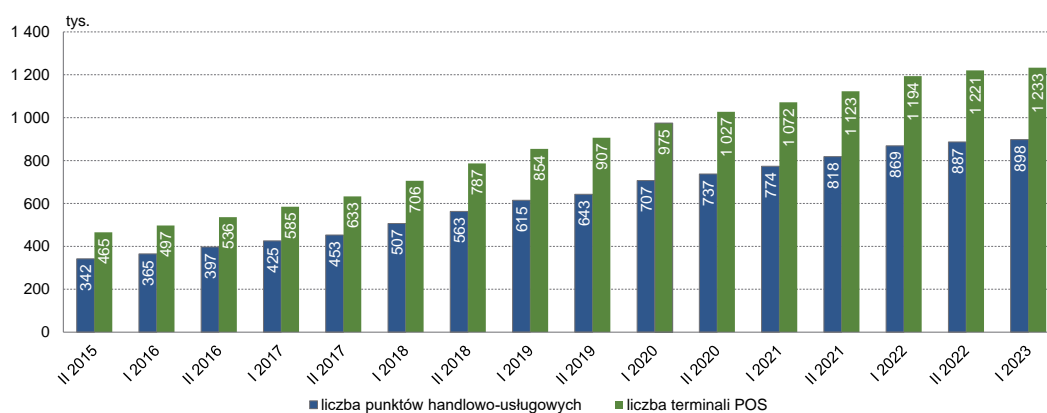
Z danych uzyskanych od agentów rozliczeniowych wynika, że na koniec czerwca 2023 r. na polskim rynku funkcjonowało 620 672 akceptantów kart płatniczych, czyli o 2 141 (0,3%) więcej niż na koniec grudnia 2022 r. Zwiększyła się liczba akceptantów oferujących płatności kartowe – zarówno przy użyciu terminali POS (o 1 025, tj. 0,2%), jak i w Internecie (o 1 116, tj. 2,8%) (wykres 40). Dane za I półrocze 2023 r. potwierdzają spowolnienie dynamiki rozwoju sieci akceptacji kart płatniczych.

Wykres 40. Liczba akceptantów wyposażonych w terminale POS oraz liczba akceptantów akceptujących płatności kartowe w Internecie w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

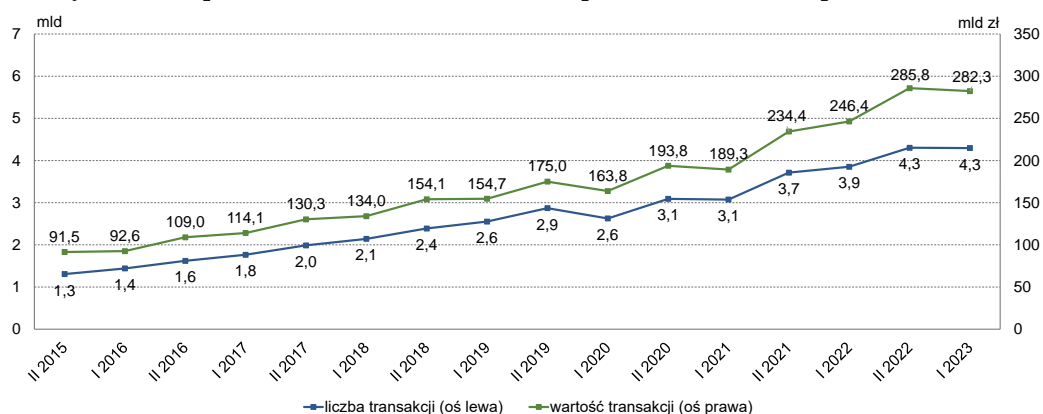
Źródło: dane NBP

Na koniec czerwca 2023 r. w Polsce funkcjonowało 897 579 punktów handlowo-usługowych akceptujących karty płatnicze (o 1,2% więcej niż w II półroczu 2022 r.), wyposażonych łącznie w 1 233 012 terminali POS (wzrost o 1,0%). Wyhamowanie wieloletniej tendencji wzrostowej liczby terminali płatniczych może sugerować, że następuje stopniowe nasycenie polskiego rynku tymi urządzeniami (wykres 41).

Wykres 41. Liczba punktów handlowo-usługowych wyposażonych w terminale płatnicze oraz liczba terminali POS w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

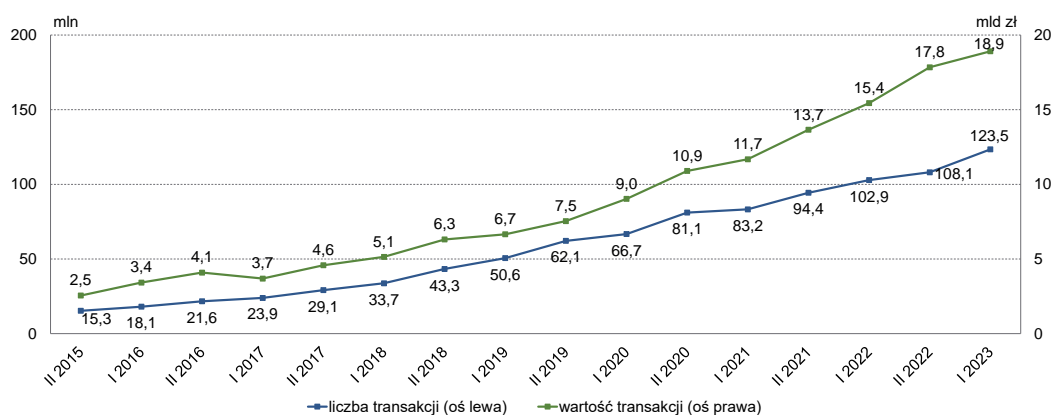
Według danych uzyskanych od agentów rozliczeniowych, w I połowie 2023 r. zrealizowano 4,4 mld bezgotówkowych transakcji kartowych o łącznej wartości 301,3 mld zł. W stacjonarnych punktach handlowo-usługowych zlokalizowanych w Polsce dokonano 4,3 mld bezgotówkowych płatności kartami płatniczymi na kwotę 282,3 mld zł. Zarówno liczba, jak i wartość tych transakcji nieznacznie spadły w porównaniu z II półroczem 2022 r. o, odpowiednio, 0,2% oraz 1,2% (wykres 42). Może mieć to związek z obserwowanym od stycznia 2023 r. osłabieniem sprzedaży detalicznej. Średnia wartość bezgotówkowej transakcji kartowej dokonanej w terminalu płatniczym zmniejszyła się o 1,0% w porównaniu z II połową 2022 r. i wyniosła 65,7 zł.

Wykres 42. Liczba i wartość bezgotówkowych transakcji kartowych w terminalach POS zrealizowanych u akceptantów w Polsce w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Jednocześnie w analizowanym okresie nastąpił znaczny wzrost liczby transakcji kartowych realizowanych w sklepach internetowych (wykres 43). W I połowie 2023 r. rozliczono 123,5 mln takich transakcji (o 14,2% więcej w porównaniu z poprzedzającym półroczem) o wartości 18,9 mld zł (wzrost o 6,0%). Średnia wartość transakcji kartą w takich sklepach zmniejszyła się w porównaniu z II połową 2022 r. o 7,2% i wyniosła 153,2 zł.

Wykres 43. Liczba i wartość transakcji kartowych w sklepach internetowych w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

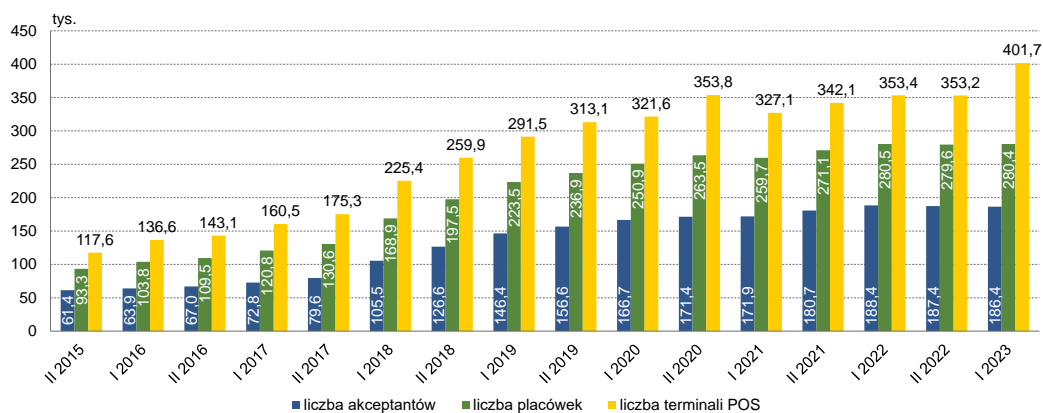
Udziały liczby i wartości transakcji dokonanych kartami płatniczymi wydanymi za granicą w – odpowiednio – liczbie i wartości bezgotówkowych transakcji kartowych zrealizowanych u akceptantów prowadzących działalność w Polsce nie zmieniły się istotnie w porównaniu z II półroczem 2022 r. i wyniosły 3,9% oraz 7,8%. Zgodnie z danymi przekazanymi przez agentów rozliczeniowych, w pierwszej połowie 2023 r. łączna liczba takich transakcji zmniejszyła się o 6% do 171,9 mln, zaś ich wartość spadła o 7,8% do 23,7 mld zł.

4.5. Usługa *cash back*

Usługa *cash back*, nazywana także wypłatą sklepową, jest usługą bankową, dzięki której posiadacz karty płatniczej może wypłacić gotówkę przy okazji dokonywania płatności kartą za zakupy w placówce handlowej. Transakcja *cash back* może być zrealizowana wyłącznie razem z płatnością kartą płatniczą. Z tej usługi mogą korzystać wszyscy posiadacze kart płatniczych Visa i Mastercard wydanych przez banki, które uruchomiły funkcjonalność *cash back*. Od 1 września 2022 r. w ramach tej usługi możliwa jest wypłata gotówki do 1 000 zł.

Dane przekazane przez agentów rozliczeniowych wskazują, że sieć dostępu do usługi *cash back* w Polsce jest dobrze rozwinięta (wykres 44). Na koniec I półrocza 2023 r. usługę tę oferowało 186,4 tys. akceptantów (spadek o 986 w porównaniu z końcem 2022 r.), posiadających 280,4 tys. placówek (wzrost o 856). Dla porównania, liczba bankomatów na koniec czerwca 2023 r. wyniosła 21 787. Ponadto liczba terminali płatniczych umożliwiających realizację wypłaty sklepowej wyraźnie zwiększyła się o 48,6 tys. (13,7%) do 401,7 tys. na koniec czerwca 2023 r., głównie w wyniku udostępnienia usługi *cash back* przez jedną z dużych sieci handlowych. Jednak niski poziom wiedzy konsumentów o tej usłudze powoduje, że jej znaczenie dla obrotu gotówkowego jest nadal niewielkie. Wypłaty *cash back* stanowiły tylko 4,5% liczby oraz 0,9% wartości wszystkich wypłat gotówkowych dokonanych w Polsce w I półroczu 2023 r.

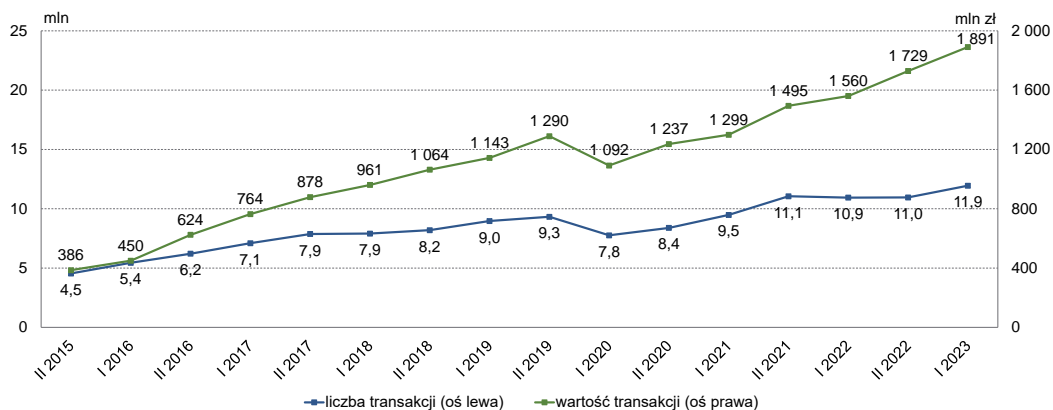
Wykres 44. Liczba akceptantów, placówek i terminali POS z usługą *cash back* w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Zainteresowanie usługą *cash back*, choć nadal znikome, zwiększyło się nieco w I połowie 2023 r. (wykres 45), o czym świadczy wzrost do 11,9 mln (tj. o 9,0% w porównaniu z poprzedzającym półroczem) liczby zrealizowanych transakcji. Zwiększyła się również wartość transakcji *cash back* – do 1,9 mld zł (o 9,3%), a także średnia wartość wypłaty sklepowej – z 157,9 zł w II półroczu 2022 r. do 158,3 zł w I półroczu 2023 r.

Wykres 45. Liczba i wartość transakcji *cash back* w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

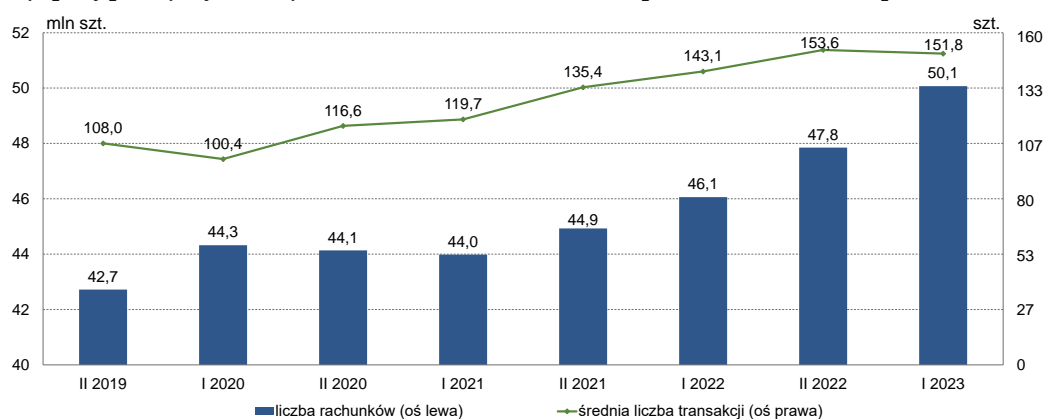
Źródło: dane NBP

5. Rachunki bankowe i bezgotówkowe instrumenty płatnicze

5.1. Rachunki bankowe

Na koniec czerwca 2023 r. liczba rachunków osób fizycznych (prowadzonych przez banki i spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe) wyniosła 50,1 mln, co oznacza wzrost o 2,2 mln (4,6%) w porównaniu z końcem 2022 r. Natomiast średnia liczba transakcji przypadających na jeden rachunek, po raz pierwszy od trzech lat, zmniejszyła się – z 153,6 w II półroczu 2022 r. do 151,8 w I półroczu 2023 r. (wykres 46).

Wykres 46. Liczba bieżących rozliczeniowych rachunków osób fizycznych oraz średnia liczba transakcji przypadających na jeden rachunek w okresie II półroczu 2019 r. – I półroczu 2023 r.

Źródło: dane NBP

5.2. Bezgotówkowe instrumenty płatnicze

W Polsce najczęściej wykorzystywanym instrumentem płatniczym umożliwiającym realizację płatności bezgotówkowych jest karta płatnicza. Na drugim miejscu znajduje się polecenie przelewu (tabela 10). W I połowie 2023 r. transakcje zrealizowane tymi instrumentami płatniczymi stanowiły prawie 100% wszystkich transakcji bezgotówkowych (taki udział utrzymuje się od 2019 r.).

Tabela 10. Liczba transakcji bezgotówkowych w Polsce w okresie II półrocze 2019 r. – I półrocze 2023 r.

Okres	Karty płatnicze		Przelewy		Polecenia zapłaty		Czeki		Razem
	liczba transakcji (tys.)	%	liczba transakcji (tys.)	%	liczba transakcji (tys.)	%	liczba transakcji (tys.)	%	liczba transakcji (tys.)
II 2019	3 040 499	65,89	1 560 243	33,81	14 094	0,31	37	0,001	4 614 873
2020	6 090 662	63,49	3 473 978	36,21	28 164	0,29	51	0,001	9 592 855
I 2020	2 797 142	62,89	1 636 661	36,80	14 161	0,32	24	0,001	4 447 987
II 2020	3 293 520	64,01	1 837 318	35,71	14 003	0,27	27	0,001	5 144 868
2021	7 279 770	64,15	4 038 665	35,59	29 669	0,26	40	0,000	11 348 145
I 2021	3 316 499	62,98	1 934 556	36,74	14 697	0,28	19	0,000	5 265 771
II 2021	3 963 271	65,16	2 104 109	34,59	14 972	0,25	21	0,000	6 082 374
2022	9 097 720	65,26	4 813 937	34,53	29 326	0,21	37	0,000	13 941 020
I 2022	4 326 344	65,64	2 249 993	34,14	14 450	0,22	19	0,000	6 590 805
II 2022	4 771 376	64,91	2 563 944	34,88	14 876	0,20	19	0,000	7 350 215
2023	4 778 488	62,87	2 807 230	36,93	15 095	0,20	18	0,000	7 600 831
I 2023	4 778 488	62,87	2 807 230	36,93	15 095	0,20	18	0,000	7 600 831

Uwaga 1: polecenia przelewu realizowane w ramach systemów: SORBNET2, TARGET2-NBP, Elixir, Euro Elixir, Express Elixir, BlueCash, BLIK oraz przelewów międzyoddziałowych i wewnątrzoddziałowych.

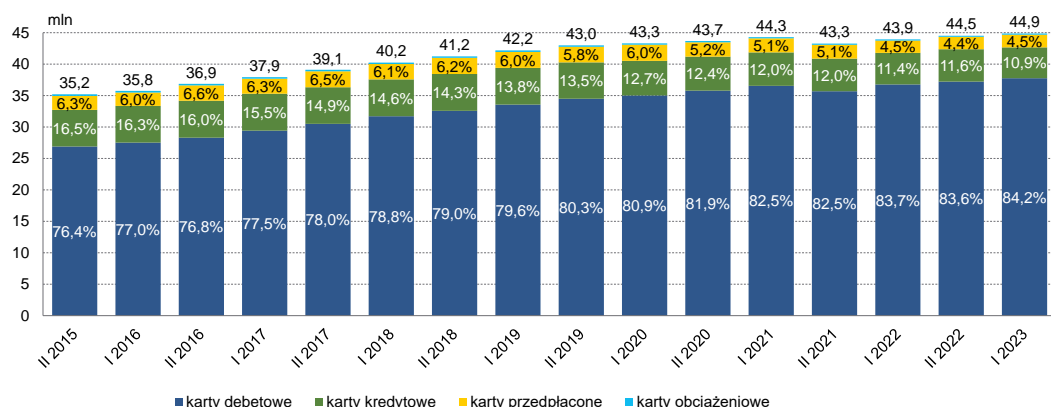
Uwaga 2: TARGET2-NBP – dane o transakcjach ujęto do dnia 19 marca 2023 r.

Źródło: dane NBP

5.2.1. Karty płatnicze

Według danych od wydawców kart, na koniec czerwca 2023 r. na polskim rynku znajdowało się w obiegu 44,9 mln kart płatniczych (wykres 47). W I półroczu 2023 r. liczba kart zwiększyła się o 343,5 tys., co oznacza wzrost o 0,8% w porównaniu z poprzedzającym półroczem. Karty debetowe były najliczniejszą kategorią (37,8 mln) i stanowiły 84,2% ogólnej liczby kart płatniczych. Na koniec czerwca 2023 r. kart kredytowych było 4,9 mln (w I połowie 2023 r. ich liczba zmniejszyła się o 15,3 tys., tj. o 0,3%), a ich udział w ogólnej liczbie kart płatniczych wynosił 10,9%. Karty przedpłacone miały 4,5% udziału w rynku.

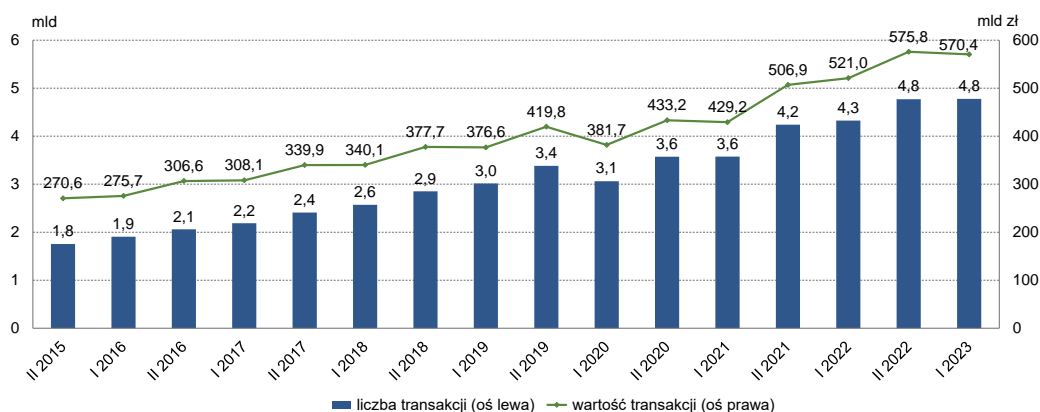
Wykres 47. Liczba kart płatniczych oraz udziały kart debetowych, kredytowych i przedpłaconych w całkowitej liczbie kart w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

W I połowie 2023 r. kartami płatniczymi zrealizowano 4,8 mld transakcji, czyli o 7,1 mln więcej niż w poprzedzającym półroczu (wzrost o 0,1%). Wartość przeprowadzonych transakcji wyniosła 570,4 mld zł, tj. o 5,4 mld zł mniej (0,9%) niż w II półroczu 2022 r. (wykres 48).

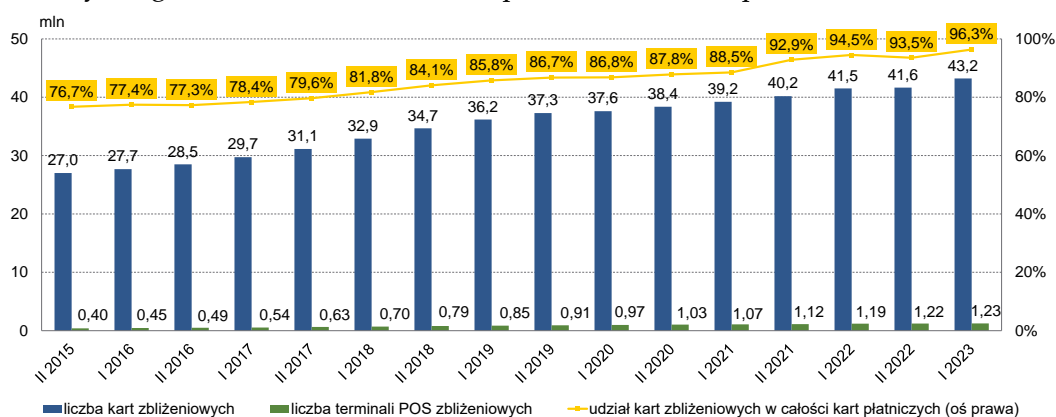
Wykres 48. Liczba i wartość transakcji kartami w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Transakcje zbliżeniowe

W ostatnich latach obserwowano silne upowszechnienie kart zbliżeniowych i infrastruktury do ich obsługi. Na koniec czerwca 2023 r. kart z funkcją zbliżeniową było 43,2 mln, co stanowiło 96,3% wszystkich kart płatniczych (wykres 49). W I połowie 2023 r. liczba kart zbliżeniowych zwiększyła się o 1,6 mln, tj. o 3,8%. Wzrosła także liczba terminali przystosowanych do płatności zbliżeniowych. Na koniec czerwca 2023 r. na rynku funkcjonowało 1,2 mln takich terminali, w omawianym półroczu przybyło ich 14,0 tys. (wzrost o 1,2%). Cechą charakterystyczną polskiego rynku płatności jest całościowe przystosowanie sieci dostępnych terminali do obsługi transakcji zbliżeniowych.

Wykres 49. Liczba terminali zbliżeniowych oraz liczba kart zbliżeniowych i ich udział w liczbie kart płatniczych ogółem w Polsce w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

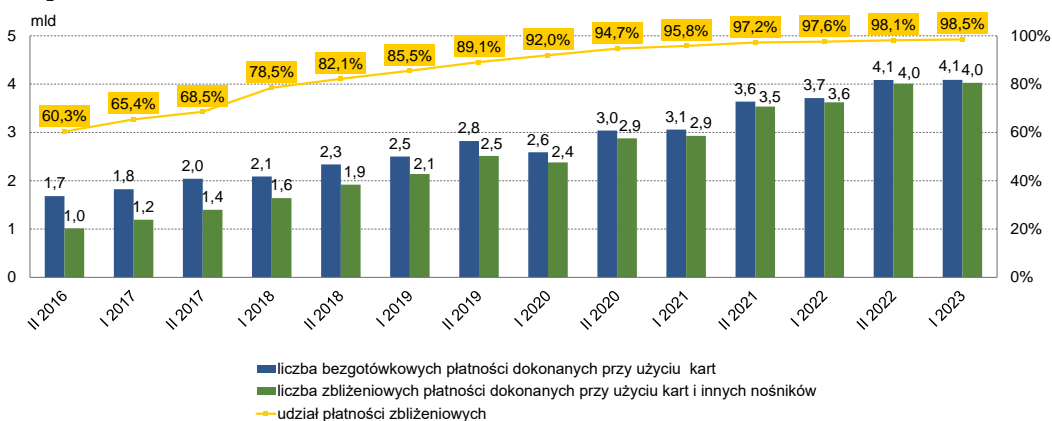
Transakcje kartowe w zakresie kart zbliżeniowych obejmują transakcje dokonane przy użyciu trzech różnych nośników, tj. tradycyjnych (plastikowych) kart płatniczych, aplikacji zainstalowanych w telefonie oraz innych nośników³⁶, np. gadżetów i stickerów. Omawiane poniżej transakcje bezgotówkowe (realizowane w terminalach POS w Polsce, bez uwzględniania transakcji w Internecie) oraz transakcje zbliżeniowe należy rozumieć jako transakcje dokonane przy użyciu wspomnianych trzech różnych nośników. W omawianym okresie limit kwoty pojedynczej transakcji zbliżeniowej, dla której podawanie kodu PIN nie było wymagane, wynosił 100 zł.

W I połowie 2023 r. dokonano 4,0 mld transakcji zbliżeniowych, co oznacza, że przeprowadzono ich o 17,3 mln więcej w porównaniu z poprzedzającym półroczem (wzrost o 0,4%). W analizowanym okresie udział transakcji zbliżeniowych w ogólnej liczbie bezgotówkowych transakcji, przy użyciu kart płatniczych, aplikacji zainstalowanych w telefonie i innych nośników, osiągnął historyczne maksimum 98,5% (wykres 50).

W I półroczu 2023 r. średnia dzienna liczba transakcji zbliżeniowych przekroczyła 22,2 mln. Wskaźnik ten był większy o 1,8% w porównaniu z poprzedzającym półroczem (wówczas wyniósł 21,8 mln transakcji). Średnia wartość pojedynczej transakcji zbliżeniowej zmniejszyła się z 63,9 zł w II półroczu 2022 r. do 63,4 zł w I półroczu 2023 r.

³⁶ Transakcje zbliżeniowe wykonane kartami płatniczymi podpętymi do aplikacji zainstalowanych w telefonie i innych nośników.

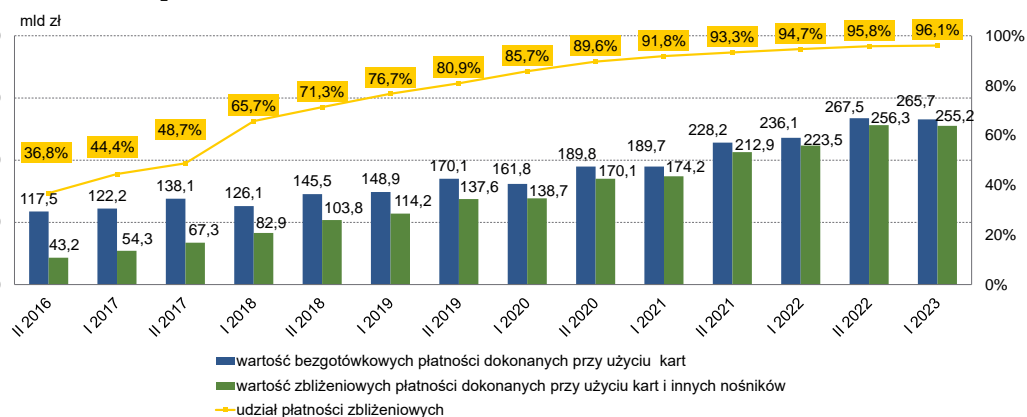
Wykres 50. Liczba płatności bezgotówkowych i liczba płatności zbliżeniowych oraz ich udział w liczbie płatności bezgotówkowych dokonanych kartami w półroczach w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Wartość przeprowadzonych płatności zbliżeniowych w I półroczu 2023 r. wyniosła 255,2 mld zł i była mniejsza o około 1 mld zł niż w poprzednim półroczu. Udział wartości transakcji zbliżeniowych w całości przeprowadzonych transakcji bezgotówkowych wyniósł 96,1% (wykres 51).

Wykres 51. Wartość płatności bezgotówkowych i wartość płatności zbliżeniowych oraz ich udział w wartości płatności bezgotówkowych dokonanych kartami w półroczach w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

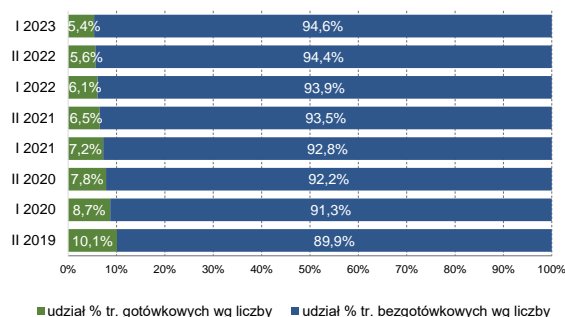

Źródło: dane NBP

Transakcje bezgotówkowe

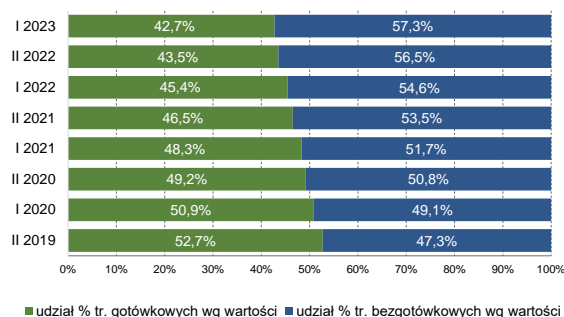
Karty płatnicze w Polsce są powszechnie wykorzystywane do realizacji transakcji bezgotówkowych. W I połowie 2023 r. transakcje bezgotówkowe stanowiły 94,6% ogólnej liczby transakcji dokonanych kartami płatniczymi (wykres 52). Udział ten liczony dla wartości transakcji wyniósł 57,3% (wykres 53). Do rosnącego znaczenia transakcji bezgotówkowych na polskim rynku przyczynia się przede wszystkim popularność kart zbliżeniowych, które umożliwiają dokonywanie płatności relatywnie najwygodniej i najszybciej dla posiadacza karty.

Wykres 52. Udział transakcji bezgotówkowych i gotówkowych w liczbie przeprowadzonych transakcji kartowych w okresie II półrocze 2019 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

Wykres 53. Udział transakcji bezgotówkowych i gotówkowych w wartości przeprowadzonych transakcji kartowych w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

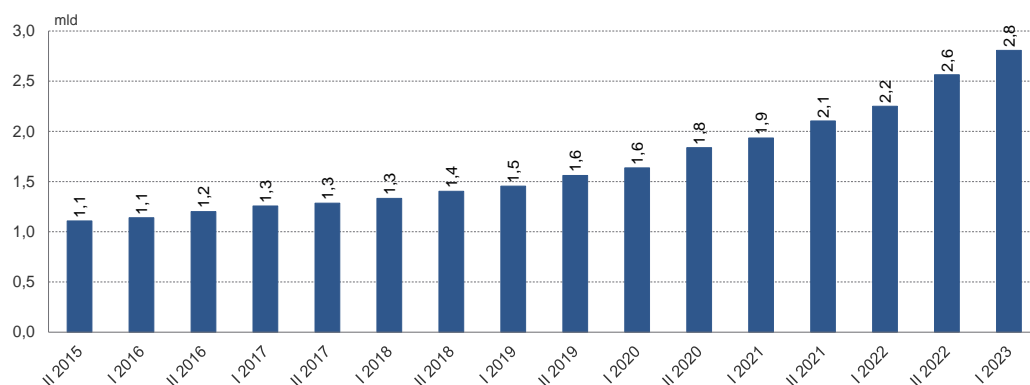
Źródło: dane NBP

W I połowie 2023 r. liczba transakcji bezgotówkowych przeprowadzonych przy użyciu kart była o 19,7 mln większa niż w półroczu poprzedzającym i osiągnęła 4,5 mld. Wartość tych transakcji wzrosła o 1,6 mld zł w porównaniu z II półroczem 2022 r. do 326,6 mld zł. W analizowanym okresie średnia wartość pojedynczej bezgotówkowej transakcji kartowej wyniosła 72,2 zł, podobnie jak w II połowie 2022 r.

5.2.2. Polecenie przelewu

Udział przelewów w ogólnej liczbie transakcji bezgotówkowych stopniowo zmniejszał się w ostatnich latach, ale w I półroczu 2023 r. wzrósł o 2 pkt. procentowe. Liczba transakcji poleceniem przelewu wyniosła 2,8 mld i w porównaniu z poprzednim półroczem zwiększyła się o 9,5% (wykres 54). Natomiast wartość transakcji tym instrumentem osiągnęła w omawianym okresie 8,8 bln zł (wzrost o 3,2%).

Wykres 54. Liczba poleceń przelewu w Polsce w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

5.2.3. Polecenie zapłaty

Polecenie zapłaty jest formą rozliczeń pieniężnych używaną do regulowania tzw. płatności masowych, czyli opłat za energię elektryczną, gaz, czynsz, czy opłat abonamentowych za usługi telekomunikacyjne (telefon, Internet, telewizja). Polecenie zapłaty polega na udzieleniu upoważnienia wierzycielowi do obciążania rachunku bankowego dłużnika kwotą zobowiązania wynikającą z rachunku wystawionego przez wierzyciela.

W I półroczu 2023 r. poleceniem zapłaty zrealizowano prawie 15,1 mln transakcji (wzrost o 1,5% w porównaniu z II półroczem 2023 r.) o wartości 18,8 mld zł (spadek o 4,3%). Płatności dokonane poleceniem zapłaty stanowią zaledwie 0,2% liczby wszystkich transakcji bezgotówkowych. Na małą popularności i ograniczone wykorzystanie tego instrumentu płatniczego mogą wpływać niechęć Polaków do upoważnienia wierzyciela do bezwarunkowego i terminowego obciążania swojego rachunku bankowego przez podmioty trzecie oraz skomplikowana procedura ustanawiania polecenia zapłaty.

5.2.4. Instrumenty pieniądza elektronicznego – Billon

W I półroczu 2023 r. funkcjonował jeden podmiot z licencją krajowej instytucji pieniądza elektronicznego – Billon Solutions Sp. z o.o. Aplikacja stworzona przez ten podmiot przeznaczona jest do wydawania pieniądza elektronicznego oraz wykonywania transakcji z jego udziałem. System tego pieniądza wykorzystuje technologię blockchain³⁷ drugiej generacji, umożliwiającą m.in. dokonywanie płatności z użyciem walut oraz przesyłanie i przechowywanie danych.

5.2.5. Innowacyjne instrumenty i usługi płatnicze³⁸

Aplikacje płatnicze firm technologicznych oparte o technologię NFC

Korzystając z usługi Portfel Google (wcześniej Google Pay), można w Polsce płacić, także zbliżeniowo, w sklepach stacjonarnych, aplikacjach zakupowych i w wybranych sklepach internetowych. W wyniku prowadzonej stopniowo aktualizacji aplikacji Portfel Google, można dodawać do niej, oprócz kart debetowych i kredytowych, inne karty: podarunkowe, lojalnościowe, pokładowe, jak również bilety oraz cyfrowe klucze do samochodu lub pomieszczenia³⁹. Funkcjonalność portfela ma być poszerzona o możliwość dodawania dokumentów tożsamości i przepustek służbowych. W I półroczu 2023 r. decyzję o udostępnieniu klientom tej usługi podjęły kolejne podmioty, w tym m.in. Millennium Bank, który rozszerzył dostęp do Portfela Google na posiadaczy wszystkich kart Visa i Mastercard wydanych przez ten bank. Ponadto w analizowanym okresie uruchomiono zastosowanie tego instrumentu płatniczego do: zasilania rachunku w aplikacji mPay, wpłaty gotówki we wpłatomatach Planet Cash dla klientów mBanku

³⁷ Łańcuch bloków udostępniany w środowisku rozproszonym za pomocą mechanizmów Peer-to-Peer.

³⁸ Przy opracowaniu niniejszego rozdziału korzystano m.in. z następujących źródeł: cashless.pl, prnews.pl, pb.pl, chip.pl, fintek.pl, lendtech.pl, bank.pl, bankowo24.pl, systemyplatnosci.com.

³⁹ Portfel Google, 17 lipca 2023 r., https://wallet.google/intl/pl_pl/

oraz zapłaty za zakup biletów w aplikacji PKP Intercity⁴⁰. Na koniec czerwca 2023 r. z Portfela Google mogli korzystać klienci 58 instytucji działających w Polsce⁴¹.

Usługa Apple Pay pozwala użytkownikom telefonów z systemem operacyjnym iOS na dokonywanie płatności, także zbliżeniowych, w sklepach stacjonarnych oraz aplikacjach zakupowych i witrynach internetowych. W analizowanym okresie usługa ta została udostępniona przez nowe podmioty, co daje możliwość m.in. zasilania rachunku w aplikacji mPay, wpłaty gotówki we wpłatomatach Planet Cash dla klientów mBanku oraz zapłaty za zakup biletów w aplikacji PKP Intercity⁴². Na koniec czerwca 2023 r. usługa ta była dostępna dla klientów 44 podmiotów działających w Polsce⁴³.

Usługa Garmin Pay umożliwia dokonywanie płatności zbliżeniowych za pomocą wybranych modeli smartwatchów firmy Garmin. Na koniec czerwca 2023 r. z usługi Garmin Pay mogli korzystać klienci 24 podmiotów działających w Polsce⁴⁴. W omawianym okresie 12 podmiotów udostępniało swoim klientom możliwość korzystania z jeszcze jednego rozwiązania płatności smartwatchem – Fitbit Pay⁴⁵. Użytkownicy wybranych modeli zegarków firmy Fitbit mogą dokonywać płatności zbliżeniowych na zasadach podobnych do działania narzędzia Garmin Pay. Również chińska firma Xiaomi wprowadziła w Polsce możliwość dokonywania płatności zbliżeniowych dla posiadaczy wybranych urządzeń tej marki (opaski fitness oraz smartwatche). Obecnie usługa Xiaomi Pay jest dostępna w Polsce w 10 instytucjach finansowych⁴⁶.

Płatności odroczone

Płatność odroczone (BNPL – *buy now pay later*) to usługa polegająca na umożliwieniu klientowi uregulowania płatności za zakupy w terminie późniejszym niż data otrzymania towaru. Skala świadczenia usług płatności odroczonej w Polsce jest trudna do oszacowania. Finansowanie w formule BNPL jest oferowane zarówno przez banki, jak i firmy pożyczkowe (zarówno działające samodzielnie, jak i powiązane z innymi podmiotami). W I półroczu 2023 r. instytucje pożyczkowe nie podlegały nadzorowi KNF (zostaną nim objęte z dniem 1 stycznia 2024 r.⁴⁷), a zatem nie były również zobowiązane do sprawozdawania skali swojej działalności. Dlatego NBP w swoich

⁴⁰ Graficzna rezerwacja miejsc i Google Pay. Nowa funkcja w aplikacji PKP Intercity, Fintek.pl, 3 marca 2023 r., <https://fintek.pl/graficzna-prezentacja-frekwencji-i-google-pay-nowa-funkcja-w-aplikacji-pkp-intercity/>

⁴¹ Znajdowanie obsługiwanych form płatności, Google.com, https://support.google.com/wallet/answer/12059326?visit_id=638251991337829758-3290933336&rd=2

⁴² Nowa metoda płatności w aplikacji PKP Intercity. Podróżni mogą użyć Apple Pay, Maciej Sikorski, Cashless.pl, 18 kwietnia 2023 r., <https://www.cashless.pl/13493-pkp-intercity-aplikacja-apple-pay>

⁴³ Banki na terenie Afryki, Europy i Bliskiego Wschodu uczestniczące w programie Apple Pay, Apple.com, <https://support.apple.com/pl-pl/HT206637>

⁴⁴ Banki partnerskie Garmin Pay, Garmin.com, <https://www.garmin.com/pl-PL/garminpay/banks/>

⁴⁵ Banks & Transit Supporting Fitbit Pay™, Fitbit.pl, <https://www.fitbit.com/global/us/technology/fitbit-pay/banks>

⁴⁶ Aktualna lista banków Xiaomi Pay, Mi-home.pl, <https://mi-home.pl/blogs/news/aktualna-lista-bankow-xiaomi-pay>

⁴⁷ Zgodnie z art. 7 pkt 13 oraz art. 14 ustawy z dnia 6 października 2022 r. o zmianie ustaw w celu przeciwdziałania lichwie (Dz.U. 2022 poz. 2339).

analizach dotyczących segmentu BNPL bazuje na źródłach publicznych, w tym informacjach publikowanych przez branżowe portale internetowe sektora finansowego i fintech.

W I półroczu 2023 r. obserwowano dalszy rozwój sektora firm oferujących płatności odroczone. Usługę BNPL zaoferowały swoim klientom kolejne podmioty – bank PKO BP (we wszystkich sklepach udostępniających przelewy *pay by link* lub BLIK) oraz Wonga Pay (w Internecie i sklepach stacjonarnych). Niektóre podmioty oferujące wcześniej usługi BNPL zmodyfikowały lub rozszerzyły swoją ofertę. ING Bank Śląski wprowadził płatności odroczone dla firm we współpracy z fintechem PragmaGO. Ten sam fintech zbudował rozwiązanie rozszerzające ofertę płatności odroczone w ramach usługi Allegro Pay Biznes, adresowanej do klientów realizujących zakupy firmowe na platformie Allegro.pl. Platforma ta, poprzez swoją spółkę zależną Allegro Pay, pozostaje podmiotem z największym udziałem w rynku usług BNPL w Polsce. Natomiast firma Viva Wallet udostępniła możliwość przyjmowania płatności z użyciem usługi BNPL oferowanej przez firmę Klarna.

Rozwiązania SoftPOS

Od kilku lat trwa w Polsce proces wprowadzania rozwiązań typu SoftPOS, czyli aplikacji rozszerzających funkcjonalność smartfonów i tabletów wyposażonych w moduł NFC o możliwość przyjmowania transakcji kartami płatniczymi. Rozwiązania te umożliwiają akceptantowi przyjmowanie płatności (zbliżeniowymi kartami płatniczymi lub przy użyciu aplikacji płatniczej zainstalowanej na urządzeniach mobilnych z funkcją NFC) bez konieczności stosowania dodatkowego sprzętu (np. osobnego czytnika kart czy urządzenia do autoryzacji płatności).

W I półroczu 2023 r. obserwowano dalszy wzrost popularności urządzeń. Swoje produkty wprowadziły lub rozwijały kolejne firmy, m.in: Fiserv (PolCard Go), ING Bank Śląski czy mBank we współpracy z SoftPos oraz IT Card (ING eTerminal czy Planet Pay POSapp), Credit Agricole, BNP Paribas, Santander we współpracy z SoftPos oraz Elavon (Elavon SoftPos), Bank Millennium i Nest Bank we współpracy z firmą PayTel, a także eService (LikePOS). W kolejnych latach należy oczekiwać dalszego szybkiego wzrostu liczby takich terminali płatniczych oraz rozwoju zaawansowanych rozwiązań łączących różne technologie i funkcjonalności. Przykładem może być wprowadzenie funkcji biometrycznej w aplikacji eTerminal przez ING Bank Śląski. Natomiast firma Viva Wallet zaoferowała w swoim urządzeniu usługę BNPL, uruchomiła w Babiogórskim Parku Narodowym urządzenia SoftPOS zintegrowane z funkcją kontroli biletów oraz zaoferowała rozwiązanie na potrzeby branży hotelowej i gastronomicznej łączące funkcje SoftPOS z systemem do zarządzania lokalem gastronomicznym oraz wirtualną kasą fiskalną.

Płatności z wykorzystaniem biometrii

Na polskim rynku dostępne są rozwiązania opierające swoje funkcjonowanie na biometrycznych metodach autoryzacji transakcji płatniczych. Najbardziej znane z takich rozwiązań oferuje polski fintech PayEye, wykorzystujący biometrię tęczy oka użytkownika do autoryzacji transakcji płatniczej. W nowej usłudze PayEye 2.0 połączono biometrię tęczy oka oraz twarzy. Do końca czerwca 2023 r. można było korzystać z takiej autoryzacji w 168 punktach handlowo-usługowych

położonych w większości we Wrocławiu i jego okolicach. Według badania przeprowadzonego w 2023 r.⁴⁸, które dotyczyło szybkości różnych metod płatności w lokalach gastronomicznych – zarówno w zakresie bezpieczeństwa, jak i czasu realizacji transakcji, rozwiązanie PayEye osiągnęło lepsze rezultaty niż płatności gotówką, kartami płatniczymi czy urządzeniami wykorzystującymi technologię NFC.

Inne innowacyjne rozwiązania płatnicze

Grupa Revolut świadczy usługi na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej przez swoje spółki, m.in. Revolut Securities Europe UAB oraz Revolut Bank UAB, w ramach tzw. działalności transgranicznej. Jej działalność na rynku usług płatniczych polega m.in. na prowadzeniu rachunków płatniczych (obecnie w ponad 30 dostępnych walutach, w tym w złotym) oraz na umożliwieniu dokonywania różnego rodzaju transakcji, w tym także transakcji płatniczych. W styczniu 2023 r. Revolut Bank UAB udostępnił usługę moneyback (dla wybranych sklepów), a w kwietniu 2023 r. wprowadził do oferty tzw. konto wspólne, czyli możliwość założenia rachunku dla dwu osób. Każda z osób otrzymuje własną kartę i obie mają prawo do dysponowania środkami zgromadzonymi na rachunku. Podmiot zapowiedział również rozszerzenie swojej oferty o ubezpieczenia komunikacyjne. W kwietniu 2023 r. Revolut Bank UAB rozpoczął współpracę z firmą Koinly w zakresie wsparcia swoich klientów w rozliczaniu podatków od kryptowalut, zaś w maju 2023 r. rozszerzył ofertę produktów inwestycyjnych o fundusze ETF (*exchange traded funds*).

Visa Mobile służy dokonywaniu płatności internetowych przy użyciu smartfona. Rozwiązanie to zostało wprowadzone w Polsce (jako pierwszym kraju na świecie) w 2022 r. przez firmę Visa we współpracy z Nest Bankiem S.A. Drugą instytucją w Polsce, która wprowadziła Visa Mobile do swojej oferty, był Bank BPS oraz zrzeszone w nim banki spółdzielcze. Następnie usługę tę zaoferowały swoim klientom banki: ING Bank Śląski, Spółdzielcza Kasa Oszczędnościowo-Kredytowa im. Franciszka Stefczyka oraz Spółdzielcza Grupa Bankowa. W I półroczu 2023 r. do grona podmiotów udostępniających rozwiązanie Visa Mobile dołączyła firma Blue Media S.A. ze swoim rozwiązaniem Autopay (marzec 2023 r.) oraz eCard S.A. (czerwiec 2023 r.).

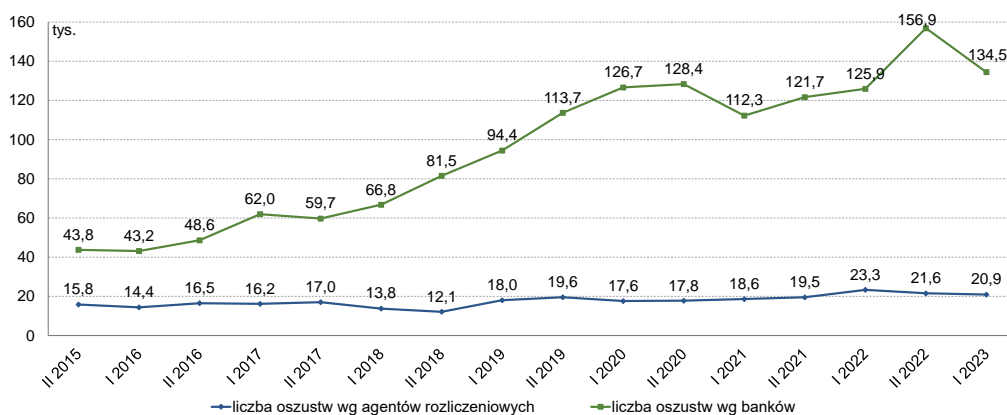
5.3. Oszustwa dotyczące instrumentów płatniczych

Z uwagi na różny zakres informacji dotyczących oszustw dokonywanych kartami płatniczymi (ujmowanych w sprawozdaniach), od lat występuje rozbieżność w danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych oraz banki. Liczba oszustw raportowana przez agentów rozliczeniowych jest znacznie mniejsza od liczby przekazywanej przez banki (wykres 55). Dane od agentów rozliczeniowych nie obejmują bowiem transakcji dokonywanych przez oszustów w bankomatach kartami skradzionymi lub kartami skopiowanymi wraz z kodem PIN oraz transakcji oszukańczych dokonanych poza granicami kraju kartami wydanymi w Polsce.

⁴⁸ Płatności spojrzaniem są najszybsze!, PayEye.pl, 13 kwietnia 2023 r., <https://payeye.com/aktualnosci/platnosci-spojrzaniem-sa-najszybsze/>

Natomiast dane z banków nie obejmują bezgotówkowych transakcji oszukańczych dokonanych w Polsce kartami wydanyymi w innych krajach, które z kolei są objęte sprawozdawczością od agentów rozliczeniowych.

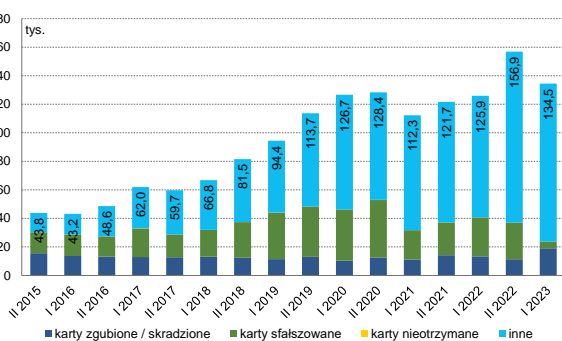
Wykres 55. Liczba oszustw wg agentów rozliczeniowych oraz banków w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

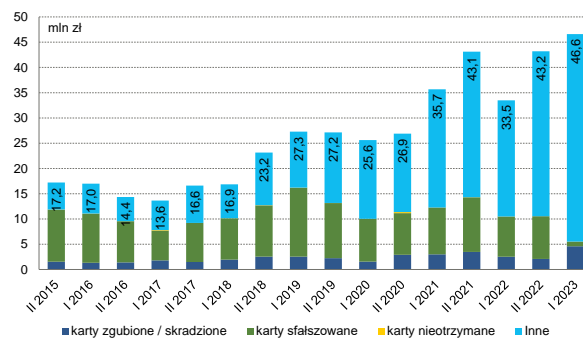
Według danych przekazywanych przez banki, w I półroczu 2023 r. liczba operacji oszukańczych dokonanych kartami płatniczymi wyniosła 134,5 tys. i była mniejsza o 14,3% w porównaniu z II półroczem 2022 r. (wykres 56). Natomiast wartość tych transakcji wzrosła o 7,9% osiągając 46,6 mln zł (wykres 57).

Wykres 56. Liczba oszustw kartami płatniczymi w podziale na rodzaje operacji w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r. – dane od banków

Źródło: dane NBP

Wykres 57. Wartość oszustw kartami płatniczymi w podziale na rodzaje operacji w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r. – dane od banków

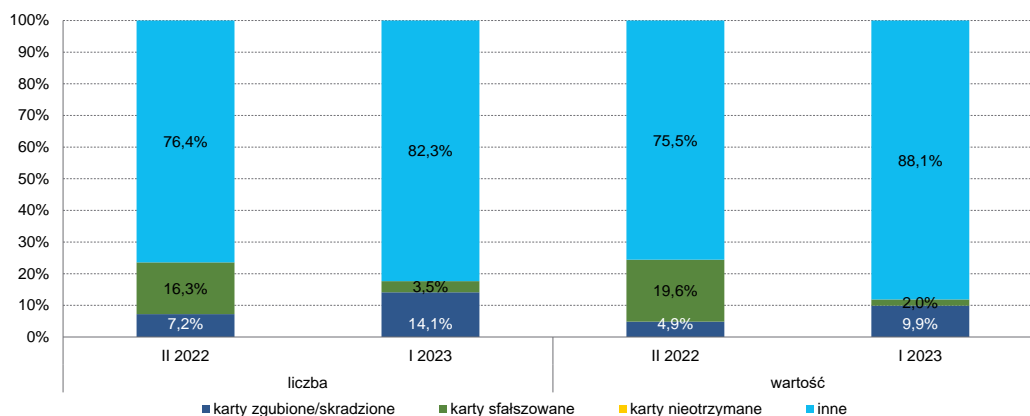

Źródło: dane NBP

Transakcje raportowane przez banki jako inne mają liczbowo i wartościowo największe znaczenie w transakcjach oszukańczych. W tej kategorii banki przekazują informacje o transakcjach dokonanych głównie w sieci Internet. Udziały te w I półroczu 2023 r. wynosiły, odpowiednio, 82,3% oraz 88,1%. Kolejną kategorią pod względem liczby i wartości operacji oszukańczych były transakcje dokonane kartami zgubionymi lub skradzionymi (odpowiednio 14,1% i 9,9%),

a następnie kartami sfałszowanymi (3,5% i 2,0%). W analizowanym okresie nie zanotowano transakcji kartami nieotrzymanymi (wykres 58).

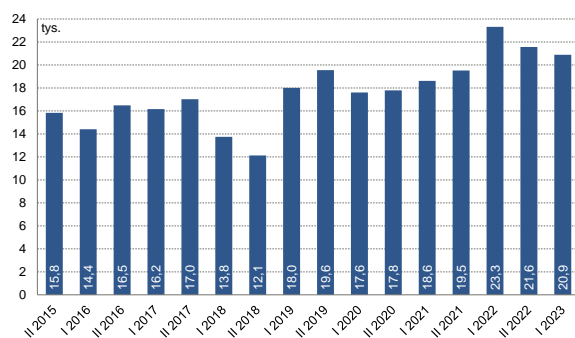
Wykres 58. Struktura operacji oszukańczych kartami płatniczymi według liczby i wartości w II półroczu 2022 r. i w I półroczu 2023 r. – dane od banków

Źródło: dane NBP

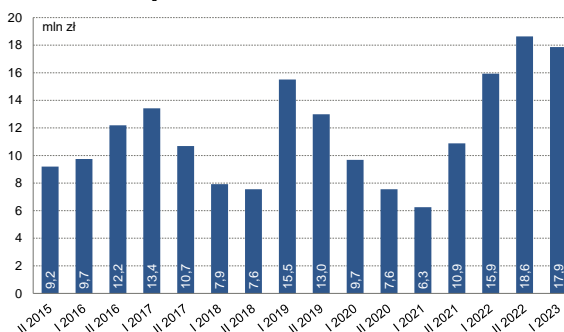
Z danych otrzymanych od agentów rozliczeniowych wynika, że w I półroczu 2023 r. dokonano 20,9 tys. transakcji oszukańczych o wartości 17,9 mln zł, wskaźniki te w porównaniu z II połową 2022 r. były mniejsze o, odpowiednio, 3,1% oraz 4,1% (wykres 59 i 60). Większość transakcji dokonywanych było bez fizycznego udziału karty (*card not present*; CNP) i stanowiły one 63,3% liczby i 70,9% wartości wszystkich transakcji oszukańczych w analizowanym okresie. Pozostałe transakcje były przeprowadzane w urządzeniach akceptujących karty płatnicze (POS).

Wykres 59. Liczba oszustw kartami płatniczymi w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r. – dane od agentów rozliczeniowych

Źródło: dane NBP

Wykres 60. Wartość oszustw kartami płatniczymi w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r. – dane od agentów rozliczeniowych

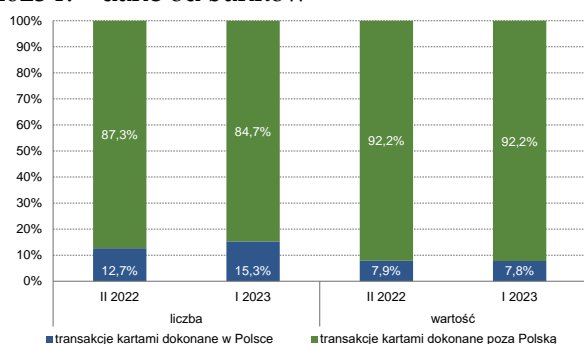
Źródło: dane NBP

Według danych od banków w I półroczu 2023 r. operacje oszukańcze dokonane za granicą kartami wydanymi w Polsce stanowiły 84,7% liczby oraz 92,2% wartości transakcji oszukańczych ogółem (wykres 61). Świadczy to o wysokim poziomie zabezpieczeń krajowej infrastruktury płatniczej.

W przypadku transakcji oszukańczych dokonywanych za granicą zdecydowanie przeważały transakcje typu CNP. Można przypuszczać, że transgraniczny schemat dokonywania oszustw wynika z niższego poziomu zabezpieczeń w innych krajach, w których dokonywane są transakcje oszukańcze kartami wydawanymi w Polsce. Schemat ten ma najprawdopodobniej na celu utrudnienie organom ścigania zlokalizowania przestępców. Konieczność współpracy z zagranicznymi organami ścigania komplikuje i wydłuża bowiem prowadzenie postępowań wyjaśniających.

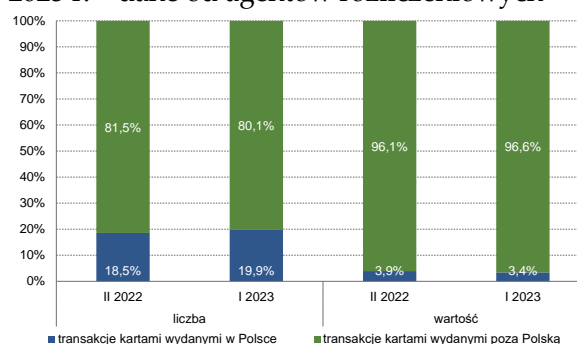
Dane od agentów wskazują natomiast na zdecydowaną przewagę oszustw dokonywanych kartami wydawanymi poza Polską. W I półroczu 2023 r. transakcje dokonane kartami zagranicznymi stanowiły 80,1% liczby wszystkich transakcji oszukańczych oraz 96,6% ich wartości (wykres 62). W transakcjach dokonywanych kartami wydanymi poza Polską również przeważały transakcje CNP.

Wykres 61. Struktura geograficzna operacji oszukańczych w II półroczu 2022 r. i I półroczu 2023 r. – dane od banków

Źródło: dane NBP

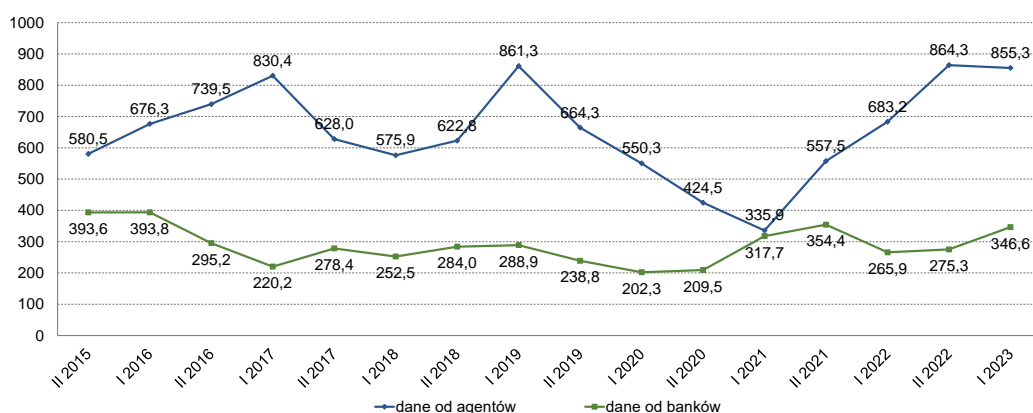
Wykres 62. Struktura geograficzna operacji oszukańczych w II półroczu 2022 r. i I półroczu 2023 r. – dane od agentów rozliczeniowych

Źródło: dane NBP

Dane przekazywane przez banki wskazują, że średnia wartość transakcji oszukańczej dokonanej kartą płatniczą w I połowie 2023 r. wyniosła 346,6 zł i była większa o 25,9% w porównaniu z poprzedzającym półroczem. Natomiast średnia liczona na podstawie danych uzyskanych od agentów rozliczeniowych osiągnęła 855,3 zł, co oznacza jej spadek (wykres 63).

Wykres 63. Średnia wartość transakcji oszukańczej dokonanej kartą płatniczą w okresie II półrocze 2015 r. – I półrocze 2023 r.

Źródło: dane NBP

W I połowie 2023 r. oszukańcze operacje kartowe stanowiły 0,003% liczby i 0,008% wartości wszystkich transakcji dokonanych kartami płatniczymi wydanyymi przez raportujące do NBP banki. Natomiast według danych przekazywanych przez agentów rozliczeniowych transakcje oszukańcze stanowiły 0,0005% ogólnej liczby i 0,006% wartości obsługiwanych przez nich transakcji kartami płatniczymi. Wskaźniki te świadczą, że Polska ma jedną z najniższych w UE relację transakcji oszukańczych do ogólnej liczby i wartości transakcji kartowych.

W analizowanym okresie odnotowano 17 516 oszustw z wykorzystaniem polecenia przelewu (mniej o 25,3% w porównaniu z II półroczem 2022 r.), o wartości 92,5 mln zł (spadek o 8,8%). Najwięcej oszustw przy użyciu polecenia przelewu pod względem liczby, jak i wartości dokonano w ramach bankowości internetowej. Transakcje oszukańcze realizowane za pośrednictwem polecenia przelewu są często wynikiem infekowania komputera przez złośliwe oprogramowanie pozwalające oszustom przejąć kontrolę nad komputerem klienta i wypłacić środki z jego rachunku. Przykładem takich operacji oszukańczych jest np. zmiana numeru rachunku bankowego, na który powinien być wykonany przelew, lub wykonanie przelewu przez przestępcę dzięki poznanie loginu i hasła do bankowości internetowej czy przejęcie rachunku klienta, wyrobienie nowej karty SIM i przechwycenie kodów SMS. Średnia wartość jednego oszukańczego przelewu w I półroczu 2023 r. wyniosła 5 280,7 zł (wzrost o 22,1% względem poprzedniego półrocza).

W I półroczu 2023 r. nie odnotowano żadnej operacji oszukańczej przy użyciu czeku oraz polecenia zapłaty. Polecenie zapłaty jest najbezpieczniejszą formą rozliczeń pieniężnych, gdyż w ostatnich kilku latach nie dochodziło do transakcji oszukańczych z wykorzystaniem tego instrumentu płatniczego.

6. Obrót gotówkowy

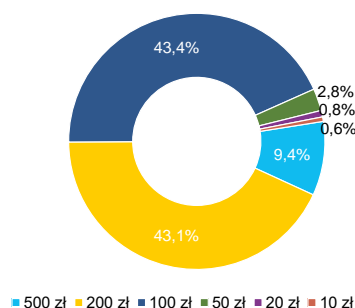
Charakterystyka obrotu gotówkowego

W I połowie 2023 r. odnotowano spadek pieniądza gotówkowego w obiegu (z kasami banków) o 0,5 mld zł. Na koniec czerwca 2023 r. wartość pieniądza gotówkowego w obiegu (z kasami banków) wyniosła 367,8 mld zł (zmiana o 0,1% w porównaniu z końcem 2022 r.). Dla porównania w I połowie 2022 r. przyrost pieniądza gotówkowego w obiegu wyniósł blisko 24 mld zł, tj. 6,7%, i był efektem gwałtownego zapotrzebowania na gotówkę w okresie pierwszych dni po agresji Rosji na Ukrainę, a następnie obserwowanego od maja 2022 r. sukcesywnego powrotu gotówki do NBP.

W strukturze wartościowej obiegu dominującą rolę odgrywają banknoty, ale ich znaczenie w strukturze ilościowej obiegu jest odmienne. Podobnie jak w poprzednich okresach, na koniec I półrocza 2023 r. banknoty stanowiły 98% wartości obiegu gotówkowego i jedynie 11,7% liczby znaków pieniężnych (banknotów i monet) w obiegu.

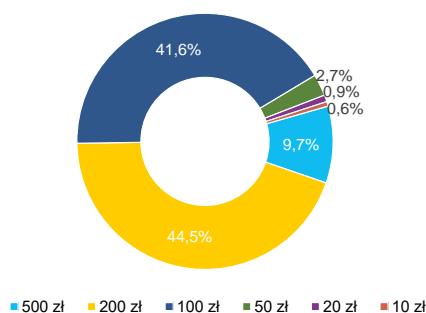
W I półroczu 2023 r. struktura nominalowa obiegu banknotów nieznacznie zmieniła się. W strukturze wartościowej obiegu udziały banknotów 500 zł i 200 zł zwiększyły się w porównaniu z końcem 2022 r. o, odpowiednio, 0,3 i 1,4 pkt. procentowego. Jednocześnie spadł udział nominalu 100 zł o 1,8 pkt. procentowego i w mniejszym stopniu nominalu 50 zł – zmiana z 2,8% na 2,7% (wykres 64 i 65).

Wykres 64. Struktura wartościowa banknotów w obiegu według nominalów stan na koniec II półrocza 2022 r.

Źródło: dane NBP

Wykres 65. Struktura wartościowa banknotów w obiegu według nominalów stan na koniec I półrocza 2023 r.

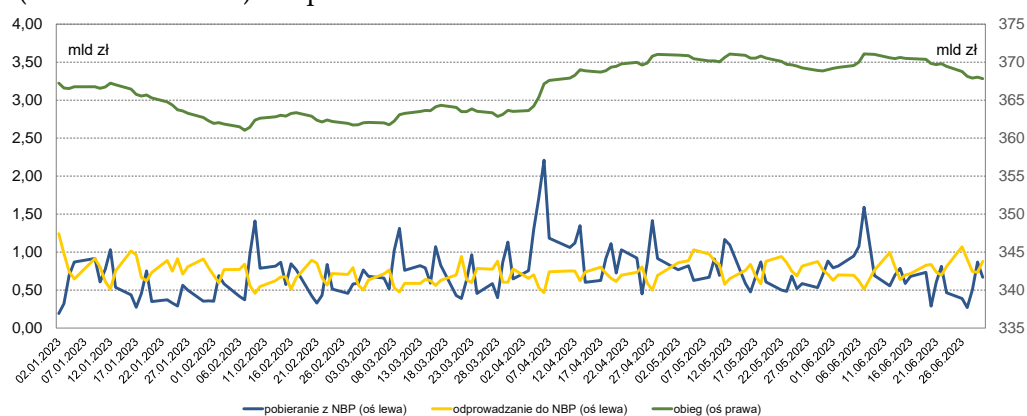
Źródło: dane NBP

W I półroczu 2023 r. wartość pobrań waluty polskiej z NBP wyniosła 90,9 mld zł i była większa niż w II półroczu 2022 r. o 0,7% (90,3 mld zł). Jednocześnie wartość odprowadzeń waluty polskiej do NBP w I półroczu 2023 r., w porównaniu z II półroczem 2022 r., spadła o 9,5% - z 100,9 mld zł do 91,3 mld zł. Wynikało to ze zmniejszonej skali powrotu waluty polskiej do NBP. W I półroczu 2023 r. wartość odprowadzeń nieznacznie przewyższała wartość pobrań - o 0,5 mld zł, wobec 10,7 mld zł w II półroczu 2022 r.

W I półroczu 2023 r. w strukturze nominalowej pobrań i odprowadzeń nie nastąpiły istotne zmiany. Największy udział w wartości pobrań przypadał na banknoty o nominale 200 zł, tj. 44,2%, oraz nominale 100 zł, tj. 42,6%. W przypadku wartości odprowadzeń najwyższe udziały posiadały banknoty: 100 zł – 49,3% oraz 200 zł – 38,2%.

Podobnie jak w poprzednich okresach, w wyniku współpracy NBP z bankami, Poczta Polską S.A., podmiotami procesującymi gotówkę w imieniu banków (tzw. firmami CIT) oraz innymi uczestnikami rynku, zaopatrywanie w walutę polską przebiegało sprawnie i bez zakłóceń.

Wykres 66. Dienne wartości pobrań z NBP i odprowadzeń do NBP oraz wartość waluty polskiej w obiegu (z kasami banków) w I półroczu 2023 r.

Źródło: dane NBP

Działania w zakresie sprawnego funkcjonowania obrotu gotówkowego

Zaopatrywanie banków w walutę polską przez NBP jest realizowane zgodnie z art. 68 pkt 2 ustawy Prawo bankowe⁴⁹ oraz art. 37 ustawy o Narodowym Banku Polskim⁵⁰. Znaki pieniężne, pobrane z oddziałów okręgowych NBP przez banki lub firmy CIT działające w imieniu banków, trafiają do centrów gotówkowych banków lub firm CIT zajmujących się procesowaniem gotówki w imieniu banków, a następnie do konsumentów za pośrednictwem oddziałów banków, sieci bankomatów oraz sieci detalicznych. Odwrotną drogę banknoty i monety pokonują, powracając do banku centralnego. Za pośrednictwem dużych sieci detalicznych i urzędzeń samoobsługowych strumień gotówki trafia od konsumentów do centrów gotówkowych banków lub firm CIT zajmujących się procesowaniem gotówki w imieniu banków. Zostaje tam rozdzielony na znaki pieniężne nadające się do obiegu i nienadające się do obiegu. Część znaków pieniężnych nadających się do obiegu jest ponownie wprowadzana do obrotu zgodnie z potrzebami banków i ich klientów. Nadmiar znaków pieniężnych jest odprowadzany do NBP.

Zaopatrywanie w walutę polską jest szczegółowo uregulowane w *zarządzeniu w sprawie sposobu i trybu przeliczania, sortowania, pakowania i oznaczania opakowań banknotów i monet oraz wykonywania*

⁴⁹ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. - Prawo bankowe (Dz. U. z 2022 r. poz. 2324, z późn. zm.).

⁵⁰ Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. o Narodowym Banku Polskim (Dz. U. z 2022 r. poz. 2025).

czynności związanych z zaopatrywaniem banków w te znaki⁵¹ (zwanym dalej zarządzeniem nr 19/2016), wydanym na podstawie art. 68 pkt 2 ustawy *Prawo bankowe*. Banki i Poczta Polska S.A.⁵² zawierają z NBP umowy o warunkach pobierania i odprowadzania waluty polskiej. Na koniec czerwca 2023 r. zawartych było 18 umów regulujących współpracę oddziałów okręgowych NBP z bankami w ramach systemu podstawowego i depozytowego⁵³. Liczba tych umów nie zmieniła się w porównaniu z końcem 2022 r.

Począwszy od 1 lipca 2018 r., banki, posiadające umowę o warunkach pobierania i odprowadzania waluty polskiej i czynnościach z tym związanych, zobowiązane są zgodnie z zarządzeniem nr 19/2016 przekazywać do NBP sprawozdania dotyczące obrotu gotówkowego oraz urządzeń wykorzystywanych do procesowania gotówki. Gromadzenie i interpretowanie informacji, wynikających ze wspomnianych sprawozdań, wspomaga NBP w działaniach na rzecz wzmacniania bezpieczeństwa uczestników rynku obrotu gotówkowego.

W I półroczu 2023 r. banki i firmy CIT przeprocusowały (przeliczyły, posortowały i sprawdziły pod kątem autentyczności) 4,2 mld banknotów (mniej o 8,1% w porównaniu z poprzednim półroczem) oraz 1,4 mld monet (więcej o 7,5%). Spośród tych znaków pieniężnych w analizowanym okresie banki ponownie wprowadziły do obrotu 3,0 mld banknotów (mniej o 12,5% niż w II półroczu 2022 r.) oraz 0,7 mld monet (spadek o 3,2%).

W analizowanym okresie, podobnie jak w poprzednim półroczu, banknoty znacznie częściej rotowały w bankach i firmach CIT (124 dni) niż powracały do NBP (581 dni). Analiza wskaźników rotacji poszczególnych nominałów banknotów wskazuje, że w przypadku każdego nominału banknoty częściej powracały do sortowni banków i firm CIT niż do sortowni oddziałów okręgowych NBP.

⁵¹ Zarządzenie nr 19/2016 Prezesa Narodowego Banku Polskiego z dnia 17 sierpnia 2016 r. w sprawie sposobu i trybu przeliczania, sortowania, pakowania i oznaczania opakowań banknotów i monet oraz wykonywania czynności związanych z zaopatrywaniem banków w te znaki (Dz. Urz. NBP z 2020 r. poz. 28).

⁵² Zgodnie z art. 15 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 5 września 2008 r. o komercjalizacji państwowego przedsiębiorstwa użyteczności publicznej „Poczta Polska” (Dz. U. z 2020 r. poz. 2064). W dalszej części rozdziału termin banki obejmuje również Poczta Polska S.A.

⁵³ Waluta polska złożona jako depozyt NBP stanowi własność NBP i jest przechowywana w pomieszczeniach skarbcowych jednostki organizacyjnej banku, przy spełnieniu warunku, że depozyt NBP jest odpowiednio zabezpieczony oraz oddzielony od banknotów i monet będących własnością tego banku. Z systemu depozytowego korzysta część banków. Limity kwotowe dotyczące przechowywania depozytów NBP są indywidualnie ustalane z bankami w umowach. Depozyt NBP może być zasilany wyłącznie znakami pieniężnymi otrzymanymi z NBP.

Tabela 11. Wskaźniki rotacji poszczególnych nominałów banknotów w cyklach i dniach

Nominał	NBP				Rynek			
	Wskaźnik rotacji (cykle)		Wskaźnik rotacji (dni)		Wskaźnik rotacji (cykle)		Wskaźnik rotacji (dni)	
	II półrocze 2022 r.	I półrocze 2023 r.	II półrocze 2022 r.	I półrocze 2023 r.	II półrocze 2022 r.	I półrocze 2023 r.	II półrocze 2022 r.	I półrocze 2023 r.
1	2	3	4	5	6	7	8	9
500 zł	0,20	0,19	1 823	1 936	1,13	1,05	324	348
200 zł	0,44	0,46	827	790	2,18	2,22	167	165
100 zł	0,57	0,61	636	602	3,11	3,27	117	112
50 zł	1,39	1,34	262	273	5,43	5,42	67	67
20 zł	0,96	1,03	378	353	2,63	2,50	139	146
10 zł	0,55	0,59	667	615	2,23	2,08	164	176
Ogółem	0,61	0,63	602	581	2,92	2,95	125	124

Źródło: dane NBP

7. Działania w zakresie polityki i rozwoju systemu płatniczego

7.1. Funkcjonowanie Rady ds. Systemu Płatniczego

W I połowie 2023 r. odbyły się dwa posiedzenia Rady ds. Systemu Płatniczego w formie stacjonarnej – 28 kwietnia oraz 27 czerwca 2023 r.⁵⁴ Podczas tych posiedzeń omówiono następujące tematy:

- funkcjonowanie polskiego systemu płatniczego w II półroczu 2022 r.,
- sprawozdanie z działalności Rady ds. Systemu Płatniczego w 2022 r.,
- sprawozdanie z działalności w 2022 r. Grupy Roboczej ds. Bezpieczeństwa Płatności, działającej przy Radzie ds. Systemu Płatniczego,
- potencjalna migracja systemu Elixir na nowy standard komunikatów ISO 20022, w świetle wyników ankiety przeprowadzonej wśród uczestników tego systemu,
- realizacja Programu Wsparcia Obrotu Bezgotówkowego oraz działania Fundacji Polska Bezgotówkowa w zakresie edukacji finansowej,
- zaopatrywanie rynku w gotówkę w czasach stabilnych i niestabilnych.

Na kwietniowym posiedzeniu Rada przyjęła plan prac na 2023 r. Plan ten został przygotowany na podstawie zgłoszeń podmiotów, które wyraziły chęć zaprezentowania ważnych dla polskiego systemu płatniczego tematów.

Decyzją Zarządu Narodowego Banku Polskiego z 14 kwietnia 2023 r. powiększono skład Rady o nowego członka, którym został Rzecznik Finansowy⁵⁵. W kwietniu 2023 r. wprowadzono zmiany w regulaminie działania Rady, mające na celu usprawnienie organizowania posiedzeń i przekazywania Członkom Rady materiałów na posiedzenia przez Sekretarza Rady⁵⁶.

Funkcjonująca w ramach Rady stała Grupa Robocza ds. Bezpieczeństwa Płatności (GRBP) kontynuowała prace w czterech zespołach zadaniowych: prawa, procesów, technologii i edukacji. W pierwszym półroczu 2023 r. grupa ta dokonała weryfikacji listy, przyjętych przez Radę ds. Systemu Płatniczego w grudniu 2022 r., rekomendacji dotyczących działań na rzecz ograniczenia transakcji oszukańczych w płatnościach detalicznych w Polsce, nadając im odpowiednie priorytety realizacji (wysoki, średni lub niski). Głównym zadaniem Grupy w 2023 r.

⁵⁴ Komunikaty z posiedzeń Rady ds. Systemu Płatniczego dostępne są pod adresem: <https://nbp.pl/system-płatniczy/rada-ds-systemu-płatniczego/komunikaty-rady-ds-systemu-płatniczego/>

⁵⁵ Uchwała nr 25/2023 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 14 kwietnia 2023 r. zmieniająca uchwałę w sprawie powołania przy Zarządzie Narodowego Banku Polskiego organu opiniodawczo-doradczego o nazwie Rada ds. Systemu Płatniczego.

⁵⁶ Uchwała nr 26/2023 Zarządu Narodowego Banku Polskiego z dnia 25 kwietnia 2023 r. w sprawie zatwierdzenia zmian „Regulaminu działania Rady ds. Systemu Płatniczego”.

będzie przygotowanie projektów planów niezbędnych działań, mających na celu realizację rekomendacji z wysokim lub średnim priorytetem. Realizacja tych działań powinna przyczynić się do ograniczenia transakcji oszukańczych w płatnościach detalicznych.

Ponadto, w I połowie 2023 r. Członkowie Rady otrzymali m.in. szczegółowe informacje na temat zakończenia realizacji projektu Konsolidacja T2-T2S oraz uruchomienia systemu TARGET i jego polskiego komponentu TARGET-NBP. Rada została także poinformowana o statusie wdrożenia Sektorowego Centrum Usług AML, jak również zapoznała się z wynikami badania POLASIK Research *Zwyczaje płatnicze Polaków a rozwój sieci akceptacji w Polsce*, udostępnionymi przez Fundację Polska Bezgotówkowa.

7.2. Działania na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa obrotu gotówkowego

W I połowie 2023 r., w ramach Rady ds. obrotu gotówkowego, organu opiniodawczo–doradczego przy Zarządzie NBP, kontynuowano prace umożliwiające realizację we współpracy z rynkiem dalszych działań mających na celu usprawnianie oraz zapewnienie płynności i bezpieczeństwa obrotu gotówkowego. Prace te wynikały w szczególności z zaakceptowanej przez Radę w październiku 2021 r. i przyjętej przez Zarząd NBP w listopadzie 2021 r. Narodowej Strategii Bezpieczeństwa Obrotu Gotówkowego. Realizowane, zgodnie z przyjętym harmonogramem, działania miały charakter analityczny, legislacyjny i samoregulacyjny, a także służyły formułowaniu rekomendacji. Wspomniane działania dotyczyły poszczególnych filarów Narodowej Strategii, tj.: powszechnej akceptacji i dostępności gotówki, płynnego zaopatrywania rynku w walutę polską, bezpieczeństwa fizycznego banknotów i monet oraz cyberbezpieczeństwa systemów IT wykorzystywanych w obrocie gotówkowym.

Podstawą zapewnienia bezpieczeństwa obrotu gotówkowego są również szeroko rozumiane działania mające na celu przeciwdziałanie fałszowaniu znaków pieniężnych. Działania NBP w zakresie zapobiegania fałszowaniu znaków pieniężnych koncentrują się głównie na wykonywaniu ekspertyz oraz sporządzaniu opinii dotyczących znaków pieniężnych podejrzanych co do autentyczności. Obejmują one również inicjatywy o charakterze edukacyjnym i informacyjnym, skupione na podnoszeniu świadomości społecznej w zakresie rozpoznawania autentyczności znaków pieniężnych waluty polskiej i wybranych walut obcych oraz postępowania ze znakami pieniężnymi podejrzanyymi co do autentyczności. Postępowanie w przypadku identyfikacji w obrocie znaku podejrzanego co do autentyczności jest uregulowane w przepisach *rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z 7 kwietnia 2022 r. w sprawie znaków pieniężnych podejrzanych co do autentyczności oraz fałszywych znaków pieniężnych*⁵⁷.

⁵⁷ Rozporządzenie Ministra Sprawiedliwości z dnia 7 kwietnia 2022 r. w sprawie znaków pieniężnych podejrzanych co do autentyczności oraz fałszywych znaków pieniężnych (Dz. U. poz. 776).

W I półroczu 2023 r. oddziały okręgowe NBP przeprowadziły 179 szkoleń z rozpoznawania autentyczności znaków pieniężnych (w tym 112 z waluty polskiej) dla podmiotów zewnętrznych. Uczestnikami szkoleń byli m.in. przedstawiciele podmiotów zajmujących się profesjonalną obsługą gotówki (banki, firmy CIT), organów ścigania, straży granicznej, urzędów, sieci handlowych. Ponadto oddziały okręgowe realizowały działania informacyjno-edukacyjne dotyczące zabezpieczeń i rozpoznawania autentyczności znaków pieniężnych waluty polskiej, prowadzone m.in. w ramach zajęć i programów edukacyjnych w przedszkolach i szkołach, spotkań z seniorami i studentami oraz imprez lokalnych.

W ramach działań wzmacniających efektywne funkcjonowanie rynku obrotu gotówkowego, kontynuowano rozpoczęte w 2019 r. prace polegające na udostępnieniu klientom indywidualnym usługi zamiany monet na wyższe nominały za pośrednictwem urzędów samoobsługowych. W I półroczu 2023 r. oddziały okręgowe NBP zostały wyposażone w kolejne 3 urządzenia samoobsługowe, w związku z czym od maja 2023 r. dysponują one 32 urządzeniami. Za pośrednictwem urzędów udostępnionych we wszystkich 16 oddziałach okręgowych NBP w I półroczu 2023 r. dokonano zamiany 128 mln monet, tj. o 21,2% więcej niż w tym samym okresie 2022 r. Spośród przyjętych monet 50% stanowiły monety o najniższych nominałach, tj. 1 gr, 2 gr i 5 gr. Usługa zamiany monet w urządzeniach samoobsługowych została wyróżniona w 2022 r. międzynarodową nagrodą *Excellence in Currency* przyznawaną przez organizację International Association of Currency Affairs. W związku ze stale rosnącym zainteresowaniem zamianą monet w urządzeniach samoobsługowych planowany jest dalszy rozwój tej usługi w latach 2023 - 2024.

7.3. Działania monitorujące i analityczne w zakresie pieniądza cyfrowego banku centralnego

W I połowie 2023 r. NBP monitorował prace innych banków centralnych związane z wprowadzeniem pieniądza cyfrowego banku centralnego (*Central Bank Digital Currency, CBDC*)⁵⁸. Analiza obejmowała najważniejsze publikacje oraz działania podejmowane przez wybrane banki centralne w celu przygotowania ewentualnej emisji CBDC, a także stanowiska banków centralnych oraz międzynarodowych instytucji finansowych na temat CBDC. Poniżej przedstawiono główne wnioski z tego monitoringu:

⁵⁸ CBDC (*Central bank digital currency*) jest definiowany przez BIS jako cyfrowy pieniądz emitowany przez bank centralny, nominowany w krajowej jednostce rozrachunkowej i stanowiący zobowiązanie banku centralnego. Jeśli CBDC jest powszechnie dostępny, tj. przeznaczony do użytku przez ogół społeczeństwa, jest określany jako CBDC ogólnego przeznaczenia (*general purpose*) lub detaliczny/do płatności detalicznych (*retail*). Taki pieniądz cyfrowy oferuje użytkownikom nową opcję dokonywania płatności i przechowywania wartości. Z kolei CBDC hurtowy/do płatności wysokokwotowych (*wholesale*) skierowany jest do innej grupy użytkowników końcowych, tj. do instytucji finansowych. Tego rodzaju CBDC jest podobny do dzisiejszych środków dostępnych na rachunkach rezerwy obowiązkowej i rachunkach bieżących w banku centralnym. Celem emisji hurtowego CBDC jest najczęściej rozrachunek płatności międzybankowych lub transakcji z udziałem instrumentów finansowych na platformach zbudowanych z wykorzystaniem technologii rozproszonego rejestru (DLT).

- Prace Eurosystemu koncentrowały się na uzgadnianiu najważniejszych cech cyfrowego euro. Zainicjowano także działania zmierzające do stworzenia zbioru zasad schematu płatniczego. Eurosystem zakłada, że cyfrowe euro ma służyć jako powszechnie wykorzystywany i jednolicie funkcjonujący w całej strefie euro instrument płatniczy do realizacji transakcji detalicznych. W czerwcu 2023 r. KE przedstawiła wnioski legislacyjne dotyczące cyfrowego euro oraz statusu prawnego środka płatniczego banknotów i monet euro⁵⁹. Proponowane regulacje mają zapewnić bezpieczne i równoległe funkcjonowanie cyfrowej i fizycznej formy powszechnie dostępnego pieniądza banku centralnego we wszystkich państwach strefy euro. Decyzja Rady Prezesów EBC w sprawie zakończenia fazy badawczej i przejścia do fazy realizacji projektu cyfrowego euro została ogłoszona 18 października 2023 r. Natomiast ewentualna decyzja o emisji cyfrowego euro może zostać podjęta dopiero po przyjęciu przez PE i Radę UE rozporządzeń dotyczących cyfrowego euro.
- W państwach wprowadzających powszechnie dostępny CBDC (tj. na Bahamach, Jamajce i w Nigerii) obserwowany jest niski stopień wykorzystania waluty cyfrowej w transakcjach detalicznych. Główny wpływ na to ma niewielka akceptowalność detalicznego CBDC w punktach handlowo-usługowych oraz niska świadomość społeczna co do funkcjonowania waluty cyfrowej. Celem działań promocyjnych prowadzonych obecnie przez banki centralne i rządy państw wprowadzających CBDC jest pozyskanie sprzedawców akceptujących płatności w walucie cyfrowej oraz konsumentów gotowych do otwarcia i aktywnego użytkowania portfeli cyfrowych. We wszystkich państwach wprowadzających detaliczny CBDC stosowane są zachęty finansowe.
- Przedstawione w I połowie 2023 r. wyniki prac analityczno-badawczych banków centralnych (np. Brazylii i Stanów Zjednoczonych) oraz BIS Innovation Hub wskazują, że wprowadzenie hurtowego CBDC mogłoby usprawnić rozrachunek transakcji krajowych (szczególnie instrumentami finansowymi) oraz rozrachunek płatności transgranicznych. W opinii części banków centralnych, wprowadzenie hurtowego CBDC wiąże się z mniejszym ryzykiem dla stabilności finansowej niż emisja detalicznego CBDC. Z tego względu rozważają one emisję w pierwszej kolejności hurtowego CBDC (do zastosowania w transakcjach transgranicznych i krajowych), po której ewentualnie nastąpiłoby wprowadzenie CBDC do krajowych płatności detalicznych (np. Australia, Indie, Indonezja i Zjednoczone Emiraty Arabskie).
- Wśród międzynarodowych instytucji finansowych rośnie zainteresowanie potencjałem tokenizacji, czyli cyfrowego odzwierciedlenia praw własności, zobowiązań i instrumentów

⁵⁹ Wnioski legislacyjne KE z dnia 28 czerwca 2023 r. dotycząca: rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustanowienia cyfrowego euro, rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie świadczenia usług związanych z cyfrowym euro przez dostawców usług płatniczych zarejestrowanych w państwach członkowskich, których walutą nie jest euro, zmieniającego rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/1230 oraz rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie statusu banknotów i monet euro jako prawnego środka płatniczego. Najważniejsze propozycje rozwiązań zawarte w tych projektach rozporządzeń UE przedstawiono w rozdziale 7.4.

finansowych na programowalnej platformie, oraz tzw. programowalnością transakcji z użyciem smart kontraktów, ułatwiających zarówno automatyzację rozrachunku, jak i uzależnienie wykonania transakcji od wcześniej ustalonych warunków. Efektem tego jest rozwinięcie koncepcji tworzenia integrujących platform technologicznych, także z wykorzystaniem CBDC.

W przypadku propozycji przedstawionej w raporcie rocznym BIS⁶⁰ rozwiązanie to miałyby służyć do połączenia w ramach jednej programowalnej platformy systemu rozrachunku pieniężnego (z CBDC jako aktywem rozrachunkowym) z innymi rejestrami zobowiązań finansowych oraz realnych w gospodarce. Wykorzystanie smart kontraktów w płatnościach realizowanych w CBDC lub w stokenizowanym pieniądzu prywatnym (stokenizowanych depozytach bankowych lub stablecoinach) otworzyłoby możliwość włączenia w proces płatności zautomatyzowanych narzędzi regulacyjno-nadzorczych.

Z kolei koncepcja przedstawiona przez ekonomistów MFW⁶¹ sprowadza się do stworzenia platformy wielowalutowego rozrachunku transakcji (ze stokenizowanymi depozytami w pieniądzu banku centralnego jako aktywem rozrachunkowym) dla usprawnienia płatności transgranicznych. Tokeny te stanowiłyby cyfrowe odzwierciedlenie równowartości środków w pieniądzu banku centralnego należących do banków komercyjnych, zdeponowanych w banku centralnym na wydzielonym rachunku (*escrow account*) w celu zabezpieczenia emisji.

7.4. Zagadnienia prawne

7.4.1. Krajowe i unijne akty prawne związane z funkcjonowaniem polskiego systemu płatniczego przyjęte w I półroczu 2023 r.

*Ustawa dotycząca limitów na płatności gotówkowe*⁶²

Przyjmując omawianą ustawę, zrezygnowano z wprowadzenia do polskiego porządku prawnego przepisów, które z dniem 1 stycznia 2024 r. miały zmienić lub wprowadzić limity na transakcje gotówką. Zrezygnowano zatem:

- z wprowadzenia art. 7b w *ustawie o prawach konsumenta*⁶³, który przewidywał nałożenie na konsumenta obowiązku realizowania płatności za pośrednictwem rachunku płatniczego, jeżeli jednorazowa wartość transakcji z przedsiębiorcą przekraczała 20 tys. zł lub stanowiła równowartość tej kwoty, tym samym wyłączając możliwość posłużenia się gotówką do dokonania takiej płatności;

⁶⁰ Raport BIS jest dostępny pod adresem: <https://www.bis.org/publ/arpdf/ar2023e.pdf>

⁶¹ Artykuł autorstwa A. Tobiasa i T. Mancini-Griffoli jest dostępny pod adresem: <https://www.imf.org/en/Publications/fintech-notes/Issues/2023/06/16/The-Rise-of-Payment-and-Contracting-Platforms-534794>

⁶² Ustawa z dnia 16 czerwca 2023 r. zmieniająca ustawę o zmianie ustawy o podatku dochodowym od osób fizycznych, ustawy o podatku dochodowym od osób prawnych oraz niektórych innych ustaw oraz ustawę o zryczałtowanym podatku dochodowym od niektórych przychodów osiąganych przez osoby fizyczne (Dz. U. poz. 1414).

⁶³ Ustawa z dnia 30 maja 2014 r. o prawach konsumenta (Dz. U. z 2020 r. poz. 287).

- ze zmiany art. 19 pkt 2 *ustawy Prawo przedsiębiorców*⁶⁴, która miała wprowadzić zmniejszenie obowiązującego limitu 15 tys. zł, od której to kwoty przedsiębiorcy mają obecnie obowiązek wykorzystywania rachunków płatniczych do rozliczeń między sobą. Limit 15 tys. zł miał się zmniejszyć do 8 tys. zł, co oznaczałoby, że przedsiębiorcy do wzajemnych płatności nie mogliby używać gotówki od kwoty powyżej 8 tys. zł.

Oba wyżej wymienione przepisy zmierzały do ograniczenia wykorzystania gotówki. NBP na etapie uzgodnień projektowanych rozwiązań postulował rezygnację z wprowadzenia tych limitów, wskazując m.in. na znaczną liczbę osób w Polsce, które nie posiadają rachunku płatniczego oraz poddając w wątpliwość praktyczne możliwości stosowania limitu w przypadku przedsiębiorców. Omawiana ustawa jest zgodna z tym postulatem.

*Ustawa o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług oraz niektórych innych ustaw*⁶⁵

Regulacja ta wprowadziła zmiany w ustawie o podatku od towarów i usług⁶⁶ (zwanej dalej ustawą o VAT), mające na celu implementację dyrektywy Rady (UE) 2020/284, zawierającej pewne wymogi dla dostawców usług płatniczych⁶⁷. Dyrektywa ta stanowi część unijnego pakietu regulacyjnego na rzecz zwalczania oszustw związanych z VAT w obszarze handlu elektronicznego (*e-commerce*).

W ustawie o VAT dodany został rozdział *Ogólne obowiązki dostawców usług płatniczych*. Obowiązki te obejmują:

- prowadzenie w postaci elektronicznej ewidencji odbiorców płatności i płatności transgranicznych w związku ze świadczonymi usługami płatniczymi, jeżeli w ciągu kwartału świadczenie tych usług odpowiada ponad 25 płatnościom transgranicznym na rzecz tego samego odbiorcy płatności;
- udostępnianie tej ewidencji państwu członkowskiemu pochodzenia dostawcy (a w przypadku, gdy dostawca świadczy usługi płatnicze w państwie UE innym niż państwo członkowskie pochodzenia – przyjmującemu państwu członkowskiemu) oraz Szefowi Krajowej Administracji Skarbowej (w przypadku dostawców, dla których państwem członkowskim pochodzenia lub przyjmującym państwem członkowskim jest Polska) oraz
- prowadzenie ewidencji przez okres 3 lat od zakończenia roku podatkowego, w którym nastąpiła płatność.

Omawiana regulacja wejdzie w życie 1 stycznia 2024 r.

⁶⁴ Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. Prawo przedsiębiorców (Dz. U. z 2023 r. poz. 221).

⁶⁵ Ustawa z dnia 14 kwietnia 2023 r. o zmianie ustawy o podatku od towarów i usług oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2023 r. poz. 996).

⁶⁶ Ustawa z dnia 11 marca 2004 r. o podatku od towarów i usług (Dz. U. z 2023 r. poz. 1570).

⁶⁷ Dyrektywa Rady (UE) 2020/284 z dnia 18 lutego 2020 r. zmieniająca dyrektywę 2006/112/WE w odniesieniu do wprowadzenia pewnych wymogów dla dostawców usług płatniczych (Dz. Urz. UE L 62 z 2.3.2020 r., str. 7).

*Ustawa o zwalczaniu nadużyć w komunikacji elektronicznej*⁶⁸

Celem ustawy jest implementacja art. 97 ust. 2 dyrektywy ustanawiającej *Europejski kodeks łączności elektronicznej*⁶⁹. Zgodnie z treścią tego przepisu właściwe organy mogą wymagać od podmiotów udostępniających publiczne sieci łączności elektronicznej lub świadczących publicznie dostępne usługi łączności elektronicznej zablokowania w indywidualnych przypadkach dostępu do numerów lub usług, gdy jest to uzasadnione ze względu na oszustwo lub nadużycie. Ustawodawca stworzył tym samym w prawie krajowym rozwiązania prawne do podejmowania działań zapobiegających nadużyciom w komunikacji elektronicznej przez przedsiębiorców telekomunikacyjnych (przewidziano otwarty katalog tych nadużyć).

W związku z tym na przedsiębiorców tych nałożono m.in. obowiązki podejmowania proporcjonalnych środków technicznych i organizacyjnych, mających na celu zapobieganie nadużyciom w komunikacji elektronicznej oraz ich zwalczanie⁷⁰ oraz niezwłocznego blokowania wiadomości SMS zawierających treści zgodne ze wzorcem wiadomości oszukańczej.

Ponadto na dostawców poczty elektronicznej (dla co najmniej 500 000 użytkowników lub podmiotu publicznego) nałożono obowiązek stosowania mechanizmów zapobiegających wyłudzeniom danych.

Rozwiązania przyjęte w omawianym akcie prawnym mogą istotnie przyczynić się do ograniczenia liczby oszustw dokonywanych na szkodę użytkowników usług płatniczych z wykorzystaniem metod socjotechnicznych. Tego rodzaju działania oszukańcze (i rosnąca ich skala) stanowią istotne zagrożenie dla prawidłowego funkcjonowania rynku usług płatniczych i zaufania jego uczestników do dostawców usług płatniczych.

Ustawa weszła w życie 25 września 2023 r.⁷¹

⁶⁸ Ustawa z dnia 28 lipca 2023 r. o zwalczaniu nadużyć w komunikacji elektronicznej (Dz. U. poz. 1703).

⁶⁹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/1972 z dnia 11 grudnia 2018 r. ustanawiająca Europejski kodeks łączności elektronicznej (Dz. Urz. UE L 321 z 17.12.2018, str. 36, z późn. zm.).

⁷⁰ Doprecyzowanie tych środków nastąpi przez zawarcie porozumienia z Prezesem UKE.

⁷¹ Część przepisów weszła w życie 26 sierpnia 2023 r., zaś niektóre wejdą w życie odpowiednio 1 listopada 2023 r., 25 marca 2024 r. oraz 25 września 2024 r.

Rozporządzenie w sprawie informacji towarzyszących transferom środków pieniężnych i niektórych kryptoaktywów⁷²

Rozporządzenie weszło w życie w dniu 29 czerwca 2023 r. i będzie stosowane od 30 grudnia 2024 r. Omawiany akt prawny określa wymogi odnoszące się do informacji o płatnikach i odbiorcach, które towarzyszą transferom środków pieniężnych w dowolnej walucie, oraz informacji o inicjatorach i beneficjentach, które towarzyszą transferom kryptoaktywów. Przepisy rozporządzenia mają na celu zapobieganie przypadkom prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu. Mają także usprawnić wykrywanie takich przypadków oraz prowadzenie postępowań przygotowawczych w ich sprawie, gdy co najmniej jeden z dostawców usług płatniczych lub dostawców usług w zakresie kryptoaktywów biorących udział w danym transferze środków pieniężnych lub transferze kryptoaktywów ma siedzibę w UE.

Ponadto w rozporządzeniu wskazano katalog obowiązków w związku z dokonywaniem transferów środków pieniężnych oraz transferów niektórych kryptoaktywów. Obowiązki te spoczywają na dostawcach usług płatniczych płatnika i odbiorcy, pośredniczących dostawcach usług płatniczych, dostawcach usług w zakresie kryptoaktywów obsługujących inicjatora i beneficjenta oraz pośredniczących dostawcach usług w zakresie kryptoaktywów.

Rozporządzenie o rynku kryptoaktywów (MiCA)⁷³

Rozporządzenie o rynku kryptoaktywów ustanawia jednolite w UE wymogi prawne dla dostawców usług w zakresie kryptoaktywów i ich emitentów. Wprowadza także specjalne zasady dla jednej z podkategorii kryptoaktywów, tzw. stablecoinów. Ustanawiany reżim regulacyjny dla kryptoaktywów jest w dużej mierze wzorowany na istniejących regulacjach UE odnoszących się do oferowania, emisji i obrotu instrumentami finansowymi. W rozporządzeniu zawarto także przepisy dotyczące przeciwdziałania manipulacjom rynkowym w odniesieniu do kryptoaktywów.

Omawiane rozporządzenie definiuje kryptoaktywa jako cyfrową reprezentację wartości lub praw, które mogą być transferowane i przechowywane elektronicznie, używając technologii rozproszonego rejestru lub podobnej technologii. O klasyfikacji tokenu jako kryptoaktywa decyduje jego treść ekonomiczna. Tokeny, których charakter jest tożsamy z instrumentami finansowymi lub usługami finansowymi regulowanymi innymi przepisami UE, nie podlegają rozporządzeniu MiCA, a regulacjom właściwym dla ich charakteru ekonomicznego.

⁷² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/1113 z dnia 31 maja 2023 r. w sprawie informacji towarzyszących transferom środków pieniężnych i niektórych kryptoaktywów oraz zmiany dyrektywy (UE) 2015/849 (Dz. Urz. UE L 150, 9.6.2023, s. 1-39) [EUR-Lex - 32023R1114 - EN - EUR-Lex \(europa.eu\)](#). Rozporządzenie jest częścią pakietu legislacyjnego ogłoszonego przez KE w dniu 20 lipca 2021 r., obejmującego cztery projekty, które razem stanowią zbiór środków służących usprawnieniu unijnego systemu AML/CFT [Anti-money laundering and countering the financing of terrorism legislative package | European Commission \(europa.eu\)](#)

⁷³ Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2023/1114 z dnia 31 maja 2023 r. w sprawie rynków kryptoaktywów oraz zmiany rozporządzeń (UE) nr 1093/2010 i (UE) nr 1095/2010 oraz dyrektyw 2013/36/UE i (UE) 2019/1937 (MiCA) (Dz. U L 150 z 9.6.2023 r., s 40–205) <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32023R1114>.

W rozporządzeniu wprowadzono pojęcia tokenów powiązanych z aktywami (*asset-referenced tokens*, ART)⁷⁴ i tokenów pieniądza elektronicznego (*electronic money token*, EMT)⁷⁵, które dotychczas nie były zdefiniowane w prawie UE. Zgodnie z przyjętym rozporządzeniem, emitentem ART będzie mogła być osoba prawna mająca siedzibę w UE, która uzyskała zezwolenie krajowego organu nadzoru na emisję, lub bank po powiadomieniu krajowego organu nadzoru. Z kolei emitentem EMT będzie mógł być jedynie bank lub instytucja pieniądza elektronicznego. Emitenci zarówno tokenów EMT, jak i ART, będą mieli obowiązek korzystać z usług powiernika dla aktywów rezerwowych powiązanych z emitowanymi przez nich tokenami.

Rozporządzenie MiCA ustala ograniczenia dla polityki inwestycyjnej, jaką mogą prowadzić emitenci ART w odniesieniu do aktywów rezerwowych zabezpieczających te tokeny. Określa również minimalne uprawnienia przysługujące posiadaczom tokenów (w szczególności mogą oni w dowolnym momencie żądać, aby emitent odkupił od nich tokeny po cenie odpowiadającej wycenie rynkowej aktywów rezerwowych). Regulowane są wszystkie aspekty emisji, nabywania, obrotu, informowania inwestorów, oraz ładu korporacyjnego emitentów. Przy wydawaniu licencji na emisję tokenów ART organ nadzoru będzie zobowiązany do zasięgnięcia opinii banku centralnego. Bank centralny może zablokować wydanie licencji jeśli stwierdzi, że proponowany token ART będzie stwarzał zagrożenie dla stabilności finansowej, suwerenności monetarnej lub płynnego działania systemów płatności.

Tokeny EMT oraz ART, które spełnią w dwóch następujących po sobie półroczach trzy te same z siedmiu kryteriów istotności ustalonych w rozporządzeniu, a weryfikowanych przez EBA, będą klasyfikowane jako istotne tokeny. Nadzór nad ich emitentami będzie sprawowała EBA, przy wsparciu nadzorów krajowych w formule kolegium nadzorczego. W przypadku tokenów EMT opartych o walutę państwa członkowskiego spoza strefy euro, które byłyby używane w przeważającej większości tylko w tym państwie członkowskim⁷⁶, nadzór będzie sprawowany nadal przez nadzór krajowy, nawet jeśli token spełni kryteria uznania go za istotny.

Jednym z celów regulacji jest zapewnienie, aby tokeny ART nie były powszechnie wykorzystywane w funkcji środka wymiany. Z tego względu emitenci ART o wartości emisji powyżej 100 mln euro będą podlegali dodatkowym obowiązkom sprawozdawczym,

⁷⁴ Tokeny ART zdefiniowano jako kryptoaktywa, które nie są tokenami pieniądza elektronicznego i mają na celu utrzymanie stabilnej wartości przez odwoływanie się do dowolnej innej wartości lub prawa lub ich kombinacji, w tym jednej lub kilku walut oficjalnych.

⁷⁵ Tokeny EMT to typ kryptoaktywów, które mają na celu utrzymanie stabilnej wartości przez odwoływanie się do wartości jednej waluty oficjalnej i są zabezpieczone przez aktywa w tej walucie. Tokeny EMT uznaje się za pieniądź elektroniczny w rozumieniu art. 2 ust. 2 Dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/110/WE z dnia 16 września 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością, zmieniającej dyrektywę 2005/60/WE i 2006/48/WE oraz uchylającej dyrektywę 2000/46/WE. Token EMT, który odnosi się do euro, uważa się za oferowany publicznie w UE.

⁷⁶ Warunek ten jest spełniony, gdy udział posiadaczy pochodzących z danego państwa członkowskiego w całkowitej liczbie posiadaczy tokenu oraz udział wartości transakcji, w których biorą udział rezydenci danego państwa, w całkowitej wartości transakcji z wykorzystaniem tokenu przekraczają 80%.

a w przypadku stwierdzenia przez władze nadzorcze wykorzystania danego tokenu w transakcjach jako środka wymiany w skali większej niż 1 mln transakcji oraz 200 mln euro wartości transakcji dziennie⁷⁷, emitent będzie zobowiązany do zaprzestania wprowadzania do obrotu tokenów ART lub zmniejszenia skali działalności. Analogiczne wymogi będą miały zastosowanie do tokenów EMT, których walutą odniesienia jest waluta spoza UE⁷⁸. Władze nadzorcze będą mogły nakładać na emitentów ART dodatkowe wymogi płynnościowe i kapitałowe, jeśli stwierdzą (m.in. na podstawie testów warunków skrajnych), że jest to niezbędne dla zapewnienia bezpieczeństwa funkcjonowania tych tokenów.

Prowadzenie rejestru wszystkich podmiotów świadczących usługi w zakresie kryptoaktywów powierzono ESMA. Rozporządzenie określa zasady współpracy pomiędzy organami i stronami trzecimi, oraz zakres i zasady sprawowanego nadzoru, sankcji, procedur odwoławczych i raportowania.

Rozporządzenie MiCA reguluje również ofertę publiczną i marketing kryptoaktywów. Oferent będzie uprawniony do publicznego oferowania kryptoaktywów w UE lub do ubiegania się o dopuszczenie do obrotu na platformie obrotu kryptoaktywami, jeśli notyfikuje podstawowe informacje o emisji, w formie tzw. *whitepaper*, w odpowiednim organie nadzoru nad rynkiem finansowym. Oferent ma mieć obowiązek prowadzenia działalności jako osoba prawna, natomiast w przypadku ART – zarówno oferent, jak i emitent będą musieli być osobami prawnymi zarejestrowanymi w UE. Do obrotu w UE będą mogły być dopuszczone kryptoaktywa inne niż tokeny ART lub EMT, również w przypadku gdy operator platformy obrotu kryptoaktywami dopuści je do obrotu z własnej inicjatywy, spełniając jednak uprzednio wymogi informacyjne tożsame z tymi obowiązującymi oferentów.

Rozporządzenie MiCA ustanawia wymogi dla firm świadczących usługi w zakresie kryptoaktywów: platform wymiany, kantorów kryptoaktywów, usług powierniczych, oferowania kryptoaktywów, doradztwa inwestycyjnego, jak również wykonywania, przyjmowania i przekazywania zleceń. Podmioty świadczące usługi w zakresie kryptoaktywów będą musiały otrzymać zezwolenie od organu nadzoru finansowego. Świadczenie usług przez podmioty z siedzibą poza UE będzie możliwe, pod warunkiem posiadania przez nie przedstawicielstwa w UE⁷⁹ i uzyskaniu zezwolenia od organu nadzoru kraju UE, w którym mieści się to przedstawicielstwo.

Bez konieczności uzyskiwania odrębnego zezwolenia, a jedynie pod warunkiem powiadomienia organu nadzoru, usługi w zakresie kryptoaktywów będą mogły być świadczone także przez:

⁷⁷ Spełnienie tego warunku będzie sprawdzane w odniesieniu do średniokwartalnych wartości tych zmiennych.

⁷⁸ Wymóg ten będzie istotny ze względu na strukturę rynku kryptoaktywów. Zdecydowana większość (około 99% pod względem wartości) tokenów, których emitenci deklarują utrzymanie stabilnej wartości tokenu w relacji do waluty oficjalnej, używa USD jako waluty odniesienia.

⁷⁹ Świadczenie usług przez podmioty spoza UE, które nie posiadają zezwolenia będzie dozwolone jedynie w odniesieniu do klientów, którzy z własnej inicjatywy nawiązali relacje gospodarcze z tymi podmiotami.

- banki – w pełnym zakresie,
- centralne depozyty papierów wartościowych – w zakresie usług powierniczych,
- firmy inwestycyjne – w zakresie usług odpowiadających usługom w zakresie instrumentów finansowych, na których świadczenie firma posiada zezwolenie,
- instytucje pieniądza elektronicznego – w zakresie usług powierniczych oraz usług przesyłania kryptoaktywów, ale wyłącznie dotyczących emitowanych przez siebie EMT,
- spółki zarządzające funduszami inwestycyjnymi, w tym alternatywnymi funduszami inwestycyjnymi – w odniesieniu do przyjmowania i przekazywania zleceń, usług zarządzania portfelem kryptoaktywów, jak również usług doradztwa w zakresie kryptoaktywów,
- podmioty prowadzące rynek regulowany w rozumieniu Dyrektywy MIFID II⁸⁰ - w zakresie prowadzenia platformy obrotu kryptoaktywami.

Rozporządzenie wprowadza do porządku prawnego kategorię istotnych dostawców usług kryptoaktywów (sCASP), tj. takich, którzy mają przynajmniej 15 milionów aktywnych użytkowników w UE. Nadzór nad sCASP ma sprawować krajowy organ nadzoru, jednak będzie on zobowiązany do informowania ESMA o istotnych działaniach nadzorczych w odniesieniu do sCASP, takich jak postępowania licencyjne, nałożenie kar, czy zobowiązanie do podjęcia działań w celu usunięcia nieprawidłowości.

Rozporządzenie będzie obowiązywać od 30 grudnia 2024 r., z wyjątkiem przepisów dotyczących tokenów ART i EMT, które będą obowiązywać od 30 czerwca 2024 r. Funkcjonowanie rozporządzenia MiCA w Polsce będzie wymagało przyjęcia dodatkowych przepisów krajowych, które powierzą KNF nadzór nad rynkiem kryptoaktywów oraz podmiotami świadczącymi usługi na tym rynku⁸¹.

Rozporządzenia delegowane Komisji Europejskiej uzupełniające rozporządzenie UE dotyczące działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji CCP

W maju 2023 r. KE przyjęła rozporządzenia delegowane uzupełniające rozporządzenie 2021/23 dotyczące przeprowadzania działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji CCP⁸². Regulują one:

- okoliczności, w których rzeczoznawcę przeprowadzającego wycenę wartości ekonomicznej CCP poddanego restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji uznaje się za niezależnego od organu ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji oraz od kontrahenta centralnego; projekt rozporządzenia delegowanego określa również metodę oceny wartości aktywów

⁸⁰ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2014/65/UE z dnia 15 maja 2014 r. w sprawie rynków instrumentów finansowych oraz zmieniająca dyrektywę 2002/92/WE i dyrektywę 2011/61/UE.

⁸¹ Konieczna będzie m.in. zmiana ustawy z dnia 21 lipca 2006 r. o nadzorze nad rynkiem finansowym (Dz.U.2023.753 t.j.).

⁸² Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/23 z dnia 16 grudnia 2020 r. w sprawie ram na potrzeby przeprowadzenia działań naprawczych oraz restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji w odniesieniu do kontrahentów centralnych oraz zmieniające rozporządzenia (UE) nr 1095/2010, (UE) nr 648/2012, (UE) nr 600/2014, (UE) nr 806/2014 i (UE) 2015/2365 oraz dyrektywy 2002/47/WE, 2004/25/WE, 2007/36/WE, 2014/59/UE i (UE) 2017/1132 (Dz. U. UE L 22 z dnia 22 stycznia 2021 r., str. 1), dalej „rozporządzenie 2021/23”.

i zobowiązań kontrahenta centralnego, metodę obliczania bufora z tytułu dodatkowych strat, które należy uwzględnić w wycenach wstępnych, oraz metodę przeprowadzania wyceny na potrzeby stosowania zasady niepogarszania sytuacji wierzycieli⁸³;

- warunki, na jakich wymagane jest przekazanie klientom i klientom pośrednim odszkodowania (lub jego ekwiwalentu pieniężnego) otrzymanego przez członków rozliczających za straty, jakie ponieśli w wyniku zastosowania instrumentów alokacji strat, oraz warunki, na jakich przekazane klientom odszkodowanie uznaje się za proporcjonalne wobec odszkodowania otrzymanego przez członków rozliczających; projekt rozporządzenia określa także m.in. możliwe formy tego odszkodowania oraz metody obliczania i sposób jego wypłaty⁸⁴.

Oba rozporządzenia delegowane KE wejdą w życie w drugim półroczu 2023 r.

Ponadto w II połowie 2023 r. weszły w życie rozporządzenia delegowane do rozporządzenia 2021/23, które regulują:

- pisemne uzgodnienia i procedury dotyczące funkcjonowania kolegów ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji⁸⁵;
- zawartość planu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji⁸⁶.

⁸³ Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2023/1616 z dnia 3 maja 2023 r. uzupełniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/23 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych określających okoliczności, w których daną osobę uznaje się za niezależną od organu ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji oraz od kontrahenta centralnego, metodykę oceny wartości aktywów i zobowiązań kontrahenta centralnego, oddzielenie wycen, metodykę obliczania bufora z tytułu dodatkowych strat, który należy uwzględnić w wycenach wstępnych, oraz metodę przeprowadzania wyceny na potrzeby stosowania zasady niepogarszania sytuacji wierzycieli (Dz. U. UE. L 199 z dnia 9 sierpnia 2023 r., str. 14).

⁸⁴ Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2023/1615 z dnia 3 maja 2023 r. uzupełniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/23 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych określających warunki, na jakich odszkodowanie, ekwiwalent pieniężny takiego odszkodowania lub wszelkie wpływy należne zgodnie z art. 63 ust. 1 tego rozporządzenia mają być przekazywane klientom i klientom pośrednim oraz warunki, na jakich przekazanie to uznaje się za proporcjonalne (Dz. U. UE L 199 z dnia 9 sierpnia 2023 r., str. 9).

⁸⁵ Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2023/1192 z dnia 1 marca 2023 r. uzupełniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/23 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych określających treść pisemnych uzgodnień i procedur dotyczących funkcjonowania kolegów ds. restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji (Dz. U. UE L 158 z dnia 21 czerwca 2023 r., str. 31).

⁸⁶ Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2023/1193 z dnia 14 marca 2023 r. uzupełniające rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2021/23 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych określających treść planu restrukturyzacji i uporządkowanej likwidacji (Dz. U. UE L 158 z dnia 21 czerwca 2023 r., str. 48).

7.4.2. Projekty unijnych aktów prawnych związanych z funkcjonowaniem polskiego systemu płatniczego przedstawione w I półroczu 2023 r.

Pakiet regulacji dotyczących usług płatniczych:

Projekt dyrektywy PSD3

Po dokonaniu rewizji funkcjonowania dyrektywy PSD2⁸⁷, 28 czerwca 2023 r. KE opublikowała pakiet projektów regulacji dotyczących usług płatniczych oraz dostępu do danych finansowych, w tym projekt *dyrektywy w sprawie usług płatniczych i usług pieniądza elektronicznego* (PSD3 – *Payment Services Directive*⁸⁸) oraz projekt *rozporządzenia w sprawie usług płatniczych* (PSR - *Payment Services Regulation*⁸⁹).

Najważniejsze rozwiązania zaproponowane w projekcie dyrektywy PSD3 obejmują zmianę wymagań dotyczących licencji dla instytucji płatniczych (w tym dostosowanie kapitałów własnych do rodzaju świadczonych usług), jak również połączenie przepisów odnoszących się do oferowania usług płatniczych z przepisami regulującymi wydawanie pieniądza elektronicznego (połączenie przepisów dyrektyw PSD2 i EMD2⁹⁰). Ponadto zakresem dyrektywy PSD3 mają zostać objęci wydawcy tokenów pieniądza elektronicznego, zdefiniowani w rozporządzeniu MiCA. Wymogom dyrektywy będą podlegali również dostawcy świadczący usługi płatnicze z wykorzystaniem cyfrowego euro.

Jednocześnie zakres dyrektywy PSD3 ma ulec zawężeniu, ponieważ do rozporządzenia PSR zostanie przeniesionych wiele przepisów, które obecnie znajdują się w dyrektywie PSD2. Dotyczą one głównie ochrony użytkowników usług płatniczych, w tym transparentności umów o świadczenie usług, wymogów informacyjnych, reguł bezpieczeństwa, nieautoryzowanych transakcji płatniczych, jak również zasad działania podmiotów oferujących usługi dostępu do informacji o rachunku oraz usługi inicjowania transakcji płatniczej. Przeniesienie wyżej opisanych przepisów z dyrektywy do rozporządzenia powinno poprawić ich jednolite stosowanie we wszystkich państwach UE. W dyrektywie natomiast pozostaną regulacje odnoszące się do wymogów wobec instytucji płatniczych, ich licencjonowania oraz nadzoru nad ich działalnością.

⁸⁷ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2015/2366 z dnia 25 listopada 2015 r. w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego, zmieniająca dyrektywy 2002/65/WE, 2009/110/WE, 2013/36/UE i rozporządzenie (UE) nr 1093/2010 oraz uchylająca dyrektywę 2007/64/WE (Dz. Urz. UE L 337 z 23.12.2015, s. 35- 127).

⁸⁸ Wniosek legislacyjny KE z dnia 28 czerwca 2023 r. dotyczący dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie usług płatniczych i usług związanych z pieniądzem elektronicznym w ramach rynku wewnętrznego, zmieniająca dyrektywę 98/26/WE i uchylająca dyrektywy (UE) 2015/2366 i 2009/110/WE.

⁸⁹ Wniosek legislacyjny KE z dnia 28 czerwca 2023 r. dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego i zmieniające rozporządzenie (UE) nr 1093/2010.

⁹⁰ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/110/WE z dnia 16 września 2009 r. w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje pieniądza elektronicznego oraz nadzoru ostrożnościowego nad ich działalnością, zmieniająca dyrektywy 2005/60/WE i 2006/48/WE oraz uchylająca dyrektywę 2000/46/WE (Dz. Urz. UE L 267 z 10.10.2009, str. 7–17).

Z punktu widzenia zwiększania dostępu do gotówki, istotna jest propozycja wyłączenia sklepów detalicznych spod zakresu zarówno dyrektywy PSD3, jak i rozporządzenia PSR, w przypadku gdy świadczą one usługę wypłaty gotówki (*cashback*). Wyłączenie to ma obowiązywać bez względu na to, czy klienci dokonują zakupów w tych sklepach. Doprecyzowano zatem, że podmioty te nie będą musiały ubiegać się o licencję dostawcy usług płatniczych. Usługi takie powinny pozytywnie wpłynąć na dostęp do gotówki dla osób, które w określonych okolicznościach nie mogą albo nie chcą posługiwać się bezgotówkowymi instrumentami płatniczymi.

W projekcie dyrektywy PSD3 zaproponowano również rozwiązania dotyczące uczestnictwa instytucji płatniczych w systemach płatności objętych przepisami dyrektywy SFD⁹¹ (ramka 1).

*Projekt rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie usług płatniczych na rynku wewnętrznym*⁹²

W projekcie PSR zaprezentowano liczne zmiany wymogów regulacyjnych dotyczących świadczenia usług płatniczych. KE proponuje eliminację z obrotu prawnego pojęcia instytucji pieniądza elektronicznego oraz pozostawienie wyłącznie instytucji płatniczych, które będą mogły – po uzyskaniu zezwolenia – świadczyć usługi w zakresie pieniądza elektronicznego. Ponadto zmieniony ma być zakres obecnie obowiązującej dyrektywy o usługach płatniczych (np. dodano wyłączenie usług polegających na wypłacie gotówki w sklepie bez konieczności zakupu towarów lub usług – dokonywania odrębnej transakcji płatniczej), a także rozszerzony katalog definicji (np. o zdalne inicjowanie transakcji płatniczej). KE opowiada się również za rezygnacją z regulowania procedury potwierdzania dostępności środków na rachunku płatniczym oraz rozszerzenie zakazu nakładania dodatkowych opłat (tzw. *surcharge*) dla poleceń przelewu i poleceń zapłaty wykonywanych we wszystkich walutach państw UE.

W omawianym projekcie przewidziano zmiany w odniesieniu do obowiązków informacyjnych dostawców usług płatniczych. Zaproponowano wprowadzenie obowiązku informowania użytkownika w umowie ramowej o świadczenie usługi płatniczej o możliwości skorzystania z procedury pozasądowego rozwiązania sporu w razie jego zaistnienia. KE uznaje za zasadne wprowadzenie wymogu wyszczególniania przez dostawcę w historii rachunku informacji, które jednoznacznie identyfikują odbiorcę środków (włącznie z firmą w przypadku przedsiębiorców). Nowym rozwiązaniem jest propozycja nałożenia na dostawcę usług płatniczych obowiązku wskazania płatnikowi przybliżonego terminu przetransferowania środków na rachunek odbiorcy z siedzibą poza UE (wraz z szacunkowymi kosztami zamiany walut).

W omawianym projekcie KE proponuje wprowadzenie zmian w przepisach dotyczących odpowiedzialności z tytułu dokonywania transakcji płatniczych. Wśród nich znajduje się przyznanie dostawcy usług płatniczych możliwości odmowy zwrotu płatnikowi utraconych

⁹¹ Dyrektywa 98/26/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 19 maja 1998 r. w sprawie zamknięcia rozliczeń w systemach płatności i rozrachunku papierów wartościowych (Dz. Urz. UE L 166 z 11.6.1998, str. 45–50).

⁹² Wniosek legislacyjny KE z dnia 28 czerwca 2023 r. dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie usług płatniczych w ramach rynku wewnętrznego i zmieniającego rozporządzenie (UE) nr 1093/2010.

środków z tytułu dokonania nieautoryzowanej transakcji płatniczej wyłącznie w przypadku uzasadnionych podstaw podejrzewania oszustwa ze strony płatnika. W takiej sytuacji istniałby wymóg obowiązkowego uzasadnienia braku zwrotu i powiadomienia o tym właściwego organu. Zakłada się także obarczenie dostawcy usług płatnika pełną odpowiedzialnością z tytułu utraty środków w wyniku dokonania polecenia przelewu, jeśli nie powiadomił on tego płatnika o wykrytej rozbieżności między unikatowym identyfikatorem a nazwą odbiorcy. Za uzasadnione uznano obciążanie dostawcy usług płatniczych konsekwencjami, w przypadku gdy konsument został nakłoniony do autoryzacji transakcji płatniczej przez osobę trzecią, podszywającą się pod pracownika dostawcy usług płatniczych przy użyciu kłamstwa lub podstęp, a także wprowadzenie obowiązku współpracy dostawców usług telekomunikacyjnych z dostawcami usług płatniczych w celu zapobiegania tego rodzaju oszustwom. KE proponuje również objęcie dostawców usług technicznych i podmiotów prowadzących schematy płatnicze odpowiedzialnością z tytułu braku wsparcia w stosowaniu silnego uwierzytelniania użytkownika. Przedstawiony projekt regulacji przesądza o braku roszczeń wobec płatnika w związku z dokonywaną transakcją płatniczą, w przypadku gdy dostawcy płatnika lub odbiorcy skorzystali z wyłączenia stosowania silnego uwierzytelniania użytkownika.

Pozostałe rozwiązania zawarte w projekcie PSR dotyczą m.in.:

- zobowiązania dostawców prowadzących rachunki płatnicze do oferowania użytkownikom możliwości odwołania przyznanego dostępu do danych, które zostało udzielone dowolnemu dostawcy usług płatniczych, świadczącemu usługi płatnicze inicjowania transakcji płatniczej lub dostępu do informacji o rachunku;
- nałożenia na dostawcę usług płatniczych obowiązku oferowania usługi weryfikacji zgodności identyfikatora rachunku płatniczego i nazwiska lub nazwy odbiorcy podanych przez płatnika w przypadku dokonywania polecenia przelewu (we wszystkich walutach państw członkowskich UE);
- zobowiązania dostawców usług płatniczych do wdrożenia mechanizmu monitorowania transakcji w celu zapewnienia stosowania silnego uwierzytelniania użytkownika i optymalizacji zapobiegania oraz wykrywania transakcji oszukańczych (włącznie z możliwością przekazywania danych osobowych płatników pomiędzy dostawcami).

Projekt PSR nie zawiera modyfikacji katalogu usług płatniczych względem obecnie obowiązującego i ujętego w załączniku do PSD2. Omawiana regulacja miałaby wejść w życie po 20 dniach od publikacji i być stosowana po 18 miesiącach od dnia wejścia w życie.

Ramka 1. Dostęp podmiotów niebankowych do wyznaczonych systemów płatności

Zaproponowanemu, w wyniku rewizji dyrektywy PSD2, pakietowi regulacyjnemu z zakresu usług płatniczych towarzyszy ocena skutków regulacji¹, która identyfikuje, jako jeden z głównych problemów unijnego rynku usług płatniczych, istnienie nierównych warunków konkurencji między bankowymi i niebankowymi dostawcami usług płatniczych. Inicjatywa legislacyjna KE ma za zadanie poprawić dostęp dostawców usług płatniczych niebędących bankami do tzw. wyznaczonych systemów płatności.

W tym obszarze zasadniczą zmianą zaproponowaną w projekcie dyrektywy PSD3 jest nowelizacja art. 2 lit. (b) dyrektywy SFD², która w zakres definicji instytucji mogących być uczestnikami systemów wyznaczonych włącza instytucję płatniczą w rozumieniu art. 2 pkt 4 dyrektywy PSD3 (tj. osobę prawną, której zgodnie z art. 13 dyrektywy PSD3 udzielono zezwolenia na świadczenie i wykonywanie usług płatniczych lub usług pieniądza elektronicznego w całej UE)³. Uczestnictwo takiej instytucji płatniczej w wyznaczonych systemach w rozumieniu dyrektywy SFD byłoby ograniczone jedynie do systemów płatności. Jednocześnie zaproponowano przyznanie państwom członkowskim 6-miesięcznego terminu na transpozycję i rozpoczęcie stosowania zmienionych przepisów w dyrektywie SFD, tj. krótszego terminu niż w przypadku innych przepisów dyrektywy PSD3, dla których przewidziano 18-miesięczny termin implementacji. Uzasadniono to potrzebą jak najszybszego wyrównania warunków działania banków i niebankowych dostawców usług płatniczych oraz zapewnienia równych reguł konkurencji (motyw 71 projektu PSD3).

Niezależnie od propozycji KE, Parlament Europejski w toku prac nad projektem *rozporządzenia w sprawie płatności natychmiastowych w euro*⁴ zaproponował poprawkę mającą na celu zmianę dyrektywy SFD w celu umożliwienia instytucjom płatniczym oraz instytucjom pieniądza elektronicznego dostępu do systemów wyznaczonych w rozumieniu tej dyrektywy⁵. Państwa członkowskie miałyby 18 miesięcy od dnia wejścia w życie (20 dzień po dniu publikacji w Dzienniku Urzędowym UE) projektowanego rozporządzenia na wprowadzenie i stosowanie zaproponowanych środków.

Poza wspomnianą zmianą dyrektywy SFD, KE proponuje w projekcie rozporządzenia PSR nowe regulacje dotyczące dostępu do systemów płatności dla posiadających zezwolenie lub zarejestrowanych dostawców usług płatniczych. Zaproponowany art. 31 rozporządzenia PSR znacznie rozszerza obecny art. 35 dyrektywy PSD2 w zakresie dostępu do systemów płatności i obowiązków dla ich operatorów.

Wymóg posiadania zasad i procedur dostępu, które są proporcjonalne, obiektywne, transparentne i niedyskryminujące, zostałby rozszerzony również na systemy płatności wyznaczone zgodnie z dyrektywą SFD. Ograniczenie dostępu do systemu płatności musiałoby być uzasadnione koniecznością ochrony przed określonymi rodzajami ryzyka, w tym, w stosownych przypadkach, ryzykiem rozrachunku, ryzykiem operacyjnym, ryzykiem kredytowym, ryzykiem płynności i ryzykiem biznesowym, lub ochroną stabilności finansowej i operacyjnej systemu płatności (art. 31 ust. 1 PSR). Operatorzy systemów płatności byłiby zobowiązani do przeprowadzenia oceny ryzyka przy rozpatrywaniu wniosku o uczestnictwo złożonego przez posiadającego zezwolenie lub zarejestrowanego dostawcę usług płatniczych. Zaproponowano także wprowadzenie obowiązku publicznego udostępnienia zasad i procedur dotyczących dopuszczenia do uczestnictwa w danym

systemie płatności oraz kryteriów i metodyki, które operator stosuje do oceny ryzyka związanego z ubieganiem się przez dostawcę o uczestnictwo. Informacja o możliwości uczestnictwa w systemie lub odmowa musiałaby zostać przedstawiona na piśmie. W przypadku odmowy informacja taka miałaby zawierać pełne uzasadnienie⁶. Odmowa mogłaby mieć miejsce tylko wtedy, gdy ze wspomnianej oceny wynikałoby, że wnioskujący podmiot stwarzałby zagrożenia dla systemu, o których mowa w art. 31 ust. 1 PSR. Jednocześnie, zaproponowano utrzymanie zakazu nakładania:

- ograniczeń dotyczących wymogu uczestnictwa w innych systemach płatności;
- zasad, które wprowadzają odmienny sposób traktowania pomiędzy posiadającymi zezwolenie dostawcami usług płatniczych lub pomiędzy zarejestrowanymi dostawcami usług płatniczych w odniesieniu do ich praw, obowiązków i uprawnień jako uczestników systemu płatności;
- ograniczeń ze względu na status instytucjonalny.

Wprowadzenie projektowanych regulacji oznaczałoby dla operatorów konieczność dostosowania ich systemów płatności do tych zmian także pod względem organizacyjnym i technicznym.

Nowym rozwiązaniem, zaproponowanym w rozporządzeniu PSR, jest nałożenie na państwa członkowskie obowiązku wyznaczenia właściwego organu odpowiedzialnego za nadzór nad systemami płatności, które nie są objęte nadzorem Eurosystemu, zgodnie z rozporządzeniem (UE) nr 795/2014⁷. Ma to zapewnić przestrzeganie zasad określonych w art. 31 projektu rozporządzenia PSR przez systemy płatności podlegające ich prawu krajowemu. Przepisy implementujące te rozwiązania prawne mogą mieć wpływ na zakres uprawnień nadzorczych Prezesa NBP w zakresie nadzoru systemowego (*oversight*) nad systemami płatności.

Planuje się, że stosowanie rozwiązań przewidzianych w projektowanym art. 31 PSR nastąpi 18 miesięcy od daty wejścia w życie rozporządzenia, która ma przypadać dwudziestego dnia po dniu publikacji tego rozporządzenia w Dzienniku Urzędowym UE.

¹ Commission Staff Working Document Impact Assessment Report Accompanying the documents Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on payment services in the internal market and amending Regulation (EU) No 1093/2010 and Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on payment services and electronic money services in the Internal Market amending Directive 98/26/EC and repealing Directives 2015/2366/EU and 2009/110/EC, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52023SC0231>.

² Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 98/26/WE z dnia 19 maja 1998 r. w sprawie zamknięcia rozliczeń w systemach płatności i rozrachunku papierów wartościowych (Dz. Urz. UE. L 166 z 11.6.1998, s. 45-50, z późn. zm.).

³ Za wyjątkiem instytucji płatniczych korzystających z wyłączeń określonych w art. 34, 36 i 38 dyrektywy PSD3 (są to zarejestrowani dostawcy usług płatniczych korzystających z wyłączeń krajowych, dostawcy świadczący wyłącznie usługę dostępu do informacji o rachunku oraz operatorzy bankomatów oferujący usługę wypłaty gotówki, którzy nie prowadzą rachunków płatniczych i nie świadczą innych usług płatniczych).

⁴ Wniosek legislacyjny KE z dnia 26 października 2022 r. dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady zmieniającego rozporządzenia (UE) nr 260/2012 i (UE) 2021/1230 w odniesieniu do poleceń przelewu natychmiastowego w euro, [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022PC0546R\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:52022PC0546R(01)).

⁵ Propozycja poprawki zawarta jest w art. 2a zgodnie z raportem ECON dostępnym pod adresem: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2023-0230_EN.html.

⁶ W uzasadnieniu do wniosku legislacyjnego mowa jest w tym kontekście o prawie do odwołania od decyzji w sprawie wniosku o dostęp do systemu płatności (s. 9 projektu rozporządzenia PSR). Jednakże, zarówno motywy, jak i treść przepisu art. 31 projektu rozporządzenia PSR nie wspominają o takim prawie.

⁷ Rozporządzenie Europejskiego Banku Centralnego (UE) nr 795/2014 z dnia 3 lipca 2014 r. w sprawie wymogów nadzorczych w odniesieniu do systemów płatności o znaczeniu systemowym (Dz. U. UE. L 217 z 23.7.2014, s. 16-30, z późn. zm.).

*Projekt rozporządzenia w sprawie statusu banknotów i monet euro jako prawnego środka płatniczego*⁹³

Podstawowym celem ogłoszonego przez KE 28 czerwca 2023 r. projektu jest uregulowanie statusu banknotów i monet euro jako prawnego środka płatniczego oraz dostępu do nich, jak przewidziano odpowiednio w art. 128 ust. 1 TFUE⁹⁴ i art. 11 rozporządzenia (WE) nr 974/98⁹⁵. Projektodawca podkreślił, że podjęcie tej inicjatywy było niezbędne z uwagi na opublikowany w tym samym dniu projekt rozporządzenia ustanawiającego cyfrowe euro. Ten ostatni środek płatniczy, jak podkreśliła KE, ma uzupełniać gotówkę, a nie ją zastąpić. W projekcie przyjęto, że banknoty i monety w euro oraz ich cyfrowy odpowiednik powinny być w pełni wymienne według ich wartości nominalnej. KE zakłada ponadto, że każdy w strefie euro powinien mieć wystarczający i skuteczny dostęp do banknotów i monet w tej walucie.

Zakres przedmiotowy projektu nie obejmuje płatności z tytułu nabytych dóbr i usług na odległość, w tym *online*. Na potrzeby tego aktu proponuje się przyjąć definicję np. jednostronnych odmów akceptacji gotówki *ex ante*. Należy przez to rozumieć sytuację, w której sprzedawca lub usługodawca jednostronnie odmawia akceptacji gotówki jako metody płatności, na przykład wprowadzając znak „brak płatności gotówką”. W takim przypadku między płatnikiem a odbiorcą płatności nie zachodzi dobrowolne uzgodnienie co do metody płatności. Ponadto w projekcie założono, że status banknotów i monet w euro jako prawnego środka płatniczego przesądza o ich obowiązkowej akceptacji z mocą umarzania zobowiązań oraz – co do zasady – uniemożliwia odmowę ich przyjęcia przez odbiorcę. Wprowadzono przy tym zakaz narzucania dodatkowych opłat z tytułu akceptacji gotówki.

Od obowiązku akceptacji gotówki przewidziano wyjątki. Odbiorcy będzie przysługiwać prawo odmowy jej przyjęcia, gdy jest ona dokonywana w dobrej wierze i oparta na uzasadnionych oraz przejściowych okolicznościach, pozostających poza kontrolą odbiorcy zgodnie z zasadą proporcjonalności. Jako przykład wskazano niewielką kwotę do zapłaty i chęć dokonania płatności banknotem o wysokim nominale; ciężar dowodu ustalono po stronie odbiorcy. Odmowa ta byłaby także możliwa, gdy przed dokonaniem płatności odbiorca i płatnik uzgodnili inny sposób dokonania zapłaty. Ponadto planuje się możliwość przyznania KE prawa do wydania aktów

⁹³ Wniosek legislacyjny KE z dnia 28 czerwca 2023 r. dotyczący rozporządzenia w sprawie statusu banknotów i monet euro jako prawnego środka płatniczego.

⁹⁴ Art. 128 ust. 1 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 83 z 30.03.2010, s. 47-388): „1. Europejski Bank Centralny ma wyłączne prawo do upoważniania do emisji banknotów euro w Unii. Banknoty takie mogą emitować Europejski Bank Centralny i krajowe banki centralne. Banknoty emitowane przez Europejski Bank Centralny i krajowe banki centralne są jedynym legalnym środkiem płatniczym w Unii.”

⁹⁵ Art. 11 rozporządzenia Rady (WE) Nr 974/98 z dnia 3 maja 1998 r. w sprawie wprowadzenia euro (Dz. Urz. UE L 139 z 11.5.1998, s. 1, z późn. zm.): „Art. 11. Ze skutkiem od odpowiedniej daty wymiany pieniądza gotówkowego, uczestniczące Państwa Członkowskie emitują monety denominowane w euro lub w centach, spełniające wymogi w zakresie nominału i specyfikacji technicznej, które Rada może ustalić zgodnie z art. 106 ust. 2 zdanie drugie Traktatu. Bez uszczerbku dla art. 15 oraz postanowień umów zawartych zgodnie z art. 111 ust. 3 Traktatu dotyczących kwestii walutowych, monety te są jedynymi monetami o statusie prawnych środków płatniczych w uczestniczących Państwach Członkowskich. Z wyjątkiem instytucji emitującej monety oraz osób wyraźnie wyznaczonych na mocy przepisów krajowych emitującego Państwa Członkowskiego, żadna ze stron nie jest zobowiązana do przyjęcia w ramach jednej płatności więcej niż 50 monet.”

delegowanych, w treści których – w razie potrzeby – lista wyjątków od zasady akceptowania gotówki zostanie uzupełniona.

Państwa UE zostaną zobowiązane do monitorowania akceptacji gotówki w oparciu o wskaźniki przygotowane przez KE i na tej podstawie oceny spełniania celów rozporządzenia. W razie stwierdzenia zagrożenia ich realizacji, na państwa członkowskie planuje się nałożyć obowiązek podjęcia stosownych środków zaradczych.

Projektodawca planuje również nałożyć na państwa członkowskie wymóg zapewnienia wystarczającego i efektywnego dostępu do gotówki na ich terytorium. W tym celu powinny one monitorować ten dostęp z wykorzystaniem wskaźników przygotowanych przez KE oraz przekazywać stosowne informacje w odniesieniu do dostępu do gotówki. Państwa UE zostaną także zobowiązane do podejmowania działań zaradczych w razie identyfikacji zagrożenia dla realizacji celów rozporządzenia w zakresie utrzymywania wystarczającego i efektywnego dostępu do gotówki.

KE uznała, że wypełnienie zadań związanych z monitorowaniem dostępu do gotówki i jej akceptacji oraz podejmowania przewidzianych działań zaradczych w przypadku stwierdzenia nieprawidłowości w tych kwestiach wymaga od państw UE wyznaczenia odrębnego organu. Do jego zadań będzie należało także przekazywanie corocznych raportów KE oraz EBC.

Rozporządzenie ma wejść w życie dwudziestego dnia po jego opublikowaniu w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej.

Projekt rozporządzenia w sprawie ustanowienia cyfrowego euro⁹⁶

W dniu 28 czerwca 2023 r. Komisja Europejska przyjęła i opublikowała pakiet legislacyjny dotyczący jednolitej waluty euro⁹⁷, w tym projekt rozporządzenia mającego na celu ustanowienie cyfrowego euro oraz rozporządzenia określającego zasady świadczenia usług w zakresie cyfrowego euro przez dostawców usług płatniczych spoza strefy euro. Wnioski legislacyjne są spójne z unijną strategią w zakresie płatności detalicznych z 2020 r.⁹⁸

Projekt rozporządzenia w sprawie ustanowienia cyfrowego euro tworzy podstawy prawne dla wprowadzenia i jednolitego funkcjonowania waluty cyfrowej w strefie euro. Zgodnie z propozycją KE, cyfrowe euro, emitowane przez EBC lub krajowe banki centralne państw strefy euro, miałyby być dostępne dla osób fizycznych i prawnych do realizacji płatności detalicznych. Cyfrowe euro

⁹⁶ Wniosek legislacyjny KE z dnia 28 czerwca 2023 r. dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie ustanowienia cyfrowego euro

⁹⁷ Projekty trzech rozporządzeń UE oraz analizy wpływu wprowadzenia cyfrowego euro m.in. na funkcjonowanie sektora bankowego zostały opublikowane pod adresem: https://finance.ec.europa.eu/publications/digital-euro-package_en

⁹⁸ W strategii znalazło się m.in. poparcie dla tworzenia konkurencyjnych ogólnoeuropejskich rozwiązań płatniczych oraz zbadania możliwości wprowadzenia cyfrowego euro. Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów w sprawie unijnej strategii w zakresie płatności detalicznych: eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52020DC0592

posiadałoby status prawnego środka płatniczego w krajach strefy euro, z obowiązkiem akceptacji płatności w walucie cyfrowej przez sprzedawców (poza pewnymi wyjątkami określonymi w projekcie regulacji).

Zgodnie z projektem rozporządzenia, cyfrowe euro miałyby być wprowadzane w krajach Eurosystemu równoległe do gotówki euro i funkcjonować obok innych bezgotówkowych instrumentów płatniczych. Środki na rachunku cyfrowego euro nie byłyby oprocentowane. Cyfrowe euro miałyby umożliwiać dokonywanie płatności natychmiastowo, nieprzerwanie, zarówno w trybie *online*, jak i *offline* od samego początku uruchomienia systemu cyfrowego euro. Ewentualne wprowadzenie cyfrowego euro miałyby także działać na rzecz włączenia finansowego, przez zapewnienie rozwiązań ułatwiających korzystanie z niego m.in. osobom z niepełnosprawnościami, osobom o ograniczonych umiejętnościach cyfrowych oraz osobom starszym. Cyfrowe euro nie byłoby programowalnym pieniądzem, czyli nie zawierałoby rozwiązań pozwalających na wprowadzenie ograniczeń, np. czasowych lub przedmiotowych, dla realizacji transakcji z jego udziałem.

Cyfrowe euro mogłyby być dystrybuowane za pośrednictwem dostawców usług płatniczych pochodzących ze wszystkich państw członkowskich UE⁹⁹. Po wejściu w życie rozporządzenia i dokonaniu emisji cyfrowego euro, dostawcy usług płatniczych mogliby świadczyć usługi związane z cyfrowym euro na rzecz:

- osób fizycznych i prawnych mających miejsce zamieszkania lub siedzibę w państwach strefy euro,
- osób fizycznych i prawnych, które otworzyły rachunek w cyfrowym euro w czasie, gdy miały miejsce zamieszkania lub siedzibę w państwach strefy euro, ale obecnie tam nie zamieszkują lub nie mają siedziby,
- osób odwiedzających państwa strefy euro (np. w celach turystycznych, biznesowych lub edukacyjnych)¹⁰⁰.

Dystrybucja cyfrowego euro przez dostawców usług płatniczych, innych niż instytucje kredytowe, odbywałaby się z ich własnej inicjatywy. Natomiast instytucje kredytowe ze strefy euro prowadzące rachunki płatnicze miałyby obowiązek otwierania, na wniosek klientów, rachunków cyfrowego euro i świadczenia usług podstawowych związanych z walutą cyfrową. Usługi te obejmowałyby:

- otwieranie, prowadzenie i zamykanie rachunku płatniczego w cyfrowym euro,
- wgląd w salda i transakcje realizowane z udziałem cyfrowego euro,
- nieautomatyzowane zasilanie i odsilanie rachunku w cyfrowym euro pieniądzem banku komercyjnego,

⁹⁹ Zgodnie z Porozumieniem o Europejskim Obszarze Gospodarczym (EOG) usługi te będą mogli świadczyć także dostawcy usług płatniczych z pozostałych państw EOG, tj. z Islandii, Norwegii i Liechtensteinu.

¹⁰⁰ EBC będzie mógł wprowadzić limit co do czasu (liczonego od momentu wyjazdu lub przeniesienia siedziby) korzystania z cyfrowego euro przez podmioty z drugiej i trzeciej z tych kategorii.

- zasilanie i odsilanie rachunku w cyfrowym euro z wykorzystaniem gotówki euro,
- inicjowanie i przyjmowanie płatności w cyfrowym euro za pośrednictwem elektronicznego instrumentu płatniczego,
- automatyczne przenoszenie środków pomiędzy rachunkiem w cyfrowym euro a tradycyjnym rachunkiem płatniczym w banku komercyjnym w sytuacji pojawienia się nadwyżki środków w cyfrowym euro powyżej dopuszczalnego limitu kwotowego (*waterfall*) lub realizacji transakcji w cyfrowym euro, której kwota przewyższa dopuszczalny limit przechowywania środków na rachunku w cyfrowym euro (*reverse-waterfall*),
- udostępnianie co najmniej jednego elektronicznego instrumentu płatniczego do transakcji w cyfrowym euro.

Użytkownicy cyfrowego euro mogliby posiadać jeden rachunek płatniczy w cyfrowym euro albo większą liczbę takich rachunków, u tego samego lub u różnych dostawców usług płatniczych. Wskazane powyżej usługi podstawowe związane z cyfrowym euro miałyby być świadczone nieodpłatnie na rzecz osób fizycznych. Za pozostałe usługi świadczone dla tej grupy użytkowników końcowych mogłyby być pobierane opłaty (np. za płatności cykliczne czy warunkowe, czyli dokonywane po spełnieniu ściśle określonych warunków, uzgodnionych przez płatnika i odbiorcę płatności). Sprzedawcy przyjmujący płatności w cyfrowym euro mogliby być obciążani opłatami przez dostawców usług płatniczych. Wysokość opłat pobieranych przez tych dostawców od akceptantów z tytułu realizacji płatności w cyfrowym euro lub opłat pobieranych w ramach wzajemnych rozliczeń między dostawcami usług płatniczych (np. pomiędzy dostawcą usług płatniczych, który pobiera od akceptanta opłaty za obsługę płatności, a dostawcą usług płatniczych, który nie będzie mógł obciążać opłatami płatnika – osoby fizycznej za usługi podstawowe związane z cyfrowym euro), byłyby ograniczona odpowiednimi regulacjami¹⁰¹.

Projekt przewiduje możliwość zastosowania przez EBC rozwiązań ograniczających wykorzystanie cyfrowego euro w roli środka przechowywania wartości, w szczególności w drodze wprowadzenia limitów kwotowych środków, które mogą być w posiadaniu osób fizycznych i prawnych w strefie euro lub poza nią.

Projekt rozporządzenia przewiduje także możliwość udostępnienia cyfrowego euro osobom fizycznym i prawnym z państw członkowskich UE, których walutą nie jest euro, oraz pozostałych państw EOG. Udostępnienie cyfrowego euro poza strefą euro mogłoby nastąpić po spełnieniu wszystkich poniższych warunków:

- państwo członkowskie spoza strefy euro wystąpiłoby z wnioskiem o zapewnienie osobom fizycznym i prawnym, mającym miejsce zamieszkania lub siedzibę w tym państwie, dostępu do cyfrowego euro oraz możliwości korzystania z niego, a także poinformowałoby o tym wniosku pozostałe państwa UE, EBC i KE,

¹⁰¹ Wysokość opłat nakładanych przez dostawców usług płatniczych na sprzedawców (akceptantów) będzie monitorowana przez EBC i ograniczona zgodnie z przepisami rozporządzenia. Nie powinny one przekraczać m.in. opłat pobieranych w związku z korzystaniem z podobnych instrumentów płatniczych.

- państwo członkowskie spoza strefy euro wprowadziłoby wszelkie niezbędne zmiany do prawa krajowego, aby zapewnić spełnienie wymogów zawartych w aktach prawnych dotyczących cyfrowego euro oraz wymogów technicznych funkcjonowania cyfrowego euro ustalonych przez EBC,
- EBC i bank centralny tego państwa członkowskiego podpisałyby stosowne porozumienie.

Limity kwotowe dotyczące posiadania środków w cyfrowym euro przez osoby fizyczne i prawne spoza strefy euro byłyby równe lub niższe niż przyjęte w strefie euro. Ich wysokość byłaby ustalana przez EBC po przeprowadzeniu konsultacji z bankami centralnymi państw członkowskich spoza strefy euro i byłyby jednolite dla państw członkowskich spoza strefy euro.

Projekt rozporządzenia w sprawie świadczenia usług związanych z cyfrowym euro przez dostawców usług płatniczych zarejestrowanych w państwach członkowskich, których walutą nie jest euro¹⁰²

Celem rozporządzenia jest określenie szczególnych obowiązków, których dostawcy usług płatniczych zarejestrowani w państwach członkowskich spoza strefy euro muszą przestrzegać podczas prowadzenia dystrybucji cyfrowego euro, oraz określenie zasad egzekwowania przestrzegania tych obowiązków i nadzoru nad ich wykonywaniem.

Rozporządzenie wskazuje, że dostawcy usług płatniczych zarejestrowani w państwach członkowskich, których walutą nie jest euro, mogliby świadczyć usługi płatnicze związane z cyfrowym euro wszystkim użytkownikom cyfrowego euro, również transgranicznie. W projekcie zostały wskazane szczegółowe przepisy z projektu rozporządzenia w sprawie ustanowienia cyfrowego euro, które mają zastosowanie w przypadku dostawców usług płatniczych spoza strefy euro. Do usług związanych z cyfrowym euro świadczonych przez te instytucje będą miały ponadto zastosowanie nowelizowane przepisy *dyrektywy w sprawie usług płatniczych*¹⁰³, jak i *dyrektywy*¹⁰⁴ i *rozporządzenia*¹⁰⁵ dotyczących przeciwdziałania praniu pieniędzy i finansowaniu terroryzmu. Omawiany wniosek legislacyjny zmienia również definicję „środków” zawartą w przepisach dotyczących płatności transgranicznych w UE. Nowe brzmienie tej definicji obejmie zarówno pieniądz banku centralnego emitowany do użytku detalicznego, pieniądz skrypturalny, jak też pieniądz elektroniczny.

¹⁰² Wniosek legislacyjny KE z dnia 28 czerwca 2023 r. dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie świadczenia usług związanych z cyfrowym euro przez dostawców usług płatniczych zarejestrowanych w państwach członkowskich, których walutą nie jest euro.

¹⁰³ Wniosek legislacyjny KE z dnia 28 czerwca 2023 r. dotyczący dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie usług płatniczych i usług związanych z pieniądzem elektronicznym w ramach rynku wewnętrznego.

¹⁰⁴ Wniosek legislacyjny KE z dnia 20 lipca 2021 r. dotyczący dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie mechanizmów, które państwa członkowskie powinny wprowadzić, mających na celu zapobieganie wykorzystywaniu systemu finansowego do prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu.

¹⁰⁵ Wniosek legislacyjny KE z dnia 20 lipca 2021 r. dotyczący rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie przeciwdziałania korzystaniu z systemu finansowego w celu prania pieniędzy lub finansowania terroryzmu.

Dostawcy usług płatniczych spoza strefy euro prowadzący dystrybucję cyfrowego euro będą podlegali nadzorowi tych państw członkowskich, jak również będą zobowiązani stosować się do sankcji nakładanych przez te państwa. Projekt rozporządzenia nie ingeruje w normy ostrożnościowe dotyczące dostawców usług płatniczych oraz nie zmienia zasad współpracy nadzorczej *home-host*. Projektowane rozporządzenie wprowadza natomiast obowiązek współpracy nadzorców macierzystych z EBC w obszarach regulowanych przepisami projektu rozporządzenia w sprawie ustanowienia cyfrowego euro dotyczących: zasad dystrybucji, korzystania z cyfrowego euro jako środka płatniczego i środka przechowywania wartości, cech i funkcji przypisanych walucie cyfrowej oraz sposobów dystrybucji tej waluty.

Projekt rozporządzenia delegowanego Komisji Europejskiej uzupełniającego rozporządzenie CSDR¹⁰⁶

W kwietniu 2023 r. KE przedstawiła projekt rozporządzenia delegowanego zmieniającego rozporządzenie delegowane (UE) 2018/1229¹⁰⁷ w zakresie mechanizmu kar za przypadki nieprzeprowadzenia rozrachunku związane z rozliczonymi transakcjami przedłożonymi do rozrachunku przez CCP. Projekt ten zakłada usunięcie prowadzonego przez CCP odrębnego procesu (ustanowionego w art. 19 rozporządzenia delegowanego 2018/1229) pobierania i dystrybucji kar pieniężnych za nieprzeprowadzenie rozrachunku rozliczonych transakcji. Cały proces pobierania i dystrybucji kar pieniężnych za nieprzeprowadzenie rozrachunku, zarówno w odniesieniu do transakcji rozliczonych, jak i nierozliczonych, miałby być powierzony centralnemu depozytowi papierów wartościowych. Zmiany mają na celu ułatwienie obliczania i dystrybucji kar pieniężnych za przypadki nieprzeprowadzenia rozrachunku związane z transakcjami rozliczonymi przez CCP oraz ograniczenie ryzyka i kosztów związanych z obowiązującymi obecnie równoległe dwoma mechanizmami obliczania i dystrybucji tych kar. W celu umożliwienia CCP i centralnym depozytom papierów wartościowych wprowadzenia niezbędnych dostosowań technologicznych do proponowanych zmian, przewiduje się odroczenie ich stosowania o 12 miesięcy od dnia wejścia w życie rozporządzenia delegowanego, co powinno nastąpić w drugim półroczu 2023 r.

7.5. Działania w zakresie upowszechniania obrotu bezgotówkowego

Najważniejszym działaniem mającym na celu upowszechnienie płatności bezgotówkowych jest realizacja *Programu wsparcia obrotu bezgotówkowego*¹⁰⁸, zwanego dalej Programem,

¹⁰⁶ Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) z dnia 19 kwietnia 2023 r. w sprawie zmiany regulacyjnych standardów technicznych określonych w rozporządzeniu delegowanym (UE) 2018/1229 w odniesieniu do mechanizmu kar za przypadki nieprzeprowadzenia rozrachunku związane z rozliczonymi transakcjami przedłożonymi do rozrachunku przez CCP (Dz. U. UE L 201 z dnia 11 sierpnia 2023 r., str. 1).

¹⁰⁷ Rozporządzenie delegowane Komisji (UE) 2018/1229 z dnia 25 maja 2018 r. uzupełniające rozporządzenie parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 909/2014 w odniesieniu do regulacyjnych standardów technicznych w zakresie dyscypliny rozrachunku (Dz. U. UE L 230 z dnia 19 września 2018 r., str. 1).

¹⁰⁸ *Program Wsparcia Obrotu Bezgotówkowego – Wyciąg dla Akceptantów standardowych*, [www.polskabezgotowkowa.pl, https://bezzgotowki.pl/poczta-polska/wp-content/uploads/sites/15/2023/01/Wyciag-dla-Akceptanta-standardowego_PWOB_ZO-12.0.pdf](https://bezzgotowki.pl/poczta-polska/wp-content/uploads/sites/15/2023/01/Wyciag-dla-Akceptanta-standardowego_PWOB_ZO-12.0.pdf)

koordynowanego przez Fundację Polska Bezgotówkowa. Program ten ma na celu upowszechnienie płatności bezgotówkowych dla obywateli przez rozwój sieci akceptacji płatności bezgotówkowych w Polsce, wspierany okresowym dofinansowaniem terminali płatniczych dla przedsiębiorców oraz podmiotów sektora publicznego.

Według zasad obowiązujących od 1 stycznia 2023 r., w ramach współpracy z podmiotami komercyjnymi Fundacja oferuje dofinansowanie nowego terminala przez 12 miesięcy i do kwoty 100 tys. zł. Przedsiębiorca może otrzymać dofinansowanie 1 terminala oraz do 3 urządzeń samoobsługowych (*vending*), zaś w przypadku podmiotów prowadzących działalność w zakresie transportu drogowego (z wyłączeniem taksówek) i korzystających wyłącznie z terminali płatniczych liczba ta może wynieść do 20 urządzeń. Podmiotom administracji publicznej Fundacja dofinansowuje urządzenia w liczbie odpowiadającej liczbie punktów kasowych działających w danej jednostce.

W I półroczu 2023 r. Fundacja kontynuowała działania wspierające rozbudowę sieci akceptacji instrumentów płatniczych wśród przedsiębiorców oraz ich edukację. Według danych Fundacji, od uruchomienia Programu do końca czerwca 2023 r. liczba umów na dofinansowanie terminali płatniczych dla przedsiębiorców wyniosła ponad 434,3 tys. (przyrost w I półroczu 2023 r. o 26,6 tys.), a liczba urządzeń nim objętych 589,3 tys. (przyrost o 26,6 tys.). W całym okresie trwania programu, tj. od lutego 2018 r. do końca czerwca 2023 r., zrealizowano z użyciem tych terminali łącznie 1,5 mld transakcji o wartości 92,5 mld zł (w I półroczu 2023 r. przeprowadzono 236 mln transakcji a ich wartość wyniosła 16,6 mld zł). W I półroczu 2023 r. w terminalu objętym Programem zrealizowano średnio 91 transakcji miesięcznie, zaś średni miesięczny obrót w urządzeniu osiągnął 6,4 tys. zł. Wartość jednorazowej transakcji wyniosła średnio 70,5 zł.

W ramach Programu podmioty administracji publicznej, administracji skarbowej, urzędy samorządu terytorialnego, sądy i publiczna służba zdrowia oraz pozostałe podmioty publiczne (muzea, szkoły, przedszkola, teatry i przedsiębiorstwa komunalne) mogą uzyskać finansowanie na pokrycie kosztów m.in. instalacji terminali, ich obsługi, serwisowania oraz obsługi transakcji bezgotówkowych. W okresie od 1 września 2018 r., tj. od momentu rozszerzenia Programu o podmioty administracji publicznej¹⁰⁹, do końca czerwca 2023 r. przystąpiły do niego 2 724 jednostki administracji publicznej, w których zainstalowano łącznie 14 309 terminali. W I półroczu 2023 r. przybyło 71 nowych akceptantów i zainstalowano 607 nowych terminali w sektorze publicznym. Z danych Fundacji wynika, że od początku funkcjonowania Programu do końca czerwca 2023 r. w sektorze publicznym zrealizowano z użyciem tych urządzeń łącznie 20,6 mln transakcji o wartości 3,2 mld zł (wzrost w porównaniu do II półrocza 2022 r., odpowiednio, 4,1 mln i 769,1 mln zł).

¹⁰⁹ Wcześniej podmioty sektora publicznego były objęte *Programem upowszechniania płatności bezgotówkowych w jednostkach administracji publicznej*, realizowanym od kwietnia 2017 r. przez Ministerstwo Przedsiębiorczości i Technologii oraz KIR.

Fundacja podejmuje także działania edukacyjne, kierowane do przedsiębiorców i konsumentów (m.in. akcja „Bezgotówkowe Kino Objazdowe”, programy edukacyjne „Akademia Przedsiębiorcy”, „Gotowi Bezgotówkowi” oraz „Bankowcy dla edukacji”). Mają one przyczynić się do zapewniania konsumentom dostępu do preferowanych form płatności oraz zachęcać do bezpiecznego korzystania z płatności bezgotówkowych. Ponadto Fundacja kontynuowała działania informacyjne dotyczące usługi *cash back*, m.in. prowadziła stronę internetową¹¹⁰, zawierającą szczegółowe informacje o sposobie i warunkach korzystania z tej usługi. Fundacja podjęła również współpracę z Ministerstwem Cyfryzacji, Centralnym Ośrodkiem Informatyki oraz Kancelarią Prezesa Rady Ministrów, której celem było uruchomienie płatności z użyciem kodu BLIK w aplikacji mObywatel.

7.6. Działania na rzecz ograniczenia wykluczenia finansowego

Sektor bankowy podejmuje działania, których celem jest zapewnienie odpowiedniej jakości obsługi bankowej klientów, także osób z niepełnosprawnościami i szczególnymi potrzebami. Działania te skoncentrowane są na przeciwdziałaniu wykluczeniu społecznemu i finansowemu tych klientów. Koordynacją podejmowanych inicjatyw zajmuje się grupa robocza ds. dostępności usług bankowych działająca przy ZBP od 2011 r. W I połowie 2023 r. jej prace dotyczyły przygotowań banków do wykonania dyrektywy unijnej w sprawie wymogów dostępności produktów i usług¹¹¹. Projekt ustawy implementującej tę dyrektywę przewiduje wymogi odnoszące się do infrastruktury banków oraz ich procedur, zapewniających możliwie najszerszą dostępność usług finansowych dla wszystkich klientów.

7.7. Działania na rzecz SEPA

Paneuropejskie polecenie przelewu – SEPA Credit Transfer (SCT)

Na koniec czerwca 2023 r. uczestnikami podstawowego schematu polecenia przelewu SEPA było 24 polskich dostawców usług płatniczych, a uczestnikiem schematu natychmiastowego polecenia przelewu SEPA (SCT Inst) jeden dostawca. NBP był bankiem rozliczeniowym w obsłudze SCT dla 17 banków krajowych, które podpisały z bankiem centralnym umowę w sprawie uczestnictwa pośredniego w systemie STEP2-T SEPA Credit Transfer. Przelewy transgraniczne SCT są przekazywane do EBA Clearing, będącego operatorem tego systemu, przy wykorzystaniu systemu Euro Elixir w KIR.

¹¹⁰ Strona internetowa www.gotowibezgotowkowi.pl/cashback została uruchomiona w ramach pierwszej odsłony kampanii informacyjnej, zachęcającej konsumentów do korzystania z usługi *cash back*, zrealizowanej we wrześniu 2022 r.

¹¹¹ Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2019/882 z dnia 17 kwietnia 2019 r. w sprawie wymogów dostępności produktów i usług (Dz. Urz. UE L 151/70 z 7.6.2019, s. 70-115).

Uczestnicy systemu STEP2-T, którego rachunek techniczny służący do gromadzenia środków niezbędnych dla rozrachunku zleceń prowadzony jest w kompetencji TARGET-ECB, od 20 marca 2023 r. przeszli na nowy system TARGET. Przed migracją NBP wraz z KIR podjęły stosowne analizy, których celem było zniwelowanie ryzyka braku możliwości zapewnienia na rachunku technicznym EBA Clearing środków dla rozrachunku zleceń uczestników systemu Euro Elixir w pierwszym dniu działalności nowego systemu. Przejście na nowy system przebiegło poprawnie i nie zaobserwowano istotnych zakłóceń.

W związku ze wspomnianą migracją zmieniono umowę pomiędzy EBA Clearing, prowadzącą system STEP2-T, a EBC, której przedmiotem jest otwarcie i prowadzenie w systemie TARGET rachunku technicznego EBA Clearing dla potrzeb rozrachunku w czasie rzeczywistym zleceń płatniczych w systemie STEP2-T jako systemu pomocniczego. Uczestnicy systemu STEP2-T, w tym NBP, zostali zobowiązani do podpisania nowego formularza zobowiązania *Participant Undertaking*, będącego załącznikiem nr 1 do tej umowy. Wspominane zobowiązanie stanowi zgodę uczestnika systemu STEP2-T na potrącenie przez EBC opłaty z tytułu ujemnych odsetek za pozostawienie na rachunku technicznym EBA Clearing środków na następny dzień roboczy (*overnight*). Stosowny dokument został przekazany przez NBP do EBA Clearing.

Dzięki współpracy KIR z izbami rozliczeniowymi w ramach zrzeszenia EACHA (European Automated Clearing House Association) uczestnicy systemu Euro Elixir mają możliwość realizacji transakcji SCT do wybranych krajów bez konieczności pośrednictwa systemu STEP2-T. Na koniec czerwca 2023 r. KIR wymieniała w ten sposób zlecenia płatnicze w standardzie SCT z trzema izbami partnerskimi, tj. equensWorldline NV (Holandia i Niemcy), Iberpay (Hiszpania) i Borica Bankservice AD (Bułgaria).

Z danych przekazanych przez dostawców usług płatniczych za I półrocze 2023 r. wynika, że w analizowanym okresie zrealizowano 30,8 mln poleceń przelewu w standardzie SEPA (5,9 mln zleceń krajowych, 6,1 mln transgranicznych wysyłanych i 18,8 mln otrzymanych) o wartości 275,2 mld euro. W porównaniu z poprzednim półroczem oznacza to wzrost liczby i wartości transakcji o, odpowiednio, 2,7% i 13,8%.

Paneuropejskie polecenie zapłaty – SEPA Direct Debit (SDD)

Na koniec czerwca 2023 r. bezpośrednimi uczestnikami w schemacie podstawowym SEPA Direct Debit, tj. dla płatności pomiędzy osobami fizycznymi a przedsiębiorcami na obszarze SEPA, było 4 polskich dostawców usług płatniczych, a w schemacie SEPA Direct Debit dla przedsiębiorców (B2B) trzech dostawców, podobnie jak na koniec 2022 r. W I półroczu 2023 r. zrealizowano 3,0 tys. poleceń zapłaty w standardzie SEPA (0,1 tys. zleceń krajowych i 2,9 tys. transgranicznych) o wartości 46,2 mln euro o, odpowiednio, 14,3% i 2,9% mniej niż w II półroczu 2022 r.

8. Wyniki wybranych badań i analiz w zakresie systemu płatniczego

8.1. Zwyczaje płatnicze a rozwój sieci akceptacji kart w Polsce: badanie konsumenckie 2022

Celem badania *Zwyczaje płatnicze a rozwój sieci akceptacji kart w Polsce: badanie konsumenckie*¹¹², przeprowadzanego corocznie w latach 2018-2022 w ramach programu badawczego Fundacji Polska Bezgotówkowa, było zbadanie wpływu rosnącego zasięgu akceptacji kart na zmianę postrzegania ich użyteczności oraz zwyczajów płatniczych konsumentów.

Wyniki badania zrealizowanego w 2022 r. wskazują na dalszy rozwój płatności bezgotówkowych w Polsce oraz większą skłonność mieszkańców do korzystania z bezgotówkowych instrumentów płatniczych. Udział płatności bezgotówkowych w liczbie transakcji zrealizowanych w 2022 r. osiągnął historycznie najwyższy poziom – 62%. Do dokonania płatności zarejestrowanych w trakcie badania uczestnicy wykorzystywali: karty płatnicze (46%), gotówkę (38%), mobilne płatności zbliżeniowe wykonane telefonem z zastosowaniem technologii NFC (10%), system BLIK (1%), przelew (1%) oraz inne aplikacje (3%). Na spadek wykorzystania gotówki w płatnościach wskazywały wcześniejsze edycje badania. Jeszcze w 2018 r. 57% transakcji detalicznych w stacjonarnych punktach handlowo-usługowych realizowano gotówką. W 2019 r. udział gotówki w płatnościach spadł do 54%, natomiast w 2020 r. (po wybuchu pandemii COVID-19) po raz pierwszy odnotowano w Polsce przewagę transakcji bezgotówkowych (54%). W 2021 r. już 57% wszystkich transakcji zrealizowano z użyciem bezgotówkowych metod płatności.

Zwyczaje płatnicze Polaków różnią się w zależności od ich wieku, wykształcenia oraz miejsca zamieszkania. Osoby starsze, mniej wykształcone, mieszkające na wsi oraz w mniejszych miejscowościach częściej korzystają z gotówki. Jest to związane z poziomem ubankowienia dorosłych Polaków, czyli włączenia do nowoczesnych usług finansowych przez posiadanie i korzystanie z rachunku bankowego. W latach 2018-2022 ubankowienie utrzymywało się w Polsce na stałym i stosunkowo niskim poziomie około 85%, co oznacza, że dość liczna grupa Polaków (około 15%) nie posiadała rachunku bankowego (ROR).

W ramach ankiety uczestnicy omawianego badania dokonali oceny sieci akceptacji kart płatniczych, czyli możliwości płacenia bezgotówkowo, w 19 branżach handlowych i usługowych.

¹¹² Badanie zostało zaprojektowane i zrealizowane przez firmę POLASIK Research we współpracy z agencjami badawczymi Minds & Roses oraz KANTAR Polska w ramach programu badawczego Fundacji Polska Bezgotówkowa. Wszystkie pięć edycji badania przeprowadzonych w latach 2018-2022 zrealizowano według jednolitego panelu badawczego oraz na stałej, reprezentatywnej grupie respondentów.

W tym celu opracowano tzw. wskaźnik pewności akceptacji¹¹³. Wskazuje on, że supermarkety, drogerie, apteki oraz stacje paliw są postrzegane jako miejsca, w których niemal na pewno możliwe jest płacenie w formie bezgotówkowej. W porównaniu z 2018 r., wskaźnik ten wzrósł we wszystkich branżach, wciąż jednak występują luki w akceptacji kart w części branż usługowych oraz w transporcie.

Na podstawie wyników badania dokonano segmentacji konsumentów ze względu na możliwości i rzeczywiste wykorzystanie bezgotówkowych instrumentów płatniczych. Oszacowano, że wśród dorosłych Polaków:

- 19% płaci prawie wyłącznie bezgotówkowo (maksymalnie 5% transakcji w ciągu roku wykonuje gotówką),
- 45% to osoby płacące głównie bezgotówkowo (nie więcej niż 95% i nie mniej niż 50% transakcji realizowanych bezgotówkowo),
- 10% korzysta z bezgotówkowych instrumentów płatniczych, ale w mniejszym stopniu niż z gotówki (do 50% transakcji dokonanych bezgotówkowo),
- 13% określono jako płacących tylko gotówką, ale posiadających rachunek bankowy (ROR),
- 14% to osoby tzw. niebankowione, czyli nieposiadające rachunku bankowego (ROR) i płacące tylko gotówką.

W badaniu za 2018 r. udziały te wyniosły odpowiednio: 5%, 36%, 20%, 23% oraz 15%. Oznacza to, że podczas realizacji programu badawczego zwiększył się udział konsumentów regularnie korzystających z bezgotówkowych instrumentów płatniczych.

Respondenci wyrazili także swoje opinie na temat cech poszczególnych metod płatności, które mogą mieć bezpośrednie przełożenie na preferencje dotyczące wyboru tych metod. Ocenie poddano: wygodę, szybkość użycia, bezpieczeństwo instrumentów płatniczych oraz poczucie kontroli nad finansami osobistymi. Wyniki badania wskazują, że płatności bezgotówkowe są lepiej oceniane niż gotówka pod względem wygody oraz szybkości, zaś w obszarze bezpieczeństwa i kontroli nad finansami osobistymi ocena konsumentów jest znacznie bardziej korzystna dla gotówki.

8.2. Analiza opłat i prowizji związanych z korzystaniem z rachunku płatniczego w Polsce (wg danych na dzień 31 grudnia 2022 r.)

W pierwszym półroczu 2023 r. NBP opracował materiał pt. „Analiza opłat i prowizji związanych z korzystaniem z rachunku płatniczego w Polsce (wg danych na dzień 31 grudnia 2022 r.)”¹¹⁴. Zawiera on syntetyczną informację o minimalnych oraz maksymalnych opłatach i prowizjach, które dostawcy

¹¹³ Jest on rozumiany jako odpowiedź: „prawie wszędzie lub w większości punktów można płacić kartami tam, gdzie robię zakupy w mojej okolicy” (na pięciopunktowej skali).

¹¹⁴ Raport dostępny pod adresem: <https://nbp.pl/wp-content/uploads/2023/09/Analiza-oplat-i-prowizji-zwiazanych-z-korzystaniem-z-rachunku-platniczego-w-Polsce-wedlug-stanu-na-dzien-31.12.2022-r.-1.pdf>

usług płatniczych pobierają za korzystanie z rachunku płatniczego oraz za usługi płatnicze z nim powiązane od klientów indywidualnych, mikroprzedsiębiorstw oraz małych i średnich przedsiębiorstw. Materiał został przygotowany na podstawie danych z cenników dostawców usług płatniczych obowiązujących na 31 grudnia 2022 r. Zawiera także porównanie do opłat i prowizji obowiązujących na koniec 2021 r.

W ostatnich latach duży wpływ na kształtowanie opłat i prowizji związanych z korzystaniem z rachunku płatniczego miało promowanie przez dostawców usług płatniczych zdalnych kanałów dystrybucji tych usług. Przekładało się to na politykę w zakresie opłat i prowizji stosowanych przez tych dostawców. Tworzyli oni oferty korzystniejsze cenowo dla klientów aktywnie korzystających ze zdalnych kanałów dostępu do usług płatniczych.

Minimalne i maksymalne opłaty i prowizje związane z korzystaniem z rachunku płatniczego w Polsce, jakie obowiązywały w cennikach dostawców usług płatniczych na koniec 2022 r., nie zmieniły się (z nielicznymi wyjątkami) w porównaniu z końcem 2021 r. Oferta rachunków płatniczych i powiązanych z nimi usług dla analizowanych segmentów linii biznesowych była rozbudowana i znacznie zróżnicowana. Większość z dostawców usług płatniczych naliczała opłatę za prowadzenie rachunku płatniczego, przy czym część z nich zwalniała klientów z opłat po spełnieniu wskazanych warunków. Niespełnienie tych warunków skutkowało natomiast pobraniem określonych w cennikach opłat.

W ofertach dla klientów indywidualnych minimalne i maksymalne opłaty za prowadzenie rachunku płatniczego nie zmieniły się w porównaniu z końcem 2021 r. i na koniec 2022 r. wyniosły odpowiednio: 0 zł i 22 zł dla oferty standardowej, 0 zł i 220 zł dla oferty bankowości osobistej oraz 0 zł i 400 zł dla oferty bankowości prywatnej. Natomiast w ofercie standardowej i bankowości osobistej zmieniły się opłaty maksymalne za obsługę karty debetowej:

- w ofercie standardowej opłata zmniejszyła się z 19,8 zł na koniec 2021 r. do 12 zł na koniec 2022 r.,
- w ofercie bankowości osobistej opłata wzrosła z 5 zł na koniec 2021 r. do 7 zł na koniec 2022 r.

W ofertach dla mikroprzedsiębiorstw nie odnotowano zmian minimalnych i maksymalnych opłat za prowadzenie rachunku płatniczego (na koniec 2022 r. odpowiednio 0 zł i 150 zł) oraz analizowanych usług powiązanych z rachunkiem bieżącym i pomocniczym. Jednocześnie dwóch dostawców podwyższyło opłaty za czynności wykonywane w placówce: za wpłaty i wypłaty gotówkowe oraz za realizację polecenia przelewu i zlecenia stałego.

W ofertach dla małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP) wzrosła maksymalna opłata za prowadzenie rachunku bieżącego z 150 zł na koniec 2021 r. do 299 zł na koniec 2022 r. (nowa oferta jednego dostawcy), a także maksymalna opłata za realizację zlecenia stałego wykonanego w bankowości internetowej z 3 zł do 3,5 zł. Zwiększyła się także maksymalna stawka opłaty za przewalutowanie transakcji kartami płatniczymi – z 5,8% do 5,9%. Zmniejszyła się natomiast z 403 zł do 103 zł maksymalna opłata za realizację polecenia przelewu SEPA realizowanego w placówce dostawy.

Pomimo niewielkich zmian w cennikach dostawców usług płatniczych za usługi oferowane klientom indywidualnym, mikroprzedsiębiorstwom i MŚP, w 2022 r. nastąpił wzrost przychodów tych dostawców z tytułu pobieranych opłat i prowizji. Wzrost ten mógł być wynikiem otwierania nowych rachunków płatniczych (wzrost ich liczby o 6,6% w porównaniu z 2021 r.) oraz wydawania kart płatniczych (wzrost liczby kart o 2,8%), a w konsekwencji większej liczby i wartości wykonywanych transakcji, od których pobierane są opłaty. Ponadto z przeprowadzonej analizy wynika, że opłaty za część usług powiązanych z rachunkiem płatniczym są naliczane według stawek procentowych. Oznacza to, że nawet przy niewielkim zwiększaniu tych stawek dla nielicznych usług uwarunkowania makroekonomiczne w 2022 r., w tym głównie inflacja, przekładały się na wzrost bazy (np. większa liczba i wartość wypłat z bankomatów), od których naliczane są te opłaty. W efekcie oddziaływało to na wzrost przychodów dostawców usług płatniczych z tytułu opłat i prowizji.

Wykaz stosowanych skrótów

- AISP – *account information service provider* - dostawca świadczący wyłącznie usługę dostępu do informacji o rachunku
- AMI-SeCo – *Advisory Group on Market Infrastructures for Securities and Collateral*
- ART - *asset-referenced tokens* – token powiązany z aktywami
- BFG – Bankowy Fundusz Gwarancyjny
- BGK – Bank Gospodarstwa Krajowego
- BNPL – *buy now pay later* – płatności odroczone
- BondSpot – BondSpot S.A.
- BUP – biuro usług płatniczych
- CCP – *Central Counterparty* - partner centralny, tj. podmiot, który staje się jedynym kupującym dla wszystkich sprzedających i jedynym sprzedającym dla wszystkich kupujących
- CGS – *Continuous Gross Settlement* – model ciągłego rozrachunku brutto
- CIT – *cash in transit* – transport wartości
- CNP – *card not present* – transakcja bez fizycznego udziału karty
- CSDR – *Central Securities Depositories Regulation*
- EBC – Europejski Bank Centralny
- EMT - *electronic money token* - token pieniądza elektronicznego
- EOG – Europejski Obszar Gospodarczy
- ESMA – *European Securities and Markets Authority* – Europejski Urząd Nadzoru Giełd i Papierów Wartościowych
- ETF – *exchange traded funds*
- EMV – Europay, Mastercard end Visa
- FRA – *Forward Rate Agreement*
- GPW – Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie S.A.
- iOS – iPhone Operating System
- ISO 20022 – nowy standard komunikatów płatniczych, zgodny z międzynarodową normą ISO 20022 bazujący na strukturze XML (*eXtensible Mark-up Language*)
- IRGiT – Izba Rozliczeniowa Giełd Towarowych S.A.
- IRS – *Interest Rate Swap*
- KDPW – Krajowy Depozyt Papierów Wartościowych S.A.
- KDPW_CCP – KDPW_CCP S.A.
- KE – Komisja Europejska
- KIP – krajowa instytucja płatnicza
- KIR – Krajowa Izba Rozliczeniowa S.A.
- KNF – Komisja Nadzoru Finansowego
- KSR – Krajowy System Rozliczeń
- LEI – *Legal Entity Identifier*

- MiCA – *regulation on markets in crypto – assets*
- MIP – mała instytucja płatnicza
- MO/TO/IO – *mail order/telephone order/internet order* - zdalne transakcje kartami płatniczymi dokonywane za pomocą poczty, telefonu lub Internetu
- NFC – *near field communication* - komunikacja bliskiego zasięgu
- OIS – *Overnight Indexed Swap*
- OTC – *Over-the-Counter*
- PDA – prawa do akcji
- PE – Parlament Europejski
- PIN – *personal identification numer* - osobisty numer identyfikacyjny
- P2P – *peer-to-peer* – transakcje między dwiema osobami fizycznymi
- SCT Inst – SEPA Instant Credit Transfer – Polecenie przelewu natychmiastowego SEPA
- SCT – SEPA Credit Transfer – polecenie przelewu w schemacie SEPA
- SDD – SEPA Direct Debit – polecenie zapłaty w schemacie SEPA
- SEPA – Single Euro Payments Area – jednolity obszar płatności w euro
- SFD – Settlement Finality Directive
- TARGET – Trans-European Automated Real-Time Gross Settlement Express Transfer System – europejski zautomatyzowany błyskawiczny system rozrachunku brutto płatności w czasie rzeczywistym w pieniądzu banku centralnego (obecnie dla waluty euro), 20 marca 2023 r. zastąpił system TARGET2
- TARGET-NBP – polski komponent systemu TARGET
- TARGET2 oraz T2 – Trans-European Automated Real-Time Gross Settlement Express Transfer System – europejski zautomatyzowany system rozrachunku brutto płatności w czasie rzeczywistym w pieniądzu banku centralnego (obecnie dla waluty euro), 20 marca 2023 r. zastąpił systemem TARGET2
- TARGET2-NBP – polski komponent systemu TARGET2, funkcjonujący do 19 marca 2023 r.
- TARGET2-Securities oraz T2S – jedna z trzech usług w ramach systemu TARGET służąca do rozrachunku transakcji, których przedmiotem są papiery wartościowe
- TBSP – *Treasury BondSpot Poland*
- TIPS – jedna z trzech usług w ramach systemu TARGET służąca do rozrachunku transakcji natychmiastowych w trybie 24/7/365
- UE – Unia Europejska
- UTP – *Universal Trading Platform*
- WATS – *Warsaw Automated Trading System*
- WIBOR – *Warsaw Interbank Offer Rate*
- WIRON – *Warsaw Interest Rate Overnight*

nbp.pl

